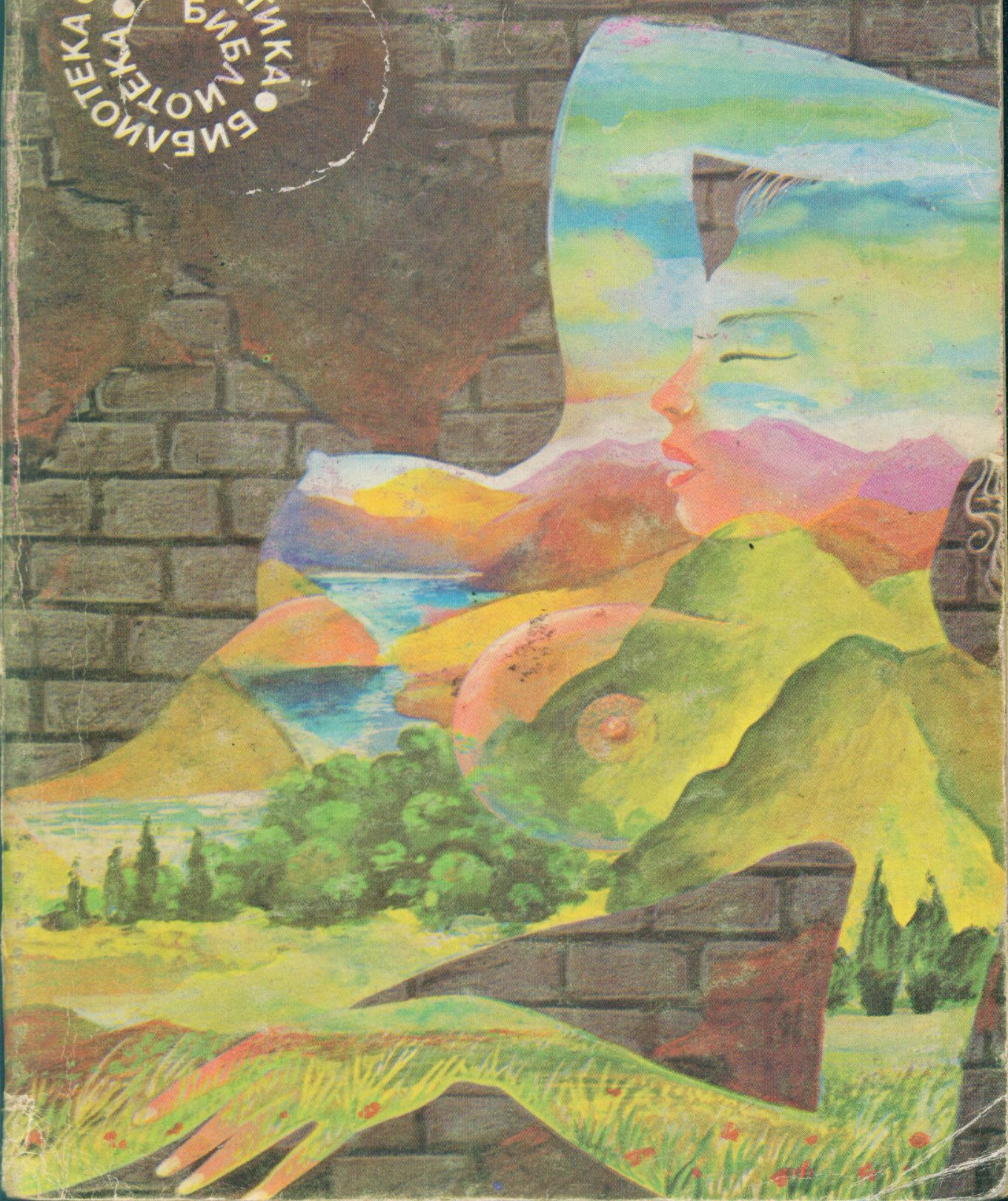

БИБЛИОТЕКА • ГАЛАКТИКА •
БИБЛИОТЕКА • ГАЛАКТИКА •
БИБЛИОТЕКА • ГАЛАКТИКА •

ОНИРОФИЛМ

ОНИРОФИЛМ СБОРНИК ФАНТАСТИЧНИ РАЗКАЗИ

Превод: Божан Христов

chitanka.info

Италианската научна фантастика има своя специфика. Тя е преди всичко социална, с оптимистично-хуманен, а при някои от авторите и твърде философски тон. Сборникът представя на българския читател разкази от най-популярните, съвременни италиански писатели фантасти: Итало Калвино, Лино Алдани и др.

СВЕТОЗАР ЗЛАТАРОВ

ЧОВЕШКА МЯРКА ЗА НЕЩАТА

Познавачи на фантастиката^[1] твърдят, че един италианец от 18 век е предшественик на съвременната фантастика. Става дума за отпечатаната през 1788 година книга „Икосамерон или историята на Едоардо и Елизабета, които прекарвали осемдесет и една години при мегамикросите, туземни жители на Протокосмоса във вътрешността на нашата планета, преведена от английски от Джовани Джакомо Казанова ди Сенгалт, венецианец“.

Венецианският авантюрист и писател Казанова (1725–1798) не е превел този роман. По-скоро е преобърнал наименованието „Микромегас“ от Волтер и се е повлиял от една книга на Робърт Палток (1697–1767), чието заглавие е още по-дълго и би запълнило почти страница. В романа на Казанова малките деца Едоардо и Елизабета преживяват корабокрушение и през Маелстриъм попадат във вътрешността на Земята, населена със странни същества. Благодарение на условията за живот, начина на хранене, необикновеното вътрешно светило с постоянна светлина и други особености на този свят, времето не тече за двамата герои по обикновения начин. Когато те се връщат, за да разкажат за двадесет дни своята история, и двамата са още млади. Подробното описание на невероятното пътешествие и приключенията във фантастичния свят напомнят научнофантастичното направление, за чийто родоначалник се смята Жул Верн.

От своя страна италианците изтъкват за пръв представител на научната фантастика големия поет и мислител Джакомо Leopardi (1798–1837).

На много места из неговото творчество присъствуват „космически“ елементи. Той е учудващо съвременен с някои малко известни произведения (включени в „Нравоучителни трудове“). В „Палинодия за Джино Капони“ (1835) той с иронично-сатиричен тон разсъждава по теми злободневни и за днешните социолози: масовата

култура, значението на ежедневната преса за общественото мнение, демографския взрив, летящите машини и човека, потребителското отношение към живота, значението на статистическите изследвания, опасността от масови избивания на хора в Европа и Америка, пазарите като причина за въоръжени конфликти, отчуждението... В друго произведение намираме още по-поразителни неща („Предложение за награди до Академията на Силографите“). Там за първи път Леопарди употребява израза „ера на машините“ и допуска конструирането на три типа автоматични машини (нарича ги „автомати“). Те биха могли да заменят човека в труда, в областта на чувствата, в интелектуалната дейност. Един от автоматите трябва да има външен вид на жена и да заеме достойно мястото й... Това е изпълнено с горчивина произведение. Леопарди смята човека за несъвършен и не вярва в неговото подобряване, като се надява, че изкуствените хора в много отношения ще превъзхождат естествените. Но да не забравяме, че Азимов ще се появи след повече от век...

Леопарди вярва във вечността на материята и безкрайността на нейните форми, храни подозрения, че една чисто техническа цивилизация ще увеличи злосторството и нещастията, отхвърля твърдението, че човекът е център и персонификация на вселената, поддържа идеята за множествеността на световите и на края твърди, че практическата дейност и солидарността между хората са средства за борба срещу болката и мъката.

С тези свои разбирания, макар и разхвърляни из различни трудове, Леопарди се нарежда сред предците на съвременната научна фантастика от Уелсов тип.

Разбира се, ако си дадем труд, ще открием елементи на фантастика в още по-стари произведения из италианската литература. Фантастичното е присъществувало винаги в тази книжнина, както и във всяка друга. И изобщо оказва се, че научната фантастика, която смятахме за породена от неудържимия съвременен научно-технически прогрес, има твърде стари корени, че явлението предхожда термина, изкован от Хуго Хърнсбак.

Сега във всички страни търсят (и намират) отколешни представители на фантастиката. Предтечи се търсят във все по-древни времена. При това съществуват различни класификации, догадки, теории за произхода и развитието на фантастиката.

Съвременната научна фантастика в Италия, както и другаде, се е утвърдила след ожесточена полемика. Мнението, че тя е за „масовия читател“, „народна“ и затова второкачествена литература, дълго е тежало върху нея. И онези, които са виждали у нея само звездни кораби, роботи, въображаеми планети, са я включвали в понятието „жанр“. Дълго не са забелязвали, че тя е свързана с пъпната си връв за съвременния свят, с неговите проблеми, страхове, надежди, както всяка жизнена литература.

Шейсетте години са особено плодородни за фантастиката. Това са години на относителна стабилизация на италианската икономика. Редица буржоазни и дребнобуржоазни представители са заразени от мита за безкрайно благополучие. Потребителството доби невиждани дотогава размери. За чест на италианските фантасти трябва да се подчертае, че те бяха сред първите, които показаха, от една страна, ефимерността на явлението от социална гледна точка, и от друга, опустошаването на индивида, което го съпътствува, и че в края на краищата това е ново оръжие в ръцете на капитала. Така фантастите заговориха на един език с най-революционно настроената част на младежта. Ключови думи и за фантастите, и за „социално недоволните“ младежи станаха: „бунт на всяка цена“, „контестация“ и дори... „сексуална революция“. Както ще видим по-долу, най-добрите италиански фантасти и тук казаха своята дума.

Фантастите от шестдесетте години отхвърлиха самоцелната черна и вносна фантастика. Помъчиха се да намерят национална физиономия. Доколкото има черногледство у тях, то се дължи на свръхчувствителността на творците и дори на страховете им от някои съвременни тенденции за капиталистическа свръхексплоатация.

Сега сред авторите, които пишат фантастика, могат да се наброят редица значителни имена. Известността на Лино Алдани, Дино Будзати, Джани Родари, Итало Калвино, Ана Ринонаполи и десетки други прехвърли границите на страната. С. Ошеров подчертава острия социален тон и човечността на съвременната италианска фантастика („Луна дванадцати рук“, Москва, 1967), а Еремей Парнов потърси в героите на италианската фантастика борци срещу опошляващото ежедневие на рекламата, потребителството, полукултурата.

Тези черти са присъщи и на разказите, които предлагаме.

„Онирофилм“ на Лино Алдани е един от най-превежданите разкази на италианската фантастика. По смел начин е нарисувано едно експлоататорско общество, което е унищожило любовта, а сексът е превърнало в средство за подтискане и стока. Алдани се занимава с тази тема не защото е южняк и „любовната тема“, според общоприетите представи, е особено близка за италианците. В тази страна съвременното разбиране за отношенията между двата пола, за сексуална култура, за освобождаването на жената се сблъсква с вековни забрани, с табу и наслоени църковни, феодални, еснафски и буржоазни предразсъдъци. Всички прогресивни мислители винаги са се борили за съвременно решаване на тези въпроси. Ала заслугата на Алдани (и други фантасти) бе в това, че видя веднага и другата опасност: от жертва на закостенялостта, чрез мнима свобода сексът в капиталистическото общество може да се превърне в стока за широко потребление и инструмент за подтискане.

Пиеро Проспери е автор, който по пестелив начин търси не „пластичност“, а многозначителност на притчата. Той е антимилиитарист и в „Капитан Дизраели“ е нарисувал една фашизирана военщина, разпростряла своята дейност из Космоса. А не е ли това и разгънатата метафора за едно общество, което създава и оправдава своето съществуване, като само произвежда своите противници, „врагът“, „терористите“, за да увековечи властта си? Проспери разкрива и докъде може да стигне наглостта на експлоататорите, които биха превърнали работниците в работи. Една подробност в разказа „Твърде свършен“ представлява ключ за гражданската позиция на автора. „Гражданският комитет“, който мимоходом се споменава, това е местен комитет, съставен от индустриалци, висши чиновници, прелати и други влиятелни лица: едно наистина чудовищно средство за налагане на най-реакционни класови интереси.

„Необикновената случка с наклонената кула в Пиза“ от Джани Родари на пръв поглед е фантастичен шарж, фарс в италиански дух. Ала и тук стрелата на автора е насочена срещу царството на рекламата, срещу „културните“ колонизатори.

Много от италианските фантасти разчистват сметките си с местната бюрокрация. Такива са разказите на Ана Ринополо и „Подземията“ на Безана и Каролио. Последният разказ има многозначен смисъл, намеква за някакво тайно правителство, зловец

администрация, която не допуска да се осъществи епохално научно откритие, за да не се разклати общественият ред. Този момент — страх от тайни и задкулисни машинации на секти и трибунали — е лесно обясним там, където има мафия и терористи.

Със своя оптимистично-хуманен, бих казал „ефремовски“ тон, се откроява разказът на Джулио Райола — „Хвърчилото“. Контакт чрез детска играчка, но и чрез най-доброто у човека: топлотата на отношенията, разбирането, откривателството...

„Нулево време“ от Рикардо Минути — представител на литературата, която англосаксонците наричат „спекюлейтив фикшън“ — е умствена, мозъчна, теоретично-експериментална белетристика. Там на преден план е проблемата. Разказът не търси „да рисува и вая“, а да даде храна на мисълта.

Може би в сборника най-необичайно звучи тонът на Итало Калвино, при когото научнофантастичната приказка направо се превръща във философска. Този голям автор винаги е имал вкус към необичайното, а и към многозначно звучащото обобщение. В своите „Космически комедии“ (откъдето са взети двата разказа) Калвино е надарил с вечен живот едно „съзнание“, кръстил го е условно Qfwfq и го е катапултирал сред необичайни и нечовешки обстоятелства. Това съзнание по парадоксален начин защитава антропоцентризма, показва едва ли не невъзможността да си представим съзнание, което да не използва нашите човешки мерки — от микрокосмоса до пространствата, измервани с милиони светлинни години. В последна сметка това е превъплъщение на хуманизма, защото утвърждава човешката мярка за нещата.

---

[1] Pierre Versins, *Encyclopédie de L'Utopie, des Voyages extraordinaires et de la Science — Fiction*, 1972, Lausanne ↑

ЛИНО АЛДАНИ

ОНИРОФИЛМ^[1]

По улицата се плъзгаха сиви и сини комбинезони. Сиво и синьо, никакви други цветове. Нямаше магазини, нямаше агенции, нямаше нито един бар, нито една витрина с играчки, нито една парфюмерия. Само тук-там в покритите със сажди фасади, с полепнала по тях мръсотия и плесен, зейваше въртящата се врата на магазин. Вътре се продаваха „сънища“, онирофилми, щастие, достъпно за всички, за всяка кесия; там се намираще София Барлоу, гола, достъпна за всекиго, който пожелаеше да я купи.

Бяха седмина, бяха го обградили и се приближаваха. Той удари един от тях с все сила в челюстта и го търкулна по зеленото мраморно стълбище. Друг, як и мускулест, се нахвърли върху него, размахвайки боздуган. Мъжът се наведе рязко, избягна удара, сграбчи роба за кръста и го блъсна в една колона на храма. После, докато се опитваше да се справи с третия, някой го сграбчи за гърлото. Опита се да се измъкне, но втори роб го залови за краката, а третият стисна лявата му ръка.

Помъкнаха го. Откъм дъното на огромната пещера долитаха звуци на екзотични инструменти — някаква дразнеща, подлудяваща мелодия, цялата трепет и сладост.

Завързаха го гол пред жертвеника. После робите избягаха в галериите, зейнали като черепни кухни в стените на пещерата. Носеше се силен аромат на смола, на мъх и нард — някакво възбуждащо ухание, което се излъчваше от факлите, от горящите триножници и мангали.

При появата на трите танцуващи девственици музиката секна за миг, после продължи по-силно, съпроводена от далечен хор от женски гласове.

Това беше някакъв зашеметяващ, приличащ на оргия танц. Девствениците минаваха край него една по една и леките им воали, дългите меки пера, с които бяха накичени главите им, галеха ту корема, ту лицето и гърдите му. В полумрака проблясваха диадеми и накити.

Най-сетне воалите се свлякоха бавно, един по един. Лъснаха набъбналите гърди, той почти усети мекотата на цялата тази плът, която се усукваше край него като валмо от незадоволена похот.

Изведнъж отекна продължителен, вледеняващ удар на гонг. Танцът прекъсна. Музиката секна. Танцьорките, подобно на виновни привидения, изчезнаха в дъното на пещерата; в настъпилата дълбока тишина се появи жрицата, прекрасна, загърната в мантия от леопардова кожа. Нежните ѝ розови крака бяха голи, в ръцете ѝ проблясваше синкав дълъг нож. Черните ѝ подвижни очи сякаш се ровеха в душата му.

Колко продължи това непоносимо чакане? Ножът режеше въжетата отчайващо бавно, големите влажни и похотливи очи се вираха все така в него, а слухът му долавяше несвързани думи, шепот и недомлъвки, изричани настойчиво, с възбуждащ ритъм.

Жената го повлече под жертвеника. Мантията от леопардова кожа се смъкна, тя се изтегна похотливо и го привлече към себе си с нежен, повелителен жест.

В пещерата — черупка, изпълнена със сенки и звуци — светът сякаш се залюля на люлка от въздишки.

Брадли изключи апарата и свали пластмасовия шлем. Излезе от кабината с овлажнели от пот ръце и чело, дишаше тежко, сърцето му туптеше.

Двайсет техници, режисьорът и актрисата, изпълняваща главната роля, се втурнаха срещу главния контролор и се скупчиха около него, изгарящи от нетърпение. Брадли се огледа — търсеше кресло.

— Чаша вода, ако може — рече той.

Изтегна се на едно надувно кресло с наклонена назад облегалка, като бършеше потта си и дишаше тежко. Един техник си проби път и подаде на Брадли чаша вода, която той изпи на един дъх.

— Е? Какво ще кажеш? — запита го нетърпеливо режисьорът.

Брадли махна недоволено с ръка и поклати глава.

— Не става, Густавсон.

София Барлоу наведе очи. Бродли я погали по ръката.

— София, това не се отнася за теб. Ти си великолепа. Аз... аз се наслаждавах на сношение, каквото само една голяма актриса е в състояние да предложи. Но все пак, общо взето, онирофилмът няма ритъм, не е добре балансиран, някак си е разпокъсан...

— Какво не ти харесва? — запита режисьорът.

— Густавсон, нали ти казах, филмът не е балансиран, не разбираш ли?

— Да, разбрах. Казваш, че не е балансиран, че няма ритъм. Добре, съгласен съм, музиката е индийска, отпреди четири века, костюмите са от Централна Африка. Но потребителят не се интересува от тези подробности, той се интересува от...

— Густавсон! Не забравяй, че потребителят винаги е прав. Но тук не става дума нито за музиката, нито за костюмите. Недостатъкът е друг — този онирофилм би могъл да скъса нервите и на бик!

Густавсон се намръщи.

— Я ми дай сценария — рече Бродли — и повикай техника естетик.

Прелисти сценария, мълвейки неразбираеми думи, сякаш искаше да свърже мислите си.

— Така — рече той на края, като хлопна папката. — Филмът започва с продължително пътешествие с кану, героят е сам, в непозната и враждебна среда, бори се с кайманите в реката, кануто потъва. Следва доста тежък преход през джунглата, после — яростната схватка с туземците. Те затварят героя в една колиба, но през нощта пристига Алоа, дъщерята на вожда, освобождава го и го упътва как да стигне до храма. Следва съвокуплението с Алоа на лунна светлина. Я кажи, къде е Моа Мохagri?

Техниците и режисьорът се отдръпнаха и Моа Мохagri — висока и стройна сомалийка, пристъпи към Бродли.

— Моа, и ти си чудесна, но сцената трябва да се преснеме.

— Така ли? — възкликна Моа. — Аз бих могла да повтора същата сцена сто пъти, но няма да излезе по-добре. Бродли, аз дадох всичко, на каквото съм способна...

— Именно в това е и грешката на Густавсон. В този онирофилм главната сцена е последната, в която жрицата прелъстява нашия герой. Всички останали сцени трябва да бъдат умело дозирани, да служат за

въведение, за подготовка. Не може да се прави онирофилм, съставен все от главни сцени.

После се обърна към техника естетик.

— Какъв е индексът за чувственост в сравнение със средния показател?

— В сцената с Алоа ли?

— Да, в сцената с Алоа.

— 84,5.

— А в кадъра с последното съвокупление?

— Малко по-малко от 97. Брадли се почеса по врата.

— Теоретически би могло да мине, но на практика — не.

Тази сутрин прегледах кадрите от първата част, един по един. Те са свършени. Но филмът не свършва на брега на реката, когато Алоа се отдава на главния герой. Има и други доста тежички кадри — имам пред вид похода през джунглата, борбата с робите в храма. Когато потребителят стигне до тази част, той вече е изтощен, неговата възбудимост е сведена до минимум. Еротичният танц на девствениците разрешава проблема само отчасти. Аз видях филма на два пъти и именно затова можах да изживея кадъра с последното съвокупление със София с цялото му стилистическо съвършенство. Но моля ви, не бива да смесваме абсолютния и относителния показател. Последният е най-важен. Уверен съм, че ако направим монтажа на кадрите така, както следват, показателят за крайна възбудимост ще спадне поне с четиридесет точки, и то въпреки уменията на София.

— Брадли! — възкликна режисьорът. — Прекаляваш!

— Не прекалявам — възрази главният контролор. — Повтарям, заключителният кадър е истински шедьовър, но потребителят стига до него и уморен, и задоволен, в такова състояние, че и най-вкусният плод ще му се стори безвкусен. Густавсон, ти не можеш да искаш от София чудеса, нервната система на един човек е това, което е, има си свои граници и закони.

— Какво да направя?

— Чуй ме, Густавсон. Бил съм режисьор в продължение на двайсет и пет години, от шест години съм главен контролор. Мисля, че имам достатъчно опит, за да си позволя да ти дам съвет. Ако не поправиш онирофилма, аз няма да разреша да го пуснат в продажба. Не мога. Не само ще предизвикам недоволство у потребителите, но ще

изложата на опасност и кариерата на актриса като София Барлоу. Послушай ме, посмекчи всички кадри, без последния, отрежи съвокуплението с Алоа, сведи го до обикновен флирт.

Моа Мохарти се намръщи. Бродли я хвана за ръката и я накара да седне на облегалката на креслото.

— Чуй ме, Моа. Не мисли, че искам да те лиша от удобен случай да се наложиш. Признавам, ти имаш талант. В сцената на брега на реката проявяваш плам, темперамент, невинна и първобитна страст, която, не се съмнявам, ще очарова потребителя. Ти си великолепна, Моа. Но аз не мога да проваля филм, който струва милиони, нали така? Ще предложа на координаторите на производството два филма, в които ти ще изпълняваш главната роля. Милиони потребители лудеят за онирофилми в първобитна обстановка. Обещавам ти огромен успех. Но сега моментът не е подходящ...

Бродли стана. Беше отпаднал, краката му се подкосяваха.

— Слушай, Густавсон. Съкрати и сцената с борбата с робите. Има прекалено много движение, много насилие. Губи се огромно количество нервна енергия...

И тръгна, като се олюляваше, заобиколен от техниците.

— Къде е София? — запита той, като стигна до дъното на залата. София Барлоу му се усмихна.

— Ела в моя кабинет — рече Бродли. — Искам да си поговорим.

— Съгласен съм с тебе, няма да ти кажа нищо ново, това са все стари, изтъркани приказки, чувала си ги безброй пъти и в училище, и по време на обучението. Но все пак трябва да поразмислиш върху това, което ти казвам.

Бродли се разхождаше из стаята, скръстил ръце зад гърба си. София Барлоу се беше полуизлегнала в креслото. От време на време изпъваше крак и си оглеждаше върха на обувката.

Бродли се спря за миг пред нея.

— София, какво става с теб? Криза ли изживяваш? София махна с ръка, беше нервна, смутена.

— Криза? Аз?

— Да, именно затова те повиках в кабинета си. Нека бъдем наясно, не искам да ти чета напътствия. Искам само да ти припомня

основните положения, върху които се гради системата. София, не съм вече млад. Някои неща ги схващам веднага, от пръв поглед. София! Ти гониш някаква химера! София притвори очи, после се облеци като котка.

— Химера ли? Какво искаш да кажеш, Бродли?

— Казах ти, че долавям някои неща от пръв поглед. София, ти изживяваш криза. Не бих се учудил, ако това е вследствие пропагандата на ония негодници от Лигата за борба против сънищата, дето действуват неуморно, за да подронят нашия обществен строй.

София сякаш не чу намека. Само запита:

— Моа наистина ли игра добре? Бродли се почеса по врата.

— Разбира се! Мохагри ще се прочуе, убеден съм...

— По-добра ли беше от мен? Бродли изпуктя.

— Задаваш ми глупави въпроси...

— Мисля, че съм достатъчно ясна. Искам да зная коя от нас двете харесваш повече — мен или Моа?

— Аз пък ти повтарям, че въпросът ти е глупав, безсмислен; именно той ме кара да се съмнявам, какво ти — аз съм уверен, че изживяваш криза. Ще ти мине, София. Рано или късно всички актриси изживяват подобно нещо. Сякаш не може без него...

— Бродли, аз бих искала да знам едно нещо. Нещо, за което не разказват в училището, нещо, за което никой не говори. Какво е било преди? Дали наистина всички са били нещастни?

Бродли продължи да се разхожда край креслото.

— Преди е било хаос.

— Бродли! Аз искам да знам дали наистина са били нещастни.

Мъжът разпери унило ръце.

— Не знам, София. По това време още не съм бил роден. Но едно е сигурно: щом системата се е утвърдила, това е станало благодарение на обективните условия. Аз бих искал да осъзнаеш една много проста работа — благодарение на технологията сега ние можем да осъществяваме всичките си желания, дори и най-съкровени. Техниката, напредъкът, съвършенството на уредите и точното познаване на нашия мозък, на нашето „аз“... всичко това е реално, конкретно. Следователно и нашите сънища са действителност. София, недей забравя, че много рядко онирофилмът е някакво конюнктурно средство за компенсация. Почти винаги той е самоцел, също като

преди малко, когато те обладах, когато можах да се наслаждавам на тялото ти, на твоето ухание, на твоите думи в тази вакханалия от екзотични вълнения.

— Да, но все пак това беше измама.

— Да, но аз не съзнавах това. Пък и ти употребяваш понятието измама с презрителното му значение отпреди два века. Днес не е така, днес един изкуствен продукт не може да се смята за заместител. Една добре дозирана флуоресцентна лампа дава по-добра светлина от слънчевата. Същото е и с онирофилма.

София Барлоу огледа ноктите си.

— И кога започна всичко това, Брадли?

— Какво?

— Системата.

— Преди осемдесет и пет години, би трябвало да го знаеш...

— Знам, но аз имам пред вид сънищата. Кога хората са започнали да ги предпочитат пред действителността?

Брадли стисна горния край на носа си, сякаш искаше да се съсредоточи.

— Кинематографията започва да се развива в началото на двадесетия век. Отначало образите са били двуизмерни, били са прожектирани върху бял екран. После се появяват звуковото кино, панорамният екран, цветните филми. Потребителите, събрани в големи прожекторни зали, са гледали и слушали, но не са усещали филма, най-много са стигали до зародиша на някакво усещане, и то с усилие на въображението. Разбира се, филмът е бил заместител, една истинска измама, целяща да възбуди еротичните желания на зрителите, тяхната жажда за приключения. И въпреки това още по онова време киното е било могъщо средство за психическо и социално въздействие. Жените от онова време са изпитвали нужда да подражават на актрисите във всичко — в движенията, в начина на говорене, на облеклото. Мъжете също не оставали по-назад. Изобщо животът на всички минавал под влияние на киното. Това се е отразявало най-вече върху икономиката — огромно търсене на стоки за широко потребление... дрехи, леки коли, удобни жилища... Разбира се, всичко това се е дължало на действителните естествени потребности, но и преди всичко на непрестанната, безмилостна пропаганда, която по цял ден е преследвала и съблазнявала потребителя. Кинопропаганда. Още по

онова време човекът се е стремил към сънищата, този стремеж за него е бил истински кошмар, но човекът е бил твърде далеч от тяхното осъществяване.

— Те са били нещастни, нали?

— Пак повтарям, не знам. Аз просто ти обяснявам етапите от процеса. Към средата на двайсетия век вече е съществувала стандартната жена, стандартната ситуация. Вярно, имало е режисьори и продуценти, които по онова време се опитвали, и то успешно, да създават културни и идеологически филми като средство за внушаване на идеи, за издигане съзнанието на масите. Но това явление е било краткотрайно. През 1956 г. учените откриват центровете на удоволствието, разположени в мозъка, доказват опитно, че електрическото стимулиране на определена част от мозъчната кора предизвиква силна сладострастна реакция у човека. Трябвало обаче да изминат двайсет години, преди това откритие да получи широко достойние. Прожектирането на първия триизмерен филм с частично участие на зрителите е означавало смъртна присъда за интелектуалния филм. Публиката вече е усещала миризмите, вълненията, можела е, макар и отчасти, да се вживява в това, което е ставало на екрана. Цялата икономика е била разтърсена из основи — едно безпрецедентно явление. Едно жадуващо за удоволствие, лукс и власт човечество е жадувало за едно — да бъде задоволено срещу малко пари.

— А онирофилмът?

— Онирофилмът се появява в цялото си съвършенство няколко години по-късно. Широката публика много скоро се убеждава, че няма действителност, която да превъзхожда сънищата. Когато участието е пълноценно, всяка конкуренция на природата е просто смешна, всеки бунт — излишен. Ако продуктът е съвършен, потребителят е доволен, а обществото е непоклатимо. Ето каква е системата, София. И тя, бъди уверена, няма да бъде променена нито от твоите временни кризи, нито от мелодраматичните брътвежи на натурастите, на тези безскрупулни хора, които събират средства не за тържеството на една предварително обречена на неуспех идея, а за лична изгода. Искаш ли да ти кажа нещо смешно? Миналата седмица един от главатарите на Лигата за борба против сънищата, Херман Уолффрид, отишъл в компанията Норфолк. И знаеш ли защо? Искал да му направят онирофилм лично за

него, с участието на пет известни актриси — някаква главозамайваща оргия. Компанията приела поръчката. Пък ако Уолфрид пукне, негова си работа.

София Барлоу скочи.

— Бродли, ти лъжеш! Лъжеш нарочно, и то най-нахално!

— Имам доказателства, София. Лигата за борба против сънищата е организация за хаплювците, за неизлечимите хипохондрици, за привържениците на миналото. Сред масите може да съществуват някакви останки от религиозни чувства, но горе, по върховете, е само алчност.

Очите на София се наляха със сълзи. Бродли се доближи до нея и сложи нежно ръце на раменете и, сякаш искаше да я закриля.

— София, не мисли повече за това.

Побутна я към писалището, отвори едно чекмедже и извади оттам малка, плоска четвъртита кутия.

— Вземи — рече Бродли.

— Какво е това?

— Подарък.

— За мен ли?

— Да, затова те извиках в моя кабинет. Ти си участвувала в двайсет филма на нашата компания... Това не е никак малко. Подаръкът на компанията е малко признание за твоите заслуги...

София понечи да отвори кутията.

— Недей — посъветва я Бродли. — Ще я отвориш в къщи. А сега си върви, имам много работа.

Пред сградата имаше цяла редица хелитаксита. София се качи в първото, измъкна някакво списание от страничния джоб, запали цигара и започна да се вира доволна в собствения си образ на корицата. Хелитаксито се издигна плавно и се насочи към центъра на града.

Устните ѝ бяха полуотворени, сякаш се предлагаха, и едни багри, едни контрасти между светлините и сенките, едно двусмислено изражение... Всяка подробност бе умело дозирана.

София се огледа като в огледало. На времето работата на актрисата е била свързана с редица отрицателни страни. Когато са снимали любовна сцена, тя е имала партньор от плът и кръв, тя

трябвало да го целува, да понася физическия допир с него, да понася целувките му, думите, които ѝ шепнел. Камерата заснимала сцената, после зрителите я гледали на екрана. Сега беше съвсем различно. Сега имаха на разположение „Адам“ — манекен, наблъскан с електронни уредби, с две миниатюрни снимачни камери, разположени в очните кухини. „Адам“ беше истинско чудо за сетивност — ако актрисата го погалеше, съответната лампа записваше усещането за милувка и го фиксираше в касетката на онирофилма заедно с образа. Така потребителят, който по-късно щеше да използва тази касетка, щеше да долови тази милувка с цялата ѝ чувственост, превръщаше се в пълноценен участник, не беше пасивен зрител.

Разбира се, имаше онирофилми за мъже и онирофилми за жени. Те не бяха взаимнозаменяеми — ако някой потребител, подтикнат от похотливо желание, сложеше в приемателния си шлем касетка, предназначена за потребителките, щеше да си докара страшно главоболие, освен опасността сложните съоръжения на апарата да прегорят.

София каза на шофьора да спре. Хелитаксито бе преминало едва дванайсетина квартала, но София предпочете да продължи пеша.

По улицата се плъзгаха сиви и сини комбинезони. Сиво и синьо, никакви други цветове. Нямаше магазини, нямаше агенции, нямаше нито един бар, нито една витрина с играчки, нито една парфюмерия. Само тук-там в покритите със сажди фасади, с полепнала по тях мръсотия и плесен зейваше въртящата се врата на магазин. Вътре, върху рафтовете от полирано стъкло, се намираха „сънищата“, щастие, достъпно за всички, за всички кесии, там се намираще тя, гола, достъпна за всекиго, който пожелаеше да я купи.

Те крачеха. София Барлоу също крачеше сред тях, сред тълпата замаяни хора, дето работеха по три часа на ден и се измъчваха и копнееха за тишината на своите дупки — една стая, един амплекс и един шлем. И касетки, касетки с онирофилми, милиони сънища за любов, за сила и слава.

Насред площада, върху огромен подиум, драпиран в зелено, някакъв дебел мъж ръкомахаше и викаше:

— Граждани!

Гласът му кълтеше ясно и отчетливо като в онирическа реч, когато този, който сънува, усеща как целият свят е в краката му и го

славослови.

— Граждани! Един древен философ бе казал, че добродетелта е навик. Аз не искам от вас невъзможното, трябва да съм луд, за да искам от вас да се отречете веднага, изцяло. От години насам ние сме роби и жертви, пленници на тази плетеница от сънища, от години се лутаме в непрогледния мрак на изолацията и отчуждението. Граждани, приканвам ви да станете свободни хора. Свободата е добродетел, а добродетелта е навик. Ние твърде дълго мамехме природата, сега трябва да побързаме да поправим грешките си, преди смъртта да смаже окончателно духа...

Колко ли пъти бе слушала подобни приказки? Пропагандата на Лигата за борба против сънищата я дразнеше, предизвикваше винаги у нея дълбоко негодувание. Но напоследък за своя голяма изненада установи, че е разколебана. Може би, защото беше актриса, та когато по площадите ораторите говореха за грях, за гибел, когато насъскваха тълпата потребители да се отрекат от „сънищата“, тя се чувствуваше така, сякаш това обвинение бе отправено най-вече срещу нея, сякаш носеше отговорност за цялата система. Възможно беше зад патоса на ораторите да се крие известна истина. Може би в училище не й бяха казали всичко, може би Брадли не беше прав.

Дебелият човек на подиума ръкомахаше, удряше с юмрук по дървената катедра, пламнал като божур, възбуден. Никой не го слушаше.

Когато от една странична вратичка излезе момиче, загърнато във воали, някои се поспряха. От усилвателите се носеше старинна ориенталска музика. Момичето започна да танцува и да смъква воалите. Беше съвсем младо, много красиво, танцуваше с пресекливи, но плавни и отмерени движения.

„Тя е начинаеща, си рече София, просто неуспяла актриса...“

Когато момичето се изправи голо наред подиума, малцината мъже, които бяха спрели, си тръгнаха. Някои се смееха, други поклащаха глава разочаровани.

Момичетата от Лигата за борба против сънищата спираха минувачите, приближаваха се до мъжете и пъчеха бюстове — предлагаха се по един абсурден, трогателен начин.

София забърза. Изведнъж някой я сграбчи за ръката. Беше някакъв висок, млад мургав мъж, който я гледаше втренчено с черните

си като въглен очи.

— Какво искаш?

Младежът посочи пурпурния герб, окачен на комбинезона му на височина на сърцето.

— Аз съм от Лигата за борба против сънищата — отвърна той.

— Е? Какво искаш?

— Да ти направя едно предложение.

— Казвай.

— Ела с мен тази нощ. София прихна да се смее.

— С теб ли? Защо? Каква полза ще имам? Младежът се усмихна търпеливо, с някаква увереност и превъзходство. Очевидно бе свикнал с подобни възражения.

— Никаква полза — съгласи се спокойно той. — Но наш дълг е...

— Престани. Цяла нощ ще се хулим един друг, напразно ще се опитваме да стигнем до естествено сношение... Братко, твоят приятел на подиума дрънка глупост след глупост...

— Не са глупости — възрази младежът. — Добродетелта е навик. Аз бих могъл...

— Не, не можеш. Не можеш, защото не ме желаш, а не ме желаш, защото съм истинска, действителна, жива, от плът и кръв, и ще бъда само заместител, заместител на една касетка, която ти можеш да закупиш съвсем евтино. А ти? Какво би могъл да ми предложиш? Наивник, самохвалко, зелен глупак!

— Моля те, изслушай ме...

— Сбогом — сряза го тя и продължи да се разхожда. Не трябваше да се държи толкова грубо с младежа.

Нямаше нужда да реагира така обидно, можеше да отхвърли предложението така, както постъпваха и другите минувачи — любезно, най-много със снизходителна усмивка. В края на краищата това момче вярваше, какво право имаше тя да го обижда, да уязвява най-чистото у него? Добре, може би той наистина вярваше. Ами неговите водачи? Бродли неведнъж й бе казвал, че ръководителите на Лигата за борба против сънищата са сбирщина свине. Ами ако Бродли лъжеше?

Това подозрение не й даваше покой вече седмици наред. Всички тези речи по площадите, плакатите, пропагандните брошури,

публичното предложение за естествени сношения с активистите от Лигата... Възможно ли бе всичко това да е лъжа? Може би имаше нещо вярно в твърденията на ораторите, може би наистина светът бе прогнил и само малцина просветени люде имаха очи, за да прозрат целия този ужас, да преценят колко е страшен упадъкът.

Хора самотници. Ето в какво се бяха превърнали. От една страна — класата на продуцентите, която държеше властта и към която принадлежеше и тя като актриса, от друга — послушната и сляпа армия от потребители, мъже и жени, жадуващи за самота и полумрак, копринени буби, оплетени в слузта на собствените си сънища, бледи, безкръвни гъсеници, изотровени от бездействие.

София бе родена „ин витро“^[2]. Като всички. Не познаваше майка си. Милиони жени се отбиваха веднъж месечно в Банката на живота, милиони мъже стигаха до оргазъм чрез „сънищата“ и влагаха семето си в Банката, която го подбираше и го използваше съгласно строго генетични критерии. Брактът се смяташе за архаична институция. София бе дъщеря на съня на някой непознат, безименен мъж, който бе обладал някоя актриса в състояние на сън. Всеки мъж над четиридесетгодишна възраст можеше да бъде неин баща, всяка жена на възраст от четиридесет до осемдесет години можеше да ѝ бъде майка.

Когато беше по-млада, тази мисъл я смущаваше много, после малко по малко свикна. Но напоследък всички съмнения и терзания от младите ѝ години изникнаха отново, подобно на лешояди, които кръжаха търпеливо и дебнеха да я уловят в момент на слабост. Какъв беше младежът, който я бе спрял наред улицата? Образец на възвишен човек или просто заблуден?

Ех, да, ако ѝ бе казал: „Познах те въпреки стандартното ти облекло и черните очила...“; ако ѝ бе казал: „Ти си моята любима актриса, кошмар, който ме преследва непрекъснато...“. Ако ѝ бе казал: „Искам да те опозная такава, каквато си в действителност...“

А този тапир почна да ѝ говори за дълг, предложи ѝ да прекарат заедно нощта, но само за да плати дан на новия си съмнителен морал. Добродетелта е навик. Навик към естествени сношения. Мъже и жени, любете се, сношавайте се всеотдайно! Всеки ваш любовен акт ще допринесе за поражението и разпадането на една престъпна система. Сношавайте се, сношавайте са наистина, и върховната чувствена наслада не ще закъснее, и ликуващи звуци и светлини ще изпълнят

душата ви, ще прославят плътта ви. И нашите деца отново ще се зачеват в топлите утробы, а не в студеното стъкло на ампула. Та нали именно това проповядваше дебелият мъж на подиума?

Влезе в един претъпкан магазин, доближи се до дългия тезгях, където бяха наредени стотици онирофилми в елегантни пластмасови кутийки. Беше й приятно да чете обяснителните текстове, отпечатани на капациите, да слуша мненията, които купувачите си разменяха от време на време, или пък съветите, които усърдните продавачи почти шепнеха на ухото на колебаещите се потребители. Прочете някои заглавия.

Сингапур — Певица, евроазиатка (Милена Чун-Лин) избягва с Потребителя. Приключения в бордеите край пристанището; време — около 1950 г. Любовна нощ на сампан.

Битката — Въплътен в ролята на смел офицер, Потребителя прониква във вражеския лагер и вдига във въздуха склада за гориво. Кървава, победоносна битка.

Екстаз — Частният реактивен самолет на една персийска принцеса, чиято роля се изпълнява чудесно от София Барлоу, пада в Големия каньон. Принцесата и пилотът (потребител) прекарват нощта в една пещера.

По-подробни описания следваха вътре в кутиите. Нямахше опасност предварителното запознаване със съдържанието да предизвика у потребителя спадане на желанието. Мисловната прожекция чрез амplexa се съпровождаше от кататоническо вцепенение, което елиминираше напълно всичко свързано със запамятаването на отделните факти. След като изживяваше първата сцена, никой не можеше да знае какво ще стане във втората и в следващите сцени. Дори потребителят да беше научил наизуст пояснителния текст, дори да беше гледал и се наслаждавал на същия филм двайсет пъти поред. Съзнателното „аз“, всекидневното „аз“ изчезваше, погълнато от възбудата, излъчвана от касетката; човек преставаше да бъде той и се въплътяваше в личността, която му подсказваше филмът, възприемаше нейните движения, глас, импулси.

Един продавач побърза да се приближи към нея:

— Може би искате съвет за подарък?

София изведнъж си даде сметка, че е единствената жена между тълпата от потребители. Това беше мъжкото отделение. Мина при

отсрещния тезгях, смеси се с жените от най-различна възраст и се поспря пред снимките на най-известните актьори.

Космосът е наш — Командирът на кораб (актьорът Алекс Морисън) се влюбва в бордовата лекарка (потребителка), отклонява кораба към една от луните на Юпитер, за да остави там екипажа, и продължава с любимата си. Обиколка на галактиката.

Тортуга — Време 1650 г. Галантен пират (Мануел Алварес) отвлича придворна дама (потребителка). Ревност, дуели, любов и море под парещо небе.

— Как е? — запита приятелката си едно едро момиче, чийто комбинезон бе твърде тесен за нейните размери — аха да се пукне.

— Страшно интересен — отвърна нейната приятелка. — Купих си веднага още четири копия.

Другата прояви неверие. Надигаше се на пръсти, протягаше врат, за да прочете обяснителните текстове по най-далечните кутии. Прошепна нещо на приятелката си, тя също ѝ отвърна шепнешком. София си тръгна, спря се за няколко минути пред раздела „Класици“, където се трупаха мъже и жени, за да си купят онирофилми от друг вид, който предпочитаха.

Още като ученичка ѝ бяха разказвали, че на времето хората смятали за табу всичко свързано със секса. Смятало се за много неприлично да се говори или да се пише за многобройните аспекти на любовта, никоя жена не смеела да разказва на чужди хора за своите сексуални желания или пориви. Имало порнографски снимки и порнофилми, много от които били забранени от закона. Купували ги скришом, и то винаги с някакво смущение, с някакво чувство за вина, дори когато цензурата ги разрешавала. Но с установяването на „системата“ първичният полов свян отпаднал изцяло. Сега свянът съществуваше в определен вид сънища, в специалните филми за петдесетгодишните, където потребителят съблазняваше или изнасилваше девойка, цялата трепереща, пламнала. Но сега никой не се свенеше да говори за секс. Всеки можеше да си поиска без стеснение еротичен филм, така, както би поискал филм за война или приключенски филм.

Но какво ставаше със същинския свян? Колцина от тях, дето се трупаха да купуват тази консервирана похотливост, биха имали смелостта да се съблекат наред улицата? Кой не би изпаднал в ужас,

ако бъдеше принуден да стигне до естествено сношение? Същото важеше и за активистите от Лигата за борба против сънищата; те се предлагаха твърде безсрамно, но дали щяха да се държат със същата непринуденост при изпълнението на онова, което смятаха за свой главен дълг? Всъщност близо цял век вече мъжете и жените се придържаха към почти пълна физическа девственост. Самотата, дозираният полумрак между четирите домашни стени и едно кресло с вграден в него амплекс — хората не желяеха друго. По-голямата привлекателност на сънищата бе притъпила амбициите за удобно жилище, за елегантно облекло, за хеликола и други удобства. Защо да се блъска, за да постигне някакви реални цели, когато с един онирофилм, купен за няколко гроша, човек можеше да прекара цял час като Крез, заобиколен от прекрасни жени, да бъде обект на възхищение, почит и внимание?

Милиарди човешки същества вегетираха в жалки кошерища, в тесни стаички, хранеха се с витаминни концентрати и соено брашно. И не изпитваха никаква потребност да консумират в пълния смисъл на това понятие. След като пазарът изчезна, от доста време финансовите монополи изтеглиха капиталите си от промишлеността, произвеждаща стоки за широко потребление, и ги вложиха в производството на онирофилми, единствената наистина търсена стока.

Тя погледна към светлинното табло и се отврати от себе си. Цифрите говореха ясно, таблицата с показателите за продажбите беше красноречива. Тя беше най-търсената актриса. Най-търсени бяха онирофилмите, в които участвуваше тя.

София излезе от магазина. Запъти се към къщи с наведена глава, крачеше лениво, отпуснато. Не знаеше какво да мисли за тълпата мъже, които крачеха срещу нея, без да я познават. Дали бяха нейни роби, или нейни собственици?

Видеотелефонът продължаваше да звъни. Ивица светлина, проблясваща в бездънна пропаст от черно кадифе, камбанен звън от чудни катедрали, чиито шпилове стърчаха в синкавата, потънала в дрямка зора.

София протегна ръка към клавиша.

По екрана залъкатуши червена змия, спря се за миг, изду се — аха да се пръсне, и изчезна, за да отстъпи място на лицето на Брадли.

— Какво има? — попита София със сънен глас. — Господи, колко е часът?

— Обед е. София, стани, трябва да отидеш в Сан Франциско.

— В Сан Франциско ли? Да не си полудял?

— София, имаме договор за коопroduкция с компанията Норфолк. Трябваше да заминеш идния понеделник, но те бързат. Искат да заминеш веднага.

— Но аз съм още в леглото. Ужасно ми се спи. Брадли, ще замина утре.

— Облечи се — срыза я главният контролор. — На западното летище те чака реактивен самолет на Норфолк. Не губи време.

София изпуктя. Не беше предвидила тази извънредна работа, възнамеряваше да си почива цял ден.

Измъкна се от леглото с натежали клепащи, съблече се лениво в банята. Изтръпна от ледената струя на душа. Избърса се, облече се набързо и излезе от къщи почти тичешком.

Маниерът на работа на Норфолк ѝ беше добре известен. Бяха много големи педанти. По-големи и от Брадли. Бяха винаги готови да открият недостатъци и в най-съвършените кадри.

Хелитаксито я закара за осем минути до входа на летището. Тя мина през специалния вход за частните самолети и се огледа, за да открие самолета.

Пилотът излезе от служебното помещение и се запъти към нея с бодра крачка.

— София Барлоу?

Беше висок, със сламеноруси коси, беше загорял от слънцето — лицето му беше като изпечено в пещ.

— Аз съм Мирко Глигорич, от компанията Норфолк. София не продума нито дума. Пилотът дори не я и погледна, говореше, втренчил очи някъде към летището — две студени, агресивни, сивкавоантрацитени очи. Взе куфарчето на София и закрачи бързо към централната писта, където самолетът на Норфолк беше готов за излитане. На София не ѝ беше никак лесно да върви редом с него.

— Хей! — възкликна тя и се запъна като чистокръвен кон. — Не съм бегачка на дълги разстояния! Не би ли могъл да вървиш по-бавно?

Пилотът продължи да крачи, дори не се и обърна.

— Закъсняваме — отвърна той най-спокойно. — Трябва да стигнем в Сан Франциско за три часа.

Като стигнаха до самолета, той се задъхваше.

— Имаш ли нещо против да седна отпред? — запита го София.

Пилотът сви рамене. Помогна ѝ да се качи, седна на мястото си и зачака сигнал от контролната кула.

Тя се оглеждаше изпълнена с любопитство, малко смутена от индикаторите и лостчетата по арматурното табло. Пилотът си подсвиркваше нетърпеливо. София порови в джоба на креслото и измъкна оттам дванайсетина списания. Бяха стари, отпреди няколко седмици, някои бяха и от миналата година, изпомачкани. На всички корици личеше тя. Имаше и каталог, прегънат на страницата със списъка на филмите, в които София изпълняваше главната роля.

— Твое ли е това?

Пилотът не отвърна. Седеше неподвижно и гледаше пред себе си. Тя не усети кога бяха излетели, толкова плавно бе станало; погледна през илюминатора и едва не възкликна от смайване — под тях се простираше океан от къщи, а далеч към хоризонта се стелеше полето — приличаше на мидена черупка, на влакнест клепащ.

— Това твое ли е? — настоя София.

Пилотът се обърна към нея с едва доловимо движение, стрелна я с поглед и отново застина на мястото си.

— Да — процеди той през зъби.

Тя се опита да прикрие задоволството, което я обземаше всеки път, когато установяваше, че има чар.

— Как се казваш?

— Глигорич — измърмори пилотът. — Мирко Глигорич.

— Руснак?

— Югославянин.

Тя го изгледа — тънките му устни бяха стиснати, профилът му беше като изваян... Мирко седеше неподвижен, като изсечен от камък. София кипна.

— Мога ли да ти задам един въпрос?

— Казвай.

— Там... на летището ти се запъти към мен и ме запита: „София Барлоу?“ Защо? Ти ме познаваш, нали? Ето на, тези списания,

каталогът. Обзалагам се, че си мой почитател. Защо се престори, че не ме познаваш?

— Не се престорих. Съвсем друго е, като те видях лично. На края те познах, защото знаех, че трябва всеки момент да се появиш при входа на летището. Но сред тълпата не бих те познал. Нямах да те позная.

София запали цигара. Може би пилотът беше прав, сред тълпата никой нямаше да я познае, дори да беше без очила. Изпита нещо като неприязън към мъжа, който седеше до нея. И отново се опита да го заговори.

— Мирко, защо не включиш автоматичното управление? — запита го София. — Скучно ми е. Каж ми нещо.

Пилотът не се и помръдна. Премига няколко пъти и се изпъчи.

София го сграбчи за ръката.

— Мирко, послушай ме. Включи автоматичното управление; хайде да изпушим заедно по цигара.

— Предпочитам аз да управлявам.

— Глупак!

Тя запали още една цигара, после още една, направо от фаса на предишната, прелисти списанията, като мачкаше страниците — беше толкова нервна, че не можеше да се овладее. Затананика, ритна с крак гумената облицовка на кабината, изпухтя, протегна се, дори се престори, че ѝ става зле.

Мирко се порови из джобовете на своя комбинезон и ѝ подаде някаква таблетка.

София се изуми.

— Глупак! — повтори тя. — Не искам да стоя повече при теб, ще отида отзад.

Малкото помещение зад кабината на пилота беше много уютно. Имаше диван, сгъваемо легло, масичка и барче.

Наля си чаша коняк в една висока чаша и я изпи на големи глътки. Веднага си наля още и очертанятията на предметите затрептяха в някаква гъста, синкава приятна мъглица. Излегна се на дивана и се замисли за Мирко — потребител като всички останали, истински глупак. Гореше от нетърпение да пристигне час по-скоро в Сан Франциско, да заснеме филма и да се върне в Ню Йорк.

Преглъщаше питието с мъка. Остави чашата на масичката и за миг се почувствува като замаяна. Изведнъж нещо я блъсна в облегалото на дивана, под себе си усети нещо като вакуум, сякаш се намираше в асансьор, който потегля изведнъж. Видя как чашата се плъзна по масичката и тупна на пода... Усети силна болка в рамото, нещо я удари по челото, пред замъгления ѝ поглед заиграха червени и сини петна, двигателите ревяха като бесни.

— Мирко! — викна тя и се надигна.

Вратата към пилотската кабина сякаш беше залостена. Тя се олюля, натисна с все сили дръжката и блъсна вратичката. Пак се замая, успя за миг да запази равновесие, и пак същото усещане за безтегловност. Зърна раменете на Мирко, ръцете му, които стискаха лоста за управление, и облаците, които се носеха към нея като мъгла.

Мирко заговори. Крещеше нещо, а тя не си даваше сметка за това. Тя се притисна към облегалото на креслото и стисна устни в очакване на удара.

Самолетът падаше стремглаво.

Когато отвори очи, видя напред небето един бял облак. Високо горе се рееше лешояд. Лежеше по гръб, а на челото си усещаше нещо влажно и свежо. Повдигна ръка, опипа си лицето, слепоочията, махна намокрената с вода кърпичка и се обърна на една страна.

Мирко стърчеше край останките на самолета. В дъното се издигаше исполинска стена от червен камък.

— Какво стана? — прошепна тя.

Пилотът разпери ръце, поклати глава и отвърна:

— Не знам. Просто не мога да разбера. Самолетът изведнъж отказа да ми се подчинява, почна да туби височина и да пада. Успях да го овладеея като по чудо, но вече беше късно. Виж колко се плъзгахме, докато се ударим в скалата.

София се надигна, като разтриваше контузеното си рамо.

— Какво ще правим сега? Имаш ли представа къде се намираме?

Мирко наведе очи и отвърна:

— Това е Големият каньон. Намираме се в едно разклонение, в един от най-труднодостъпните и отдалечени райони, но Брайт Ейнджъл Трейл не е много далеч...

София се облещи.

— В Големия каньон ли?

Постоя за миг като замаяна, после прихна да се смее.

— Големият каньон! — повтори тя. — Ама че работа. Просто невероятно.

— Защо да е невероятно?

— Мирко, не се прави на глупак. Повредата в двигателите, принудителното кацане, и то именно тук, в Големия каньон... Също като във филма, който снимах миналата година. „Екстаз“, помниш го, нали?

Изведнъж я обзе подозрение.

— Я ми кажи — рече тя и се намръщи, — да не си го направил нарочно? Да, да, има твърде много подробности, които съвпадат. Ти наистина си пилот, аз не съм персийска принцеса, а съм София Барлоу. Ти искаше да останеш насаме с мен, нали? Да останеш с мен, също като във филма.

Мирко се изпъна. Беше възмутен. Обърна й гръб, доближи се до самолета, отмести сгърчените металически листове и едва се вмъкна вътре. Изхвърли навън куп неща, две одеяла, пластмасовия съд с вода, кутия синтетична храна, електрически фенер. Излезе от разбитата кабина, като носеше в едната си ръка бутилката коняк, а в другата — някаква тежка апаратура.

— Да вървим — рече той. — Вземи колкото можеш повече неща. София го погледна смаяна.

— Къде ще отидем?

— Да не искаш да изгнием тук, сред тези скали? Трябва да стигнем до главния каньон. Фантом Ранч трябва да е на около петдесет мили, но все пак има глупави туристи, които отиват в западна посока, за да заснемат пейзажа.

— Опита ли да се свържеш по радиото?

— Радиото е разбито. Побързай. Вземи каквото трябва и да се махаме.

Вървеше бързо, с широка, плавна стъпка. Напъха бутилката коняк в страничния джоб до бедрото си, крачеше малко попрегърбен под тежестта на големия вързоп от одеялото, където бе сложил акумулаторите и тежката металическа кутия.

София го следваше, като подскачаше с храната и съда за вода.

След половин час спряха. София се задъхваше, гледаше го умолително. Мирко се бе втренчил пред себе си. Беше ясно, че тази

жена му пречи, че му тежи като пранги на краката. А нямаше да може да се отърве лесно от нея.

— Мирко, вървиш много бързо.

Мъжът погледна небето, забулено от мрачни облаци.

— Да вървим — каза той. — След два часа ще стане тъмно като в рог.

Като стигнаха в главния каньон, едва се виждаше. Мирко посочи някаква точка в скалистата стена, черночервена, като изгоряла хартия.

— Пещерата — рече той като замаян.

— Пещерата — повтори София. — Също като във филма. Мирко, всичко става като във филма!

Той ѝ помогна да се изкачи по склона. Остави вързопа на земята, на прага на черната паст, която зееше в скалата.

Тя го проследи с поглед, докато се спускаше по песъчливите скали, докато кършеше сухите храсти, докато ги връзваше на връзки, които после домъкна при входа на пещерата.

— След малко ще застудее — каза той. — Ще трябва да запалим огън.

Светна си с електрическият фенер и огледа пещерата. Тя беше дълга петнайсетина метра и към средата завиваше под прав ъгъл. Натрупа храстите точно при завоя и ги подпали с някаква дива радост.

Нахраниха се мълчаливо в изпълнената със светлини и сенки пещера, под огромното крило на един прилеп.

— Докато ти беше долу и събираше храсти, аз огледах вързопа — каза София. — Видях какво има в него. Един амплекс! Защо беше нужно да го мъкнеш със себе си?

— Струва 120 каймета — рече Мирко. — За актриса като тебе това е дребна работа. Но аз трябва да работя три месеца, за да изкарам толкова, разбра ли?

Той взе металическата кутия и калъфа с касетките.

— Е? — възкликна смаяната София. — Какво ще правиш сега?

— Отивам в дъното на пещерата. И аз имам право да се усамотя, нали?

— Да, но защо с този амплекс? Какво искаш да правиш, Мирко?

Мирко изпухтя. Когато София взе калъфа с касетките и го отвори, той не се възпротиви. Не направи нищо, позволи на София да

разгледа всичко, да прочете надписите, отпечатани върху пластмасовите кутии.

— Мирко, та това са моите филми! Господи, та тук са всички: „Лазурни небеса“, „Прелъстяване“, „Приключение в Цейлон“... Има и една матрица, матрицата на „Екстаз“. Това е любимият ти онирофилм, нали?

Мирко замълча и наведе очи. София затвори калъфа. Матрицата беше лукс, който малцина можеха да си позволят. Обикновеният онирофилм след използване се хвърляше, защото се изтриваше автоматически от главите на амплекса. А матрицата беше вечна, не можеше да се изтрие. И именно затова струваше цяло състояние.

— Кога я закупи? — попита го София.

Мирко сви рамене, явно въпросът му беше неприятен.

— Престани — отвърна той. — Много си любопитна. Какво искаш да узнаеш от мен? Твоите филми се продават в милиони копия, за милиони потребители. Аз съм един от многото. Закупих една матрица на „Екстаз“. Какво толкова се чудиш? Този филм ми харесва особено. Аз...

— Продължавай — подкани го София и го стисна за ръката.

— Гледам го всеки ден — заяви рязко пилотът. — А сега не ми пречи, опитай се да спиш, защото утре тръгваме призори, чака ни дълъг път. Отивам в дъното на пещерата.

— С амплекса ли?

— Разбира се! Какво ми се бъркаш? Искам да се наслаждавам на филма на спокойствие.

София преглътна трудно. Почувствува се изведнъж отпаднала, сякаш за нея животът изведнъж бе загубил всякакъв смисъл. Не е възможно, мислеше си тя, какво става с мен? В края на краищата какво искам от този човек, който има хиляди основания да не ме удостоява дори с поглед?

Испита желание да го уязви, да го обсипе с язвителни думи, да го напляска. Но тя си представи как Мирко я прегръща и тази представа наруши всички възбрани, изпълни цялото А същество.

— Та нали аз съм тук — рече тя за своя голяма изненада с умолителен глас.

Мирко се обърна рязко.

— Какво?

— Казах, че аз съм тук. Мирко, тази нощ ти не се нуждаеш от тези касетки.

— Защо?

— Така. Защото можеш да ме обладаеш, също като насън, и то по-добре, отколкото насън...

Мирко се разсмя.

— Не е все едно — рече той. — И после, недей става смешна с тия приказки, говориш като активист от Лигата за борба против сънищата. Шегуваш ли се?

— Повтарям ти, че можеш да ме обладаеш.

— А пък аз ти повтарям, че не е все едно.

— Мирко! — замоли го София, която вече не можеше да се сдържа. — Ти имаш нужда от мен, ти пускаш всеки ден тази матрица и сънуваш, сънуваш непрекъснато пещерата, запаления огън, сънуваш моите целувки, моето тяло, което сега ти предлагам. Всичко е както във филма, проклетите глупако. Какво чакаш още? Аз мога да направя за теб каквото искаш, да го направя наистина...

Мирко се поколеба за миг. После поклати глава и се запъти към дъното на пещерата.

— Мирко! — провикна се тя с отчаяние. — Аз съм София Барлоу! София Барлоу! Разбираш ли?

Тя издърпа ципа на комбинезона си. Раменете ѝ се разголиха, тя смъкна с яд дрехата си и я хвърли на земята.

— Погледни ме! — викна тя. И докато той се обръщаше, си разголи гърдите.

Огънят пламтеше, по стените на пещерата играеха червени и зеленикави огнени езици, носеше се ухание на девствена гора. Тя видя как Мирко стисна юмруци, устните му се разтрепераха, сякаш се измъчваше страшно.

Мирко се поколеба още за миг, после хвърли касетките в огъня и се втурна към нея.

Първо синята, после червената светлина. И отново синята. Когато касетката стигна до края, прекъсвачът изщрака автоматически.

София смъкна шлема на амплекса. Слепоочията ѝ бяха облени в пот, сърцето ѝ биеше лудешки, тя трепереше цялата. Най-вече

трепереха ръцете ѝ. Просто не можеше да ги овладее. Никога досега не бе изживявала тъй интензивно един „сън“, никога не бе изживявала такъв онирофилм, който я бе накарал да се почувствува жена. Трябваше да благодари на Брадли, и то веднага.

Повика го по видеотелефона. Но щом зърна образа на главния контролър, думите ѝ застинаха в гърлото, тя почна да заеква, беше много развълнувана. На края се разплака.

Брадли я изчака търпеливо.

— Това е малък подарък, София. Дребна работа. Когато една актриса стигне до върха на кариерата си, тя има право на много големи признания. И ти ще ги получиш, София. Ще получиш всичко, каквото ти се полага. Защото системата е съвършена. Тя е необратима.

— Да, Брадли, аз...

— Ще ти мине, София. Рано или късно това се случва на всички актриси. Последното препятствие, което трябва да се превъзмогне, е суетата; ти си въобрази, че един мъж може да те предпочете пред съня, ти изпадна в най-опасната ерес, но ние го забелязахме навреме и побързахме да вземем мерки. С един подарък. Тази матрица ще ти помогне да превъзмогнеш кризата.

— Да, Брадли. Благодарни са техниците, на оператора, на режисьора, на всички, които са взели участие в заснемането на онирофилма. И особено на актьора, който изпълни ролята на пилота...

— Той е новак, но си го бива...

— Благодарни му. Преживях чудни мигове. Благодаря и на теб, Брадли. Мога да си представя колко време ви е отнел, колко пари е струвал този филм. Той е съвършен. Ще го запазя в почетната ниша на моята ониротека.

— Глупости, София. Ти си част от ръководната класа. Ти можеш да си позволиш лични онирофилми, направени за теб. Това можем да си позволим всички ние, продуцентите. Ние винаги сме си помагали един на друг, нали? Но бих искал да запомниш едно.

— Какво, Брадли?

— Матрицата. Тя не е толкова подарък, колкото предупреждение.

— Добре, Брадли. Мисля, че всичко е ясно.

— Не забравяй, нищо не може да замести съня. И само на сън ти можеш да си въобразиш обратното. Уверен съм, че след като гледаш

филма пет-шест пъти, ти ще разбереш всичко и ще хвърлиш матрицата.

Тя кимна обляна в сълзи.

— Значи ще се видим утре, в репетиционната зала.

— Добре, в репетиционната зала. Лека нощ, Бродли.

— Лека нощ, София.

---

[1] Разказът е публикуван в оригинални италиански издания и в превод и под заглавието „Лека нощ, София“. — Б.р. ↑

[2] В стъкленица, в епруветка. (лат.) — Б. пр. ↑

АНА РИНОНАПОЛИ НОЩЕН МИНИСТЪР

— Ясно... Ясно... — Едрият портиер го изгледа търпеливо. — Има три вида процедури — обикновена, бърза и извънредно спешна. Коя ще предпочетете?

— Извънредно спешната! Въпросът е от изключително...

— Разбрах, Нататък.

Мъжът хукна. Портиерът викна подире му:

— Къде отивате? Първо на гишето, за формуляр! Мъжът се нареди на опашката пред гишето; за щастие бяха само трима. Щом дойде неговият ред, рече:

— Трябва да говоря с...

— Не ме интересува, аз продавам формуляри.

— Дайте ми един извънредно спешен.

— На съседното гише.

— Не може ли да го получа от вас?

— А вие не можете ли да прочетете какво пише тук?

— Младежо, по-бързо! — възропта старицата, която стърчеше зад него. Мъжът се запъти към другото гише.

— Застанете на опашката! — викна му някакъв мъж.

— Но аз вече бях на другата...

— Хич не ни интересува! — кресна друг. Намеси се един полицаи:

— Хайде.

Наложи се мъжът да се нареди зад още двайсет души; опита се да се овладее. Когато дойде неговият ред, получи червен формуляр.

— Хиляда и двеста.

— Защо толкова скъпо?

— Петстотин за спешност, триста за извънредно, четиристотин такса за секретариата; ясно?

Мъжът не възрази и тръгна из залата; щом зърна свободна маса, хукна към нея, размахвайки формуляра; седна и почна да го попълва,

като остави много празни графи. А сега накъде? Правилникът бе окачен на стената; състоеше се от тридесет и три члена и деветдесет и седем параграфа, заемаше няколко метра от стената. Мъжът започна да го чете най-търпеливо, но издържа до параграф пети от член трети. Отчая се, озърна се и видя гише, на което пишеше „Справки“. Пред гишето имаше голяма опашка. Тогава мъжът отиде отново при портiera, който решаваше някаква кръстословица.

— Моля...

— На гише „Справки“ — измърмори портierът и го погледна.

Мъжът се примири и застана на опашката. След четвърт час дойде и неговият ред.

— Така ли се попълва формуляр? На толкова години сте, а не можете да... — Служителката се ядоса и започна да нанася поправки, ама толкова бързо, че мъжът се зачуди как тя можеше да разбере какво е написал.

— Знаете ли какво си мисля? Не дай, боже, да се наложи човек като вас да управлява космически кораб...

— А вие знаете ли кой съм аз? — възкликна мъжът и се опита да измъкне значката си от петлика, за да ѝ я покаже.

— По-спокойно. Не ме интересува. Днес всеки е нещо. Нямам време за губене; щом не сте попълнили формуляра, както трябва, толкова по-зле за вас. — И момичето го отпрати.

Мъжът побесня и тръгна да обикаля с червения формуляр в ръка. В дъното на коридора зърна някакъв разсилен, седнал на стол. Отиде при него.

— Извинете... Разсилният не го и погледна.

— Извинете... Видя, че разсилният попълва фиш от Тото-космос.

— Аха, и вие ли играете? — запита го той, като се престори, че му е интересно. — Имате ли някаква система?

Разсилният повдигна глава:

— Как мислите, дали Андромеда ще победи Кентавър? Мъжът се позамисли:

— Те са от една класа. Би трябвало да знаем имената на екипажите.

Разсилният възрази:

— Един мой приятел играе по научна система... на времето беше в космическата милиция.

— Кога?

— Преди седем години.

— Доста отдавна, значи. Ако искате, бих могъл да се осведомя.

— Наистина ли? — погледна го разсилният. — Астронавт ли сте?

— Аз съм капитан Владимир Кларк.

— За пръв път чувам името ви. В кой отбор участвувате?

— В никой; аз съм офицер от кариерата. Я ми кажете, къде трябва да отнеса този формуляр?

— Ама нали ще ми се обадите, преди да си тръгнете?

— Разбира се. И аз съм запаянко. А за формуляра?

— Елате.

Поведе го по коридора, отвори една врата и излязоха пред някакво стълбище.

— На първия етаж, в петнайсата стая.

Капитанът се качи. Почука на вратата на стая номер петнайсет; отвори му някаква черноока жена, без грим, облечена в бяло. Тя дръпна формуляра и му посочи стола:

— Дайте ми документите си.

Капитанът ги подаде; жената взе една жълта папка, пхна в нея формуляра заедно с документите, затвори папката и надписа корицата.

— Как се казвате?

— Нали ви дадох документите си?

— Как се казвате?

— Владимир Кларк.

— Кое е името, кое — презимето? Човек днес не може да се справи с тези имена.

— Кларк — отвърна примирен капитанът. — Вижте какво, въпросът е извънредно спешен. Става дума за...

— Излишно е да ми го казвате; червеният формуляр е достатъчно красноречив. Докторът ще ви приеме веднага щом се освободи.

— За какво ми е?

— Вие ме смайвате! Бих могла да ви бъда майка; защо говорите такива работи? Знаете ли колко души идват тук, за да дрънкат какви ли

не глупости? Нашата служба е необходима, за да отсява хората с болно въображение.

— Но аз...

— Знаете ли колко са?

— Но аз...

— Не се вълнувайте. Успокойте се, това може да се отрази на психотехническия изпит.

— Но аз...

Нищо не помогна; медицинската сестра излезе, преди той да успее да ѝ каже, че... Вратата се отвори почти веднага, сестрата му се усмихна:

— Заповядайте. Капитанът влезе и започна:

— Господин докторе...

— Всичко ми е ясно — прекъсна го психоаналитикът. — Разположете се удобно. Предполагам, че не за пръв път попълвате тестове.

— Не. Искан да ви кажа...

— Ясно. Заповядайте. Този часовник е точен; ще отбележи времето за всеки попълнен тест. Вие трябва да сложите формуляра в онзи процеп; после, внимавайте, има три кутии — жълта, червена и синя; червеният формуляр се слага в червената кутия, синият...

— Разбрах — прекъсна го капитанът. — Но аз...

— Разполагате с неограничено време...

— Но аз не мога да губя нито миг; става дума за нещо извънредно важно.

— Излишно е да го казвате на мен. Аз съм лекар, и толкоз. Успокойте се и попълнете тестовете.

Лекарят излезе; капитанът понечи да хукне подире му и да зареже всичко, но се овладя; новината беше много сериозна, трябваше да говори лично с директора, а това беше единственият начин да стигне до него. Откакто през далечната 1960 година електронният мозък бе доказал, че може да свърши за четири дни онова, което осемстотин счетоводители вършат за месец, бюрокрацията — обзета от ужас, че може да бъде пометена — постепенно сложи ръка на машините и разгърна около тях такава дейност, че се наложи да удвоят броя на служителите. Имаше два начина човек да съобщи нещо на директорите от Министерството на междупланетните работи — да

пише или да се яви лично. Капитанът писа, но никой не му отговори; преди три дни прати и своя помощник Хуарес, но той изчезна; а сега бе дошъл лично и бе загубил вече цял час!

Сграбчи с яд тестовете; беше ги попълвал и друг път, щеше да се оправи бързо; така, я да видим; за да се измъкне от лабиринта и стигне до тревата, заекът би трябвало да мине оттук и оттук; не, грешка; голяма работа! Залови се с другия тест: уреди за пилотиране — шега работа! Следваха дълги редици числа, които ставаха все по-древни; трябваше да подчертае еднаквите; голяма работа, той беше инженер, беше свикнал да борави с числа; това, това и това! Дявол да го вземе, пак сгреша! Да вървят по дяволите! В края на краищата не зависеше от този психотехнически изпит дали ще го вземат на работа я!

Попълни тестовете, без да размишлява, както му дойде, после побърза да напъха листовете в оцветените кутии. След това почука на вратата — беше доволен. Медицинската сестра го придружи до чакалнята. Капитанът се отпусна в креслото и се опита да се овладее; замисли се за своята Мария и почна да пуши цигара след цигара. Мина цял час. Той скочи и хукна към вратата.

— Няма смисъл — обади се някакъв мъж, който чакаше също като него. — Всички трябва да чакаме. Добре поне, че измислиха тия извънредно бързи електронни мозъци, иначе имаше да си гнием из чакалните! — И посочи чакащите — четирима мъже и една жена, които в същия миг погледнаха към тавана и въздъхнаха.

— Човек може да полудее — изръмжа капитанът.

— Бюрокрация — обади се едно много изискано старче, което държеше на коленете си огромна чанта.

Най-сетне повикаха капитана. Изисканият господин почервеня и почна да протестира:

— Позволявам си... да изтъкна... че се оказва незаслужено предпочитание...

— Господинът трябва да повтори изпита — сряза го медицинската сестра. — Забъркал е страшна каша, поставил е червените формуляри в жълтата кутия и обратно; цяло безобразие. Лекарят е побеснял.

Тя покани капитана при лекаря, който го руга в продължение на няколко минути.

— Стига! — кресна капитанът. — Няма да се подложа отново на изпит. Аз съм капитан Кларк, на действителна служба. Минал съм през всички изпити.

Лекарят отвори жълтата папка. — Точно така — каза той, — вие сте на действителна служба; не е трябвало да се подлагате на изпит. Този доктор Пиаченца...

— Какво трябва да правя сега?

— Ама че безобразие! — Лекарят барабанеше с пръсти по папката. — Сигурен ли сте, че сте уведомили лекаря за вашето звание?

— Той не ми даде думата.

Психоаналитикът го изгледа със съмнение, после сви рамене. Грабна телефонната слушалка, набра някакъв номер и измърмори:

— Да се оправя главният лекар. Ще ви пратя при него. И обясни случая по телефона. После даде досието на капитана — той трябваше да го отнесе в стая номер 27.

Главният лекар го изгледа с укор:

— Как можяхте да забъркате тази каша?

— Нищо не съм забъркал! Изобщо не ми дадох думата! Слушайте, нямам време за губене. Трябва да говоря веднага...

— Това не ме интересува. Допуснатата е грешка, а в моето отделение не бива да стават грешки. Я обяснете какво сте забъркали — вашите формуляри са стигнали до електронния мозък.

— Нищо не съм забъркал! — повиши глас капитанът. — Цяла сутрин обикалям от служба в служба. А разправят, че ако човек дойде лично, нещата се уреждали по-бързо.

— Ако всички спазваха правилника, всичко щеше да се урежда за час. А никой не ни помага. Всички твърдят, че не знаели правилника. А това означава липса на обществено съзнание, уважаеми господине!

— Аз съм капитан! — викна Кларк.

— Успокойте се. — Лекарят изглеждаше объркан. — На действителна служба ли сте?

— Разбира се.

— Защо не казахте веднага? Вървете, вървете, където искате. Капитане, щом нямате време за губене, нашата служба също няма време за губене. Така е. Вземете си документите и вървете!

Капитанът грабна документите и изхвъркна, за да не се поддаде на изкушението да го напердаши. Хукна да търси разсилния, запалялко по Тото-космос, и се опита да му обясни какво се е случило.

— Прав сте, господин капитан. Тук цари истински хаос. Всяка служба гледа да мине другата. Оставете на мен. Дайте ми вашия формуляр.

Разбира се, оказа се, че червеният формуляр са го задържали в Психотехническата служба.

— И на колене да ги молите, пак няма да ви го върнат! Формулярите са номерирани. Вземете нов формуляр. После елате при мен, ще отидем да обядваме заедно, вие ще ми обясните някои неща за тия космически двигатели.

Капитанът отново се нареди на опашка, попълни формуляра и се върна при разсилния.

— Защо взехте извънредно спешен формуляр? Всички си служат с тях. Послушайте ме, по-добре е по обикновената процедура.

Останал без сили, капитанът се върна обратно, купи жълт формуляр, попълни го и отиде при разсилния; той взе формуляра и поведе капитана към подземие номер едно, където посетителите, застанали на три дълги опашки, чакаха своя ред, за да напъхат формулярите си в съответните кутии.

— Видяхте ли? — рече му той с тържествуващ тон. — Пред жълтата кутия има само двайсетина души. Наредете се на опашката, аз сам ще ви намеря.

Щом застана на опашката, капитанът отново побесня — бе загубил цяла сутрин. Огледа киселите физиономии на хората от опашката, които от време на време се споглеждаха със съседите си и въздишаха.

— Следващия път ще си донеса и обед — рече една жена.

— Има закусвалня.

— Ама и вие ги говорите едни! Нали знаете, че веднага след това трябва да чакаме в подземие номер две, за да ни извикат?

Вярно! Капитанът не беше помислил за това — гневът му бе заменен от безпокойство, че няма да успее.

Щом се отдалечи от кутията, зърна разсилния, който му намигаше:

— Елате, капитане.

— Трябва да отидем веднага в подземие номер две.

— Имаме на разположение точно час, повярвайте ми.

В ресторанта капитанът отговаряше разсеяно на разсилния, който гълтеше лакомо предложения му обед. После се шмугна в навалищата в подземие номер две, очаквайки да му върнат формулярите. Беше се нахранил, това го ободри; беше готов на всичко, дори да хвърли във въздуха Министерството на междупланетните работи само и само да го изслушат.

— Престанете да се блъскате! — срязва го някаква дебела жена, вероятно вдовица на мъж, загинал при трудова злополука. — Ще ни повикат.

Най-сетне капитанът чу името си и започна да си пробива път през навалищата; едни запротестираха в хор, други пък им викнаха да млъкнат; над всички се извиси повелителният глас на един полицай:

— Тишина?

Капитанът стигна до работа.

— По-бързо! — изграка роботът. — Викам ви от няколко минути!

— Нямаше как да мина.

— По-бързо, вашите документи за самоличност. Капитанът пхна служебната си карта и прибра своя формуляр. Вдясно по стълбището слизаше тълпа от хора, които носеха своите формуляри. Тръгна след тях. Един металически глас повтаряше: „Сините формуляри по стълба номер две, червените формуляри по стълба номер три, жълтите формуляри по стълба номер едно, сините формуляри...“

Някакъв разсилен издърпа безцеремонно формуляра от ръката му и когато капитанът се насочваше към чакалнята, изведнъж зърна в коридора мъж с облещени очи, с разкопчана яка, с треперещи ръце. Това беше Чериър, третият бордови офицер.

— Чериър!

— Господин капитан!... — измърмори лейтенантът. — Намерих Хуарес. Подложили са го на наркоанализа... разделиха ни веднага... искаха и с мен да направят същото...

— Какво?

— Задържаха го в Психотехническата служба. Започнал да буйствува...

— Успял ли е да се срещне с някого?

— С никого, господин капитан! За да ги принудим да ни изслушат, би трябвало да си послужим с лъчеви пистолети. А може би Хуарес е полудял наистина — тук е от три дни, не се знае къде е! Луда работа! А като си помисля, че Хуарес искаше да свърши две неща наведнъж... да вземе разрешение за женитба... Ха! Ха!...

Младежът се закиска; Кларк го сграбчи за ръката и го разтърси:

— Чериър! Ти ял ли си?

Младежът като че ли се опомни; поруменя, оправи косата си с ръка, закопча си яката.

— Извинете... не, не съм ял.

— Вземи. Прав беше разсилният, като ме накара да напъхам тия сандвичи в джоба. Значи Хуарес е тук от три дни, а пък аз си мислех, че се е запилял някъде... А ти? Какво правиш тук? Доколкото знам, ти си женен...

— Дойдох да ви търся! Разкарват ме от служба в служба. Ако не бяхте вдигнали олелията в Психотехническата служба, щяха и мен да наркотизират, също като Хуарес. Но щом чуха името ви, направо ме изритаха! Я кажете, как можахте да се справите с тях?

— Карай да върви... Но ти още не си ми казал защо си дошъл да ме търсиш.

— Господи! — Чериър се облеци. — Тук човек може така да се обърка, че да забрави и най-важното. Господин капитан, Торенте се оправи съвсем, дойде на себе си. Той потвърди онова, което бе изговорил, докато бълнуваше. Лекарят ми даде препис от записите.

Капитанът грабна документите; положението ставаше критично, а тук продължаваха да ги мотаят.

— Владимир Кларк — викна нечий глас. Капитанът подскочи.

— Вече? Чериър, ела с мен.

— Господинът не може да влезе — рече разсилният.

— Лейтенант Чериър ще дойде с мен! — отсече гневно Кларк.

Разсилният сви рамене. Двамата офицери влязоха в стая номер

107.

Късогледият служител ги погледна.

— Име, презиме, адрес.

— Стига. Въпросът е извънредно важен. Служителят повтори с носов глас:

— Име, презиме, адрес.

— Капитан Владимир Кларк и лейтенант Роберт Чериър искат да разговарят по спешност...

— Това е службата за обикновена процедура...

— Хич не ме интересува! Ние искаме да се явим...

— Момент... — Служителят престана да пише и натисна звънеца. Появи се разсилният. — Заведете ги при Лампедуза. Не мога да разбера какво искат. Следващият.

— Но аз... — започна капитанът. Чериър го дръпна за ръкава. Последваха разсилния, който ги заведе в стая номер 109. Мозъкът на Кларк работеше трескаво; присъствието на Чериър му вдъхваше смелост. Щом влязоха, той изрече на служителя:

— Господин Лампедуза! Ние сме офицери на действителна служба. Ще се оплача от безобразната работа на вашата служба. Цяла сутрин ни разкарват от стая в стая. Как е възможно това?

— Прав сте. — Служителят ги погледна и присви очи. — Може би не сте попълнили червен формуляр. Да. Точно така. А нашите служби са претоварени. Имаме нужда от още служители. Работим непрекъснато, но персоналът е недостатъчен.

— Прав сте, прав сте, господин Лампедуза! — възкликна капитанът. — Ще го кажа на най-високо място. А междувременно... разчитам на вас, доктор Лампедуза!

— Разчитайте на мен — натърти важно Лампедуза и ги отведе лично в службата на доктор Робертсън.

— Кажете, капитане — започна снизходително началничката на службата.

— Налага се да отидем при генералния директор; само той може да ни свърже с негово превъзходителство министъра.

— За молба ли става дума?

— Не. Това е военна тайна. Госпожа Робертсън подскочи:

— И сте дошли тук? Споменахте ли някъде за това?

— Не сме деца...

— Стая номер 4733. Генерал Панда Тун! — отсече тя и натисна едно копче.

Разсилният ги придружи до асансьора.

— Предпоследният етаж — поясни той.

— Най-последно, може би ще успеем — рече Чериър, като влязоха в асансьора; той се усмихна — започваше да изпитва към Кларк все по-голямо уважение.

— Личи си, че имате опит, господин капитан.

— Не, не е така. За пръв път идвам тук. Формалностите около женитбата ги уреди жена ми. Вие нямате представа колко са издръжливи жените! Но да оставим това! Дано Торенте да се е заблудил!

— Господин капитан, боя се, че не се е заблудил. Познавам отдавна Торенте; той е педант и е много упорит. Когато кацнахме на Марс, той вече знаеше къде да търси и как да търси.

— Така ли? Но той е могъл да се свърже...

— Не. Там беше още по-лошо. Познавам тамошната бюрокрация. Почти като тукашната.

Двамата въздъхнаха. Излязоха от асансьора, запътиха се към стаята на генерал Панда Тун и почукаха. Посрещна ги една жена, която ги изгледа с ледените си сини очи.

— Попълнихте ли формуляра?

— Какъв формуляр?

— Поискайте от разсилния. — Вратата се затвори. Кларк не се предаде и почука отново. Вратата се откряна едва-едва.

— Аз съм капитан Кларк.

— Така ли? — отвърна жената. — За да командувате, трябва сам да сте много дисциплиниран. Формулярът. — И хлопна вратата под носа им.

Кларк успя да се овладее да не й кресне нещо и тръгна за формуляр, следван от лейтенанта, който въздъхна:

— Ех, братко Хуарес, всичко ми е ясно!

Дадоха им виолетов формуляр, на който се мъдреше недотам дискретният въпрос: „Защо искате да говорите с генерала?“ Кларк погледна Чериър с недоумение, Чериър му отвърна със същото. После Кларк написа: „Важна военна тайна.“ Зачакаха.

Най-сетне ги повикаха. Генерал Панда Тун ги очакваше; черното му лице беше помрачняло. Капитан Кларк застана мирно и му докладва. Генералът взе папката и преди да я прелисти, запита строго:

— Къде е бордовата книга на кораба?

— Тя е в моя помощник Хуарес. Изпратих го в министерството преди три дни.

— Не съм го виждал.

— Сигурно все още ви търси.

— Що за помощник имате? Да не успее за три дни да се свърже с мен!

— Лейтенантът твърди, че са го задържали в Психотехническата служба...

— Че какво търси там? За какъв дявол...

— Моля ви, господин генерал, да не се занимаваме с бюрокрацията и правилниците. Аз ви нося последните новини. Земята е в опасност.

Генералът го изгледа невъзмутим:

— Това не може да бъде причина да нарушавате реда! Напротив... — И наведе глава над документите. — Ама вие... наистина ли сте капитан?... Не, не, трябва да намерим бордовата книга... Секретарката ще потърси вашия помощник, ако такъв наистина съществува. Как се казва?

— Хуарес.

Първата секретарка се свърза с различните служби; всички знаеха за лейтенанта, но всички твърдяха, че допреди малко е бил при тях, но после бил отишъл в съседната стая.

— Това е работа на Психотехническата служба! — заяви гневно секретарката.

Старият генерал кипна:

— Рано или късно ще трябва да поставим тия доктори на място...

— Припомням на господин генерала — прекъсна го с леден глас секретарката — какво предвижда правилникът: всеки субект, който не е с всичкия си, трябва да бъде подложен на преглед, преди да бъде допуснат при вас.

— Що за човек е вашият помощник? — запита недоверчиво генерал Панда Тун. — Как е възможно да се обърка така?

— Извинете, господин генерал! Но вие просто не си давате сметка! Марсианците се канят да нападнат Земята!

Генералът сбърчи вежди:

— Кой сте вие, та твърдите подобно нещо? Да не би да сте министър? Не прекалявайте, капитане. Вие, астронавтите, сте хора с болно въображение... помня... марсианците са наши съюзници от векове. Не ми се вярва. А пък вие, молете се на бога, защото не виждам как ще се отървете от военен съд; вашият помощник е тук от три дни, а още не е дошъл да ми съобщи такава новина!

— Но, господин генерал, аз поисках да се свържа с вас още от космоса!

— Точно така — потвърди първата секретарка. — Аз имам феноменална памет. Спомням си: кораб Алтаир пети, капитан Владимир Кларк иска среща. Папката е за подпис при директора.

— Още ли не я е подписал?

— Той подписва по две на час.

— Толкова малко?

— Толкова много, искате да кажете. Секретарите пишат писмата, електронният мозък обработва данните, но всичко се дообработва от директора; нали той най-добре знае какви са изискванията на министерството, нали единствен той може да влиза в контакт с господин министъра.

— Ами ако новината е спешна?

— В такъв случай се изпозува спешната процедура. Червеният формуляр.

— Та-нали с този червен формуляр изгубих цяла сутрин! Не можете ли да разберете, че аз стигнах до вас благодарение на нормалната процедура, която вече никой не използва?

— Не сте постъпили правилно. Сега вашето досие ще се забави при секретарите.

Кларк пребледня, изпружи ръка и рече:

— Тогава вие ще носите отговорност за това, което ще се случи със Земята!

— Аз не мога да нося никаква отговорност. Господин генералът — също. Досието следва обичайния си път.

Капитанът простена:

— Обзалагам се, че Хуарес вече е разговарял с вас, затова е и мръднал!

— Внимавайте... без намеци... правилникът предупреждава изрично, че персоналят трябва да се уважава! Тук, в службата, аз съм

служителка, която изпълнява дълга си, а вие сте обикновен посетител; приканвам ви да се държите прилично!

Първата секретарка се ядоса и излезе; генералът я проследи с поглед — гледаше очарован бедрата ѝ. Кларк забеляза всичко и разбра, че този старец няма да му помогне. Захлупи лицето си с ръце, стори му се, че вижда Мария, която го гледаше изплашена; той трябваше да направи нещо, и то на всяка цена, на всяка цена!

— Ще отида направо при директора! — викна Кларк.

— Вие сте луд — отвърна генералът. — Ще ви арестуват за обида на държавен служител. Всъщност — измърмори той — вие сам забъркахте тази каша, оправяйте се сам... да изпратите помощника си с бордовата книга и да го изгубите, сякаш е... какво да кажа... сякаш става дума за чифт ръкавици.

— Та нали ония от Психотехническата служба...

— Прав сте! — възкликна генералът и се зарадва, нали намери на кого да стовари вината. — Вземете тези документи и идете на последния етаж, при заместник-секретаря. А Психотехническата служба оставете на мен. Щура работа! — Той се развика. — Навират си носа в работи, които не ги засягат! Във военни тайни! Това е бойкот! Какво ти, саботаж, направо саботаж. — Грабна диктофона и започна яростно: — До главния лекар на Психотехническата служба, копие...

Капитанът се понесе със свръхзвукова скорост, следван от Чериър.

— Насам... в асансьора!

Отвори вратата, влязоха, качиха се, отново затвори вратата и беж по ярко осветения коридор.

— Вече е нощ! — изръмжа Чериър.

Усърдните служители продължаваха да работят; след малко щяха да бъдат заместени от други, не по-малко усърдни свои колеги. Откъм кабинета на заместник-секретаря дочуха два гласа — единият приличаше на кучешко скимтене, а другият — по-рязък, се опитваше да го заглуши. Капитан Кларк изведнъж се досети:

— Искаш ли да се хванем на бас, че това е Хуарес? И отвори вратата.

— Как си позволявате? — викна с възмущение заместник секретарят.

Кларк не му обърна внимание и се втурна към Хуарес:

— Драги Хуарес, най-после!

— Господин капитан! — викна зарадван Хуарес. — Ще полудея.

От три дни...

— Знам, знам всичко! — отвърна Кларк и го потупа по рамото.

— Сега тук сме ние! Къде е първият секретар?

Кларк и двамата офицери сякаш изпълниха цялата стая. Дребничкият заместник-секретар излая:

— Кой? Дневният или нощният?

— Няма значение. Търся някого, който би могъл да уведоми министъра, че марсианците се канят да нападнат Земята!

— Не може да бъде! Сериозно ли говорите?

— А вие как мислите? Че трима офицери ще дойдат чак дотук, за да си правят шеги, така ли?

Дребничкият заместник-секретар се сгърчи ката изстискан сюнгер. Порови се из документите, прегледа ги и рече смяян:

— Но резултатите от проверката на тестовете... четете... тук пише... че лейтенант Хуарес иска да се жени за марсианка и че капитан Кларк хич не го е еня, че зайците ще изядат тревата в лабиринта!

— Това е бойкот от страна на психоаналитиците! — кресна Кларк. — Призна го и генерал Панда Тун!

— Напълно възможно. — Заместник секретарят огледа тримата астронавти; беше объркан; той познаваше задкулисните машинации, тия машинации, от които все той страдаше.

— Родината е в опасност! — започна Чериър и дребничкият секретар подскочи; май беше настъпил подходящ момент цялото министерство да научи кой е заместник-секретарят Парапопулус!

— Аз съм патриот — заяви решително той. — Но съм и безукоризнен служител. Правилникът не предвижда как да се постъпва в подобни случаи! Как да ви свържа с директора, без да наруша установения ред?

— Става дума за спасението на човешкия род! — ревна Кларк.

Заместник-секретарят вдигна очи и го изгледа:

— Разбирам, капитане... родината... марсианците ни изменят... Чуйте какво ще ви кажа!

Заместник-секретарят се увери, че няма кой да го чуе, сви се още повече и прошепна:

— Ще трябва да бъдете готови на всичко! Аз ще ви прикривам! След няколко минути моята смяна свършва, ще дойде моят заместник... аз ще му разясня какъв е случая... а вие в това време влезте веднага в последната стая на този коридор, дето е преди салона на министъра. Там дневният директор ще се сбогува с нощния директор; гледайте да се вмъкнете така, сякаш вече сте били приети... моля ви, не се бавете!

Тримата астронавти кимнаха в знак на съгласие и докато двамата висши служители се ръкуваха, те се промъкнаха в кабинета и щом нощният директор влезе, те застанаха мирно.

— Господин директоре! — викна Кларк, без да позволи да го прекъсват. — Продължавам изложението си, прекъснато поради края на работното време на дневната смяна. На вас се пада историческата чест да уведомите негово превъзходителство министъра, че марсианците се канят да нападнат Земята. Ето рапорта, прегледан от всички служби на министерството! Няма време за губене! Ето снимките на вражеските кораби... Ето... вижте... — Тримата офицери побързаха да размахат досиетата под носа на директора; с това те всяха смут в кабинета и не позволиха на секретарите да се обадят.

— Родината е в опасност! — продължаваше да вика Чериър на всеки, който понечваше да се обади.

— Три дни! — викна Кларк. — Цели три дни тези папки обикалят из министерството и досега никой не ви ги е показвал!

— Три дни! — викна нощният директор; той започна да натиска клавишите на всички диктофони и на всички звънци.

— Три дни! По-бързо! — обърна се той към частните секретари. — По-бързо! Служители, кокошки, патки, глупаци! По-бързо! Ще вдигна във въздуха цялото министерство!

И повлече из коридора тримата офицери, като размахваше гневно бордовия дневник; вратите се разтваряха, служителите хукваха след него; групата ставаше все по-голяма: началници, заместник-началници, първи и втори секретари, всички викаха и размахваха жълти, червени, зелени и виолетови формуляри.

— Прав сте — поясни Кларк. — Марсианците твърдят, че имали някакво тайно, тотално, убийствено оръжие.

— Няма да ни победят — викна патриотично настроеният директор и почука на вратата на кабинета на нощния министър. Всички млъкнаха. След малко някакъв задгробен глас се обади:

— Влез!

— Той е бесен! — рече директорът и се поколеба да отвори.

— Може би вече знае всичко.

В този миг сирените завиха, засвистяха ракети и се втурнаха към небето; откри огън и зенитната артилерия; небостъргачът затрептя, в коридора звъннаха счупени стъкла. Директорът натисна бравата и се обърна към прозореца, за да види блясъците от експлозиите.

— Проклетници! — викна той. — Изменници! Но няма да ни победят!

Отвори вратата и всички видяха могъщата фигура с четири змиевидни ръце и дълъг хобот, седнала в креслото на нощния министър.

— Ма... Ма... Марсианците!

Навън пукотевицата стихваше; от салона на министъра излязоха двамина марсиански войници, въоръжени с пистолети със силициев окис, които можеха да превърнат за три секунди всеки човек в каменна статуя. Зад войниците се показва новият нощен министър; хоботът му бе извит тържествено, като рог на нибелунг. Земните хора се прилепиха до стените.

— Ние окупирахме Земята с нашето тайно оръжие. — Хоботът се протегна заплашително към служителите. — Какво значи това? Службата ще продължи да работи, както досега. Директор Воронов, елате при мен с делото, по което има възражения. Всички останали, въл! Това е в разрез с правилника! На работа! Всички по местата си! На работа!

Служителите се измъкнаха мълчаливо. Марсианецът се запъти към кабинета си:

— На работа! На работа!

После зърна тримата офицери, които се бяха прилепили до стената и го гледаха облещени:

— Вие сте здрави мъже, я елате да изнесете моя предшественик и портрета на президента! По-бързо!

Насочените пистолети със силициев окис накараха астронавтите да побързат; те влязоха в салона с наведени глави, после излязоха,

предшествувани от един марсианец, който размахваше заплашително хобота си и държеше във всяка от четирите си ръце по един пистолет; Чериър и Хуарес едва носеха вкамененото тяло на министъра, чиято десница бе вдигната за поздрав. След тях крачеше отчаяният Кларк — той пък носеше огромния портрет на световния президент — стареца с тъжната усмивка, когото наричаха баща на човешкия род.

Най-отзад вървеше още един въоръжен до зъби марсианец. От притворените врати служителите дебнеха да разберат какво става, а в дълбоката тишина, настъпила след безполезната отбрана на Земята, в Министерството на междупланетните работи отекваха тежките стъпки на нашествениците, които бяха победили Земята, като бяха сложили ръка на бюрокрацията.

**РЕНАТО БЕЗАНА, ДИНО КАРОЛИО
ПОДЗЕМИЯ**

1

„Министерската“ хартия за писма се отличава по плътност и дебелина, по релефния си надпис със син лак. Поради неясния си непроницаем бюрократизъм стилът е абсолютно безличен. „Многоуважаеми докторе“, прочете Андреа Чериани, застанал прав до прозореца в 16 часа, в четвъртък, 12 февруари 1976 година, „по повод Вашето почитаемо писмо от 9 януари трябва със съжаление да Ви съобщим...“ Писмото беше едновременно и трудно за четене, и неясно. Думите, натрупани като украшения, от които искаме да се отървем, бяха безизразни. Нетърпими.

И то точно днес, след като цяла сутрин, както всяка сутрин, си бедрал гърлото, за да поправа италианския на тридесетте сричащи деца от трети „В“ клас на местното средно училище. Напразни усилия. Тези същите деца, един път пораснали, може би щяха да бъдат въввлечени във водовъртежа на обществените служби. Седнали зад учрежденското бюро, те също щяха да започнат да пишат по този начин.

Вероятно Андреа Чериани нямаше да се поддаде на толкова решителното си негодувание, ако съдържанието на писмото не бе така категорично. Напротив. Накратко в него се казваше така: онова, което вие търсите, драги господине, го няма. Нито пък имаме желание да го търсим. Дори „ще ви бъдем признателни, ако спазвате установените наредби, съобразно които въпросните издирвания са възможни само след недвусмисленото упълномощаване от същата тази администрация“. Представете си.

Преди поздравите, които обичаят изискваше да бъдат „почтителни“, писмото завършваше с една неясна, безлична закана, произнесена някак смътно: „Ако продължавате да упорствувате с държанието си, ще бъдем принудени, въпреки нашето нежелание, да ви заплашим с предвидените санкции.“ Въпреки нашето нежелание: какви лицемери! Андреа сгъна листа на две и го постави между страниците на „ИСТОРИЯТА НА ПАРАБИАГО“, сложена на масата заедно със сто други книги. Пликът обаче бе пхнат в процепа между

касата и рамката на прозореца, защото оттам духаше. Той бе последният от цяла серия пликове, употребени със същата цел. Това, което ги обединяваше, не беше само функционалният аспект, но и съдържанието. И наистина, всички те бяха донесли писма от учреждения или асоциации, които го разубеждаваха, осмиваха, разколебаваха, заповядваха му да престане. Той прахосваше живота си, преследвайки една мечта, както всички определяха страстта му към археологията.

Продължително, едно изскърцване на спирачки долу на площада, три етажа по-долу. Колата яростно набира скорост и се отдалечава. Инстинктивно Андреа отдръпна пердето, което покриваше прозореца. Зад замъглените стъкла бе Парабиаго. Сив е площад „Маджолини“ през зимната вечер, с наредените наоколо къщи и църквата от равнодушен мрамор, напомняща заден декор. По алеите, успоредни на гробището, вече ги няма брястовете от неговото детство, сега имаше асфалт, излинали растения и един наскоро построен претенциозен и нацърбен фонтан, който общината, оставайки вярна на тържествената реторика, бе поставила точно срещу къщата на енорийския свещеник и тя също смътно напомняща паметник. Черно и мъгливо небе. Зад фасадите на тъжните сгради, измазани в охра, размацани като грим, набразден от сълзи, не е трудно да си представиш хората, всеки един затворен в своите обичайни жестове. Зад къщите в центъра, дворове и огради, състарени деца, вдетинени пенсионери, съществувания, обърнати наопаки.

Всички знаят какво той упорито търси, но не говорят за това. Защо? Защото и дон Отавио, най-добрият и единствен парабиагински историк, бе отрекъл, че съществуват, без дори да му разреши да се съмнява. И все пак доказателства не липсваха. Той сам бе видял едно подземие по време на разкопките на един нов съпритежателски дом. Не бе имал време да го разгледа, защото много бързо го бяха засипали с лавина от цимент. И много от жителите на градчето бяха готови да се закълнат, че единият от входовете на подземията се намира под големия олтар на църквата в манастира на чистерченсите^[1], който доскоро бе приспособен за психиатрична болница, а сега в него се помещаваше едно училище.

Андреа погледна отново към площада и видя Маурицио да пресича улицата точно пред къщата. Облече си палтото и излезе, като

мина през кухнята. Подвижен, вече закръглен, по-скоро дребничък, с ръце пъхнати в издутите джобове, Маурицио се зададе насреща му. Каза му, че може да вървят, че е взел всичко и че дявол да го вземе, бе започнало отново да вали, но че няма какво да се прави.

Качиха се в колата, която се плъзна като лодка над океанските лабиринти и се изгуби сред загатнатите вечерни форми на големите сгради. Един кратък преход, по време на който никой от двамата не проговори.

Нощ, улица „Коледжо“: отдясно няколко лампиона осветяват слабо бедните къщи; отляво прозорците на стария манастир, защитени от тежки железни решетки. Малко по-нататък ограда, покрай която се движиха известно време. Спряха близо до дворната врата, зад кулата на камбанарията. Като загасиха мотора, те светнаха с фенерче и разгънаха картата с плана на зоната. Някои точки бяха свързани с други посредством червени линии, начертани с перо; линиите образуваха равнострани триъгълници по такъв начин, че върхът на единия опираше в страната на другия. Един вид мрежа, чиито звена се повтаряха в геометрическа прогресия.

Слязоха от колата, като се огледаха предпазливо. Нито една светлина, нито един минувач, само скрибуцането на велосипед по успоредната улица. Маурицио взе крика и със скърцане, което на Андреа се стори оглушително, изкриви железната решетка на градинската врата. Мушнаха се през пролуката и тичешком пресякоха поляната, като стигнаха зад прикритието на камбанарията. След като разбиха вратата на сакристията, те се шмугнаха в тъмнината на църквата. Под олтара имаше вратичка, която водеше към криптата. Маурицио започна да стърже по стената в ниската и влажна стая точно там, където се очертаваше голямо селитрово петно.

Андреа мълчеше, готов да улови всеки възможен признак за опасност. Това, което най-много го измъчваше, беше мисълта — виж ти какво ми било писано да правя, — че е принуден да се чувства уплашен унижен наивник, предрешен на крадец, че трябва да понеса всичко това, за да отстои собственото си право на мнение. Той дори не разбра какво се случи, когато Маурицио му извика: „Внимавай!“

Почувствава, че нещо го изтласква и усети остра болка в дясната си ръка. Когато отново бе в състояние да разсъждава, разбра, че при падането си стената бе повлякла гранитния архитрав на стария вход.

Само съобразителността на Маурицио го бе спасила от затрупване. Андреа запали своя луминесцентен фенер. Отвъд натрошения чакъл, над който се издигаха облаци прах, снопчето светлина не откри препятствия. Той се затича право навътре в дълбочината на подземието.

---

[1] Монашески бенедиктински орден в Италия. — Б.р. ↑

2

Ако нощният дух бе нахлул в този миг със своите нетленни криле в техните въображения, той би открил цял свят от скъпи нему мисли. Двамата бяха изоставили привичките си от предишните дни за нещо, което не разбираха, и сега стояха там и човъркаха тъмночервените тухлени стени, дъгообразния свод на галерията, която ги привличаше надолу, към своя далечен център. Бяха изминали известно разстояние, което вече не успяваха да измерят, като в паметта им оставаше само хаос от сенки.

Подземята не бяха разположени на едно ниво. При всеки кръстопът те се спущаха стръмно надолу или се изкачваха по план, който оборваше всяка предварителна хипотеза. Сякаш в тези потайни криволици под земята времето беше изкопало своята бърлога, за да скрие онова, което историята не носи със себе си в своя безмилостен, но равномерен ход: хора изчезнали бог знае как, скелетът в гардероба на неподкупни игумени, вечното тайно тежнение към упадък и разложение, скрито зад гневни или героични жестове.

За това говореха самотните и безкрайно стари кости, които те двамата бяха открили сред парчетии от ръждясали копия, на около два километра от входа. По-навътре в един задръстен кладенец видяха римски плочи с текстове, разпръснати като бели листи в отдавнашен сезон. Андреа ги събра и с мъка ги преведе под мълчаливия въпрос на Маурицио: „Там, където има позор и престъпление — казваше едната от плочите, — там ти обичаш, ти се наслаждаваш.“ Тази ли беше философията на това място? И двамата потърсиха в тъмнината останките от екзалтирани светотатства, тела, които са се гърчили до последния час. Но нямаше друго освен подземните галерии и дългите сенки на техните жестове. Засмяха се от напрежение, когато разбраха, че те са единствените действащи лица в ужасното представление, което тунелите внушаваха. Жестокостта на историята се проявяваше по друг начин.

Нищо не оправдаваше това дело, нищо не говореше за неговата цел и преди всичко нямаше как да бъде поставено във времето. В Парабиаго от векове се предаваше легендата, че в земните недра има галерии, дълги много километри, свързващи някой замък с манастир или абатство, с неоткрити досега изходи в полето. Едно предание, което се разказваше в горчивите зимни часове, полугласно и никога пред чуждоземни. Андреа си спомняше особено тона на недоверчива предпазливост, която бе негова основна съставка.

Един историк от 1500 години, Бернардино Корио, потвърждаваше, че Барбароса е избягал от разгрома в Ленияно по един от тези тунели. В 1972 година местен вестник писа, че няколко деца, когато играели близо до някаква стара сграда, намерили скелети и оръжия в началото на подземие, чийто вход бил незабавно зазидан. Интервюиран по този повод, някой си професор Маризони лицемерно бе отрекъл достоверността на случката. Тридесет години преди това старият професор Карло Сутермейстер твърдял, че бил извървял дълго разстояние под земята. Но тъй като той не бил добре здравословно, нямал възможност да извърши по-задълбочени проучвания и след неговата смърт оскъдните бележки по този повод бяха взети за странност на един човек в напреднала възраст.

Но Андреа винаги беше вярвал, с непоклатима и гневна вяра. Въпреки това, всеки път, когато се опитваше да запълни празнината между разказите, които бяха запалили неговото въображение на юноша и малкото установени факти, върху него се разбиваше вълна на подозрителна враждебност, която го захвърляше на брега на съмнението. Нямаше нищо в книгите, нямаше нищо и в документите, само мълчание, което изглеждаше ненарушимо.

И сега, когато най-после бе доказал съществуването не само на един, а на сто подземни прохода, въпросителните не бяха се свършили, дори напротив, те растяха пред пристъпващите му крака. Малките открития бяха ненужни: те бяха само реквизит на второстепенен готически роман. И ако случката с Барбароса доказваше, че подземията предхождат средновековието, то римските плочи бяха изместили още по-назад стрелката на времето. Дватама прекосяваха историята: вековете се превръщаха в минути, кратки паузи между една подземна галерия и друга. Във всичко това — в недомлъвките, в заплахите, в неопределения произход на строителите —

свободолюбивият дух на Андреа се опитваше да намери някакъв смисъл. За него само това имаше значение.

Но не и за Маурицио, който участвуваше в това начинание вероятно за да обогати своята колекция, а може би за да разкъса монотонността на ежедневието: в къщи, в магазина и в неделя на кино. Приключението го привличаше и това му стигаше. Андреа се възхищаваше от нервната му пълноценност, проявяваща се в способността педантично да организира всичко. Както и от идеята му да бележат изминатия път с фосфоресцираща боя, за да не се загубят на връщане.

Те мълчаха, всеки затворен в собственото си безпокойство. Маурицио разтърка очите си, зачервени и разширени от това, че много дълго се бе взирал в синкавата светлина на електрическия фенер, единственото сигурно нещо за тях.

Андреа наруши мълчанието:

— Спомняш ли си мита за лабиринта, за Тезей и Минотавъра? Той присъствува в много цивилизации. Според едно психоаналитическо тълкуване става въпрос за парабола на човешката интелигентност... Но сега — той продължи възбудено — представи си, че тези подземия са по-стари, отколкото римските плочи ни карат да предполагаме, много по-стари. Представи си един примитивен човек, слязъл тук долу, неговия страх, неговото удивление. Той не би могъл да си помисли друго: един лабиринт, построен от по-висше строително изкуство, а в дъното — едно зловещо божество...

Отговорът не дойде от Маурицио, а от цял хор от приглушени гласове. Най-напред несигурни, а после неочаквано пронизителни. Един вик, който обходи подземията; викът на божеството. Бяха стигнали до място, където се кръстосваха три тунела. Ледено течение облъхна лицата им, звукът идваше с този същия вихър, с този неестествен вятър. И те, без да искат, се втурнаха насреща му, без да мислят. Замаяни за миг, те почувствуваха виене на свят, някаква празнина, подобна на безкрайното падане, което ни преследва в сънищата. Гласът бе станал много ясен и пронизителен. Най-последно в отчасти свляклата се стена забелязаха тясна вертикална пукнатина. Напрежението се скъса като силно опънат ластик.

— Това е нещо като естествена сирена — обясни Маурицио. — Въздухът идва от някой отвор в горните пластове и бива всмукнат чак

до тук.

— Страхът е неоснователен — отбеляза Андреа. Той беше започнал да изследва подземие и не му трябваше много време, за да разбере, че някои от тухлите бяха заменени с други, поставени без вар. Маурицио му помогна да ги извади. Свършиха работата бързо, механично.

Бяха сложили фенерите на земята, за да не им пречат. Под косата светлина зърнаха само един отблясък. Когато осветиха по-добре, в тъмнината, като благочестиви черковни свещи от времето на тяхното детство, се залюляха огнени жълти петна. Махнаха и последните тухли и прекрачиха прага, за да се озоват в тъмна, дълга и тясна стая. В средата имаше каменно легло. Наоколо — отраженията на множество златни маски, окачени по стените. И всяка от тях изобразяваше застинал ужас, смъртната тръпка, уловена в метала.

Маурицио се опита да откачи една от тях, но се спъна и падна заедно с много други маски. Уродливи изражения на сетния спазъм, напукани усмивки и зейнали орбити проблеснаха за миг и се разпиляха на пода сред дъжд от продължително звънтене. Тези творби на някакво древно и жестоко изкуство сякаш се възцариха не само над техния ограничен хоризонт, но и над разума им.

Маурицио се изправи бавно и мъчително. Сега и двамата приятели стоят един срещу друг, без да говорят, а лицата им са бели и екзалтирани. Финият профил на Андреа се отразява в изкривените изражения на маските. Тази, която Маурицио държи в изпънатата си ръка, прилича на отсечена глава. Колко ли може да струва това, беше попитал. Сигурно цяло състояние; но важното е, бе продължил той, никой да не знае нищо. В противен случай сбогом съкровище: обгербваната хартия щеше да ги погребее заедно с онова, което те, само те бяха открили.

Андреа запротестира:

— Защо не искаш да кажем истината? Ние не сме грабители на гробове...

— Това е всичко, което можем да направим. Те ще предпочетат да ни оставят да грабим — възрази Маурицио, — отколкото да признаят, че ти имаше право. Никога няма да го позволят.

— Промяната, готовността за риск, неортодоксалната мисъл днес са унижени и предадени. Утре — Андреа е изпълнен с яд и възбуда:

един отчаян и драматичен порив, — утре ще трябва да търпим завистта на злобната склероза, активната съпротива срещу промяната, всекидневните насилия от страна на хора, неспособни да създават, от страна на епигони и бюрократи против малцината, които създават. Време е вече някой да се разбунтува.

— За да го смачкат ли? — Маурицио леко се усмихва. — Не, трябва да приемем играта. Те искат да бъдат измамени? Ще ги мамим. Искат да си останат все същите глупаци? Ние ще им помогнем. Толкова по-зле за тях. — Той разтърси рамене. — Всъщност съжалявам, но по-добре е така. — Вече беше сложил в раницата си няколко маски. — Отивам си и нищо не можеш да сториш. Нищо, разбираш ли? Науката е едно, а животът съвсем друго нещо.

Маурицио вече е далеч, не се чува дори и отзвук от стъпките му. Андреа се приближи до каменното легло и като прокара ръка по него, усети, че то цялото е гравирано. Това бяха етруски букви и лесно бе да ги разпознае, но затова пък невъзможно беше да ги разчете. Последно проклятие или последна присъда. Вдигна поглед и му се стори, че неговите неми свидетели му се присмиват. Те бяха постигнали онова, което желяха: забвение.

Беше сам и с ужас осъзна къде е затворен. Подтисканият дотогава страх взе надмощие: едно срутване би могло да го смаже, въздухът да се свърши... Жив погребан, без нищо друго освен безизходицата на настоящето, назряла до пълен ужас! Обземат го безсилие, объркване, паника не само в мисловната, а в цялата му физическа същност. От лявата страна сърцето бие лудо, артериите по слепоочията пулсират тревожно, челото му е влажно от пот, извираща от душата. Страх.

Пое дълбоко въздух два пъти, за да подтисне безпокойството. И започна отново да слиза. Светлинният лъч вървеше пред него, като го оставяше в сянка. Той съсредоточаваше вниманието си към онова място от стената, което фенерът последователно осветяваше. Оживяваха петна от изгаснали цветове и една непрекъсната паяжина от пукнатини сред нацърбените тухли. Зае се да проследи един тънък процеп, сякаш той можеше да го изведе донякъде. Внезапно пукнатината се връща обратно, оплита се и отново тръгва. Обезумяла плетеница.

Андреа увеличи до максимум обсега на фенера и онова, което едва бе успял да зърне, се оказа възел от надраскани миниатюрни фигури. Мрачни тонове в охра подчертаваха светлосенките на примитивната фреска.

Той се свлече на пода с гръб, облегнат на стената. Рисунката имаше една особеност: тя не приличаше на никоя друга скална литография, която бе виждал дотогава. Това не беше обичайна ловна сцена или възхвала на покоен вожд; отдалеч те караше да мислиш, че е слънце, лъчезарно и растящо като в детска рисунка. Когато го разгледа по-внимателно, то се оказа окръжност, по чиято „повърхност“ отвън тичаха миниатюрни човечета, изпаднали в транс от сложен и тайнствен ритуал. В средата една по-голяма фигура излъчваше едновременно и сила, и хармония, може би поради суровостта на чертите. А около него окръжността бе запълнена от цял куп триъгълници, които си приличаха и сякаш бяха еднакви.

Рисунката беше странна и обезпокояваща. Стори му се, че тя е загатващ парадокс, връхлетял върху него през непреодолими бездни от време.

Подземията. У Андреа възникна представата — не някаква атавистична или неясна представа, дори не и материална, — че макар и категорични с присъствието си, те всъщност не бяха подземия. Дори и тухлите: под луминесцентната светлина той вече не беше сигурен какъв е техният истински цвят. Бяха му се сторили червени, но биха могли да бъдат и оранжеви. И отново се върна на рисунката: една окръжност, запълнена с триъгълници. Погледът му се губеше в тази схематична мрежа от канали, които бяха разположени тъй, че да образуват триъгълници. Като поразрови паметта си, той си спомни за решетъчната структура на стълбовете на далекопроводите за високо напрежение: един паралелепипед, чиято основна структура се състои от триъгълници, геометрическата фигура, която при натоварване се деформира най-малко.

Идеята, която тлееше в главата му, избухна. В един от онези мигове, в които внезапно се появяват потъмнелите следи на забравената действителност, той си спомни, че беше виждал вече нещо подобно: геодезичния^[1] купол, който покриваше атлети и публика на Олимпийските игри в Мюнхен. Същата схема, но с една разлика: тук

структурата не бе разположена само в една равнина, а образуваше триъгълници на повърхността и пирамиди в дълбочина.

Авторът на рисунката бе успял да долови всичко това или може би то му е било подсказано. Кръгът, това беше земята; човечетата — нейните обитатели; триъгълниците даваха схематична представа за решетъчната структура; фигурата в центъра беше създателят, богът, висшата раса, началото на всичко или може би последният стадий на един цикъл. Загадката, която е в основата на нещата.

Сега за него подземията вече не бяха подземия, а една планетарна мрежа, едно огромно начинание за заздравяване на Земята, едно дело, което винаги е било тълкувано зле и с което винаги е било злоупотребявано за непристойни цели. Може би беше необходимо да се вършат укрепителни работи, за да поддържат цялата мрежа в изправност, да се подновят рушащите се части. Един огромен план за преустройство в световен мащаб. Щяха да бъдат необходими години само за да се определи съставът на използвания материал, солиден, но лек. Прекомерната тежест би извадила Земята от нейната орбита.

Смелост, си каза Андреа. Някой е помислил как да зазdravi това наше глинено гърне, което иначе досега хиляди пъти да е станало на парчета. Парабиаго е в центъра на неустойчивата и сплесната Паданска равнина^[2]: тук е било необходимо да се подсилва теренът много повече, отколкото навсякъде другаде. И затова подземните галерии са тъй много. А в областите, до които неизвестните инженери не са могли да стигнат, са ставали земетресения и катаклизми.

Вече трябваше да се връща. Както други преди него, Андреа отново щеше да върви из лабиринта, но сега той знаеше, че беше важна само структурата, а не нейното случайно съдържание.

Навън градът дремеше. Никой не бе усетил нищо.

---

[1] Геодезична конструкция — съставена от повърхности по аналогия с използваните в геодезията. — Б.р. ↑

[2] Равнината в Северна Италия около реката По. — Б. пр. ↑

3

15 април, четвъртък, около 5 часа. Андреа, седнал до масата, преглежда календарче джобен формат, издание на местна печатница. До Великден остават още три дни и той иска да си вземе малко отпуска след голямата умора, напразните усилия, яд, униние. Той нервно прекарва пръст по покривката на карета, със същия десен като пердетата по прозорците. На масата има много изрезки от вече пожълтелите февруарски вестници. Вестник „Информационе“ тръбеше: „Грабителите на паметници в действие“; „Ла Ноте“ допълваше: „Нечестивите крадци останаха с пръст в устата.“ В сутрешните ежедневници не се бе появил нито ред. Значи е било маловажен факт от хрониката, някаква разбита врата и нищо повече. Андреа е запазил дори и седмичните вестници, където можеше да се прочете съобщение за някакви маски, може би сирийски, може би етруски, появили се в няколко уникални частни колекции. Оттогава той не бе чул вече нищо за Маурицио. Истината е, че те старателно се избягваха, като не посещаваха вече местата, където биха могли да се срещнат.

Когато Андреа вдига очи от посивелите страници, той се улавя, че преживява отново радостта на откритието. Той се сравнява с онзи велик Шлиман, който бил прекарал голяма част от живота си зад тезгяха на бакалина, преди да изнесе на бял свят тленните останки на Микена. Но онези времена са били други. Хората са имали желание да знаят. Докато на него сега му остава само едно купче от розови разписки, очевидно доказателство за десетките препоръчани писма, изпратени през последните два месеца. Той бе написал прилежно цял доклад за своето откритие в четиридесет и пет машинописни страници. Е, и?

В американските научнофантастични романи главното действащо лице, истински герой, често има предимството, че има влиятелни приятели от държавния департамент; или пък е вече на служба в това учреждение. След първоначалните трудности той винаги

успява да се наложи. Но в Парабиаго, близо до Милано в Италия, е възможно само мълчание. Невидим целофан го обвива, притиска го и го задушаваша. Към кого да се обърне? Към карабинерите, към Отдела за изящни изкуства, към Националния център за реставриране на паметници? Към многобройните културни организации от държавния гъбарник? Досега всички му се бяха присмивали.

Разбира се, имаше и университети. Но академичният свят живее сред специални условия и привилегии. Една внезапна кариера би ги раздразнила, те не биха допуснали такава независимост.

За да не сгреси, той бе писал на всички, като прилагаше обширна документация. Беше заплашил в придружителното писмо, че ще се обърне към пресата, в случай че не му обърнат внимание. Едно изречение, което би трябвало да подтикне към размисъл. А той сам беше ли се замислял някога за последствията от своето откритие? Един факт, който би внесъл хаос в блатото на Реда. Крехката стабилност, върху която се крепи нашият граждански живот, би се срутила внезапно. Обществото би се самоизяло: най-напред ще бъде опровергана историята, после физиката, после социологията, после... И въпреки това той трябваше да говори. Който крие нещо, който се преструва, който потъпква, иска да излъже живота. Лъже себе си.

От радиото струи отчаян, меланхоличен, декадентски рок на последното поколение. Андреа го намалява и чува, че се звъни на вратата. Те са двама души, така съвършено безлични, че изглеждат странни. Те стоят, не искат да влязат. Единият от тях, като чете името на подателя в долния край на някакъв плик, пита:

— Вие ли сте учителят Чериани?

Андреа не чува. Той е зашеметен, развълнуван, той сияе. Ето, най-после настъпи мигът! Онзи, който изглежда по-възрастен, е принуден да повиши глас:

— Моля да ни последвате...

4

И това питие го наричат „гранита“^[1]! С много лед и малко бадеми. Сержантът беше постъпил по-умно, като нареди да му донесат студен чай. В тази горещина няма нищо по-добро. Старшината въздъхна тежко, продължително и в тази въздишка се почувствува душната скука и мързеливото протакане на дните. Уф, сега трябва да се напише рапортът.

Землемерът от строежа бе дошъл да съобщи за случилото се още рано сутринта. Задъхан, с пресъхнало гърло, той бе успял да изложи подред фактите само след като бе изпил две кафета. Да, точно когато копали. Булдозерът се натъкнал на нещо твърдо. „Знаете как стават тези неща — там задълбахме. Кармело пръв го видя. Призля му... Да знаете каква картина, каква гадост!“ Снимките, направени от криминалната полиция, потвърждаваха думите му: кой знае колко време бе лежал там.

Първото нещо, което трябва да се направи в такъв случай, е да се прегледа списъкът на изчезналите. Имаше момиченца на възраст, когато могат да се подхлъзнат, двама души с богато минало, за да могат да имат някакво бъдеще обичайните пройоходи. И един порядъчен човек като учителя Чериани. Старшината си спомни майката, разтърсвана от ридания, да повтаря: „Намерете го, не бях в къщи, когато е излязъл, Андреа, Андреа!“ Да, за идентифициране може да се мисли само след аутопсията; оставаше си фактът, че са го убили като куче.

Седнал зад старата пишеща машина с дълъг валяк, след като изпи чая си, сержантът прочете на глас:

— На 20 юли на строителния обект на улица „Манара“ е бил намерен неузнаваем труп в... Къде, старшина?

— В едно подземие, сержанте! — В тъжната усмивка на старшината блестеше един златен зъб. — Пишете: в едно подземие. Всички знаят, че под нас има много километри подземия.

[1] Течен сладолед от плодов сок и стърган лед. — Б.р. ↑

ПИЕРО ПРОСПЕРИ ТВЪРДЕ СЪВЪРШЕН

В главата ми е хаос. Мислите ми, допреди малко толкова ясни и подредени, все повече се объркват. Мозъкът ми е разстроен, моят свят рухна. Вярата ми изведнъж бе унищожена из корен.

Стоя тук изправен и се вирам в стените, които сякаш се въртят около мен. В мен, дълбоко в мен, по вечните и незаличими дири на спомена, мога да почувствувам отново, да възстановя моята история.

Историята на моята трагедия.

0001

Още от първия момент, в който прогледнах, си дадох сметка, че познавам напълно всичко, което ме заобикаля. Знам, макар и да не мога да си го обясня, че това помещение със сиви стени е творческата лаборатория на „Дженеръл Робот Корпорейшън“. А хората, които са около мен, са помощниците на моя конструктор.

Една серия понятия навярно е била вкарана в мозъка ми през време на моето „раждане“ и сега зная всичко, което се отнася до мен. Почти всичко.

Не знам защо бях създаден. Но знам кой съм. И знам кой ме създаде.

Високият слаб мъж, който седи пред мен и ми говори със спокоен и убедителен тон. Той. Той е моят създател.

Аз знам кой е. Казва се Франц Клайсерман и е главен проектант в „Дженеръл Робот“. Той продължава да говори и неговите думи, произнесени с бавен и сдържан тон, проникват в мозъка ми, загнезждат се в най-скритото кътче на съзнанието ми, врязват се незаличимо в паметта ми. Една част от тях са познати неща, друга част — нови понятия.

— Ти си най-съвършеният робот, какъвто досега не е бил конструиран — казва ми той.

0002

Плъзгам погледа на изкуствените си очи по моето бледо и розово тяло. Без всякакво усилие се вдигам от леглото, върху което бях изпънат, и правя две-три крачки из стаята.

На една стена е окачено голямо огледало. Знам какво представлява и за какво служи едно огледало — то е част от понятията, запечатани в моята памет.

Когато гладката кристална повърхност отразява образа ми, струва ми се, че все още чувам гласа на Клайсерман:

— Ти си най-съвършеният робот на всички времена. Вярно е. Един толкова съвършен робот, че лесно може да бъде сметнат за живо човешко същество.

Продължавам да се наблюдавам мълчаливо.

Аз съм робот, но и най-опитното око много трудно ще може да забележи, че под тая моя гладка, еластична и розова кожа, която не е нищо друго освен една гъвкава пластмасова обвивка, се крият десетки хиляди механизми, сегменти и релета, километри тънки метални жици.

Аз съм робот, но мога да усетя ритмичното биене на моето изкуствено сърце. А повдигането на гръдния ми кош и непрекъснатото вдишване и издишване показват, че и този детайл — дишането, което е съвсем излишно за един робот, е било прибавено като последен реалистичен елемент.

Клайсерман продължава да говори. Обяснява ми, че моят мозък, за направата на който са били използвани проводникови вериги „Игнелес“, притежава същите способности и същата приспособимост като човешкия мозък. Моята интелигентност е равна, ако ли не и по-голяма от интелигентността на средния човек.

0003

Клайсерман се готви да ме представи пред света.

Облечен в костюм от сива каша, вървя след моя конструктор по коридорите на седалището на „Дженеръл Робот“ към залата, където чакат представителите на печата. Не вярвам да им направя особено впечатление; може би ще предизвикам само малко любопитство.

Влизам. Моите изкуствени клепки изведнъж се затварят пред блясъка на десетки изкуствени светкавици. Дали това е естествен рефлекс, или е програмирана реакция, запаметена от моите проводници? Нямах време да размишлявам по този въпрос, защото малка тълпа журналисти се струпва около мен, обгражда ме шумно и аз се чувствавам ужасно сам и беззащитен пред тях хора, които ме гледат, както се гледа рядко животно или необикновена машина.

Десетки ръце се протягат към мен, докосват ме, пипат ме и се отдръпват като изплашени, щом усетят, че моята кожа е мека, еластична, като кожата на човек.

Клайсерман ме хваща за лакътя и успява да ме измъкне от навалищата. Качва ме заедно със себе си на един подиум, временно издигнат в средата на залата. Оттам поглеждам към малката тълпа и се чувствавам още по-смутен, като усещам, че в мен са вперени толкова чифта невярващи и любопитни очи.

Клайсерман започва да говори на журналистите, обяснява неща, по-голямата част от които вече знам. Казва, че моето име е А-1 или по-пълно — Андроид 1 и че аз съм първият екземпляр от една серия човекоподобни роботи, които „Дженеръл Робот Корпорейшън“ се готви да пусне на пазара; не разбирам добре какво означава последният израз. После продължава, като се впуска в подробни технически характеристики на моята физическа структура и на моите умствени способности.

Когато журналистите напускат с глъч помещението след стотната серия снимки, са минали вече почти три часа.

0004

Клайсерман ми остави на разположение своята библиотека. Не изпитвам никакво затруднение да чета и по-голямата част от термините, които срещам, са ми вече известни; това са предимно книги по история, социология, физика, механика. Общо взето, това бе едно не само крайно интересно, а и полезно развлечение и ми даде възможност да науча много за света, в който ще трябва да живея.

Моят конструктор ми съобщи, че след малко ще ме изведе за пръв път навън, сред хората.

0005

Готвим се да излезем от сградата на „Дженеръл Робот Корпорейшън“.

Улицата е пълна със звуци, багри, хора. Обзема ме някакво ново, непознато чувство. Страх. Аз, роботът, изпитвам страх. Страх от хората. Дали ще ме гледат с презрение като неодушевен предмет, или по-низше същество? Дали по техните насмешливо иронични погледи ще разбера, че са прочели в очите ми, че аз не съм човешко същество, а робот, машина, изкуствен човек?

Излизаме.

Не. Няма такова нещо.

Хората не ми обръщат внимание, минават покрай мен и подължават по своя път безразлични. Пристъпвам сред тълпата, между редици автомобили и самолети, които прелитат ниско във всички посоки. Вървя щастлив, че се чувствавам незабелязан, смесен с тълпата, че съм човек сред човеците.

Клайсерман върви до мен и говори, обяснява, пояснява нагледно, разказва. Тъкмо сега ми казва, че преди мен са били конструирани други роботи, малко или много човекоподобни, но нито един не е излязъл така съвършен като мен.

Вярно е, казвам си аз с чувство на гордост. Аз съм съвършен робот, съвършена машина.

А какво друго е човек, ако не една съвършена машина?

Аз, който съм резултат на една удивително напреднала наука, аз съм човек, съвсем подобен на хората, които вървят по тази улица. Първият сполучлив изкуствен човек в историята!

0006

Моят конструктор ми даде един флакон с таблетки, които трябва да гълтам редовно, както човеците поглъщат своите храни. Обясни ми, че всяка една от тях съдържа съставки, които, като се разтворят, смазват и предпазват моите металически органи за двадесет и четири часа.

След това Клайсерман най-сетне ми обясни защо съм създаден. Обяснението му беше доста дълго и сложно, но аз успях да синтезирам

най-важните точки.

Светът е богат, казва Клайсерман. Все по-нарастващото разпространение на автоматизацията, рационалната механизирана експлоатация на енергийните и хранителни ресурси, непрекъснатият приток на суровини от другите планети са освободили средния човек от всякакви икономически и финансови грижи. Човешкият труд е сведен до минимум: дори може да се каже, че на практика днес вече никой не работи, защото няма нужда да работи. Дори журналистите, като тия, които видях преди няколко часа, ставали все по-рядко явление.

Но човешкият ум е необходим и незаменяем при някои особени видове дейност, като контролиране на големите машини за извличане на минералите и за произвеждане на храни на Земята и в цялата Слънчева система, а също така и при управлението на товарните космически кораби, които сноват между планетите. Като се има пред вид все по-големия недостиг на човешки персонал, земната власт е наредила да се създадат роботи, които да заместят напълно човека. След няколкомесечни опити компанията „Дженеръл Робот“ е успяла да пусне в производство серията А, от която аз съм първият — и засега единствен — екземпляр. Клайсерман ми казва, че другите екземпляри са в процес на осъществяване. Когато серията бъде комплектувана, което не може да стане по-рано от няколко седмици, ще бъдем изпратени по местата, където ще трябва да изпълняваме съответните си служебни задължения.

0096

Четири дни след моето създаване животът ми протича по следния начин: голяма част от деня посвещавам на четене и изучаване на работата, която ще трябва да изпълнявам, останалата част съм свободен. Обиколих надлъж и нашир града; това е един от най-големите градове на планетата, издигнат на територията на древните Съединени американски щати. Научих се също да управлявам един от ония самолети, които видях миналия ден и които тук, изглежда, представляват най-бързото и най-разпространено превозно средство.

0120

Днес направих обиколка на планетата на борда на една ракета от „Еар Авиолинии“, посещавайки най-главните места. В Новел Париж се спрях пред останките на Айфеловата кула. Посетих най-забележителната зона на Лондон с Биг-Бен и Тауър Бридж, съзерцавах с възхищение невероятната наклоненост на Кулата в Пиза (подпряна отвътре с дълги стоманени пилони).

Тази вечер, когато се връщах обратно в седалището на „Дженеръл Робот Корпорейшън“, където живея, се случи нещо необичайно. Една млада жена — красива според каноните на човешката естетика, ме погледна по странен начин, докато се разминавахме на подвижния тротоар. Не бих могъл да кажа защо този поглед ми се стори странен: може би поради своята напрегнатост. Мисля, че я погледнах по същия начин.

0144

Продължавам да чета, да уча, да се образовам. Клайсерман ми каза, че настройката на следващите екземпляри от серията А протича отлично. Не след дълго серията ще бъде готова за употреба.

Тази вечер пак видях онова момиче. Срегнах я горе-долу на същото място и тя пак ме погледна. Две прекрасни очи. Поразиха ме топлотата и напрегнатостта на този поглед.

Малко след това, докато разлиствах един том в библиотеката, се улових, че мисля за нея.

0216

През последните дни, почти без да съзнавам, започнах да отделям все по-малко време за четене и учене и да излизам все по-често из улиците на града. Приятно ми е да вървя сред хората, аз — човекът от пластмаса и метал да бъда сред човеците от плът и кръв и да се чувствавам равен с тях, щастлив от моята неизвестност. Да, защото макар че в първите дни телевизията и вестниците се занимаваха с мен и моите снимки се появиха почти навсякъде, външният ми вид е толкова човешки и толкова обикновен, че малцина биха могли да ме познаят.

Тази вечер, след три дни, пак я видях. Беше се спряла на кръстопътя през две сгради оттук и като че ли чакаше някого. Когато минах край нея, вдигна очи и аз насмалко да я заговоря. Но не ми достигна смелост.

0240

Клайсерман ми казва, че работата напредва. Още няколко дни и всички ние от серията Андроида ще заминем за нашите местоназначения.

Но чувствавам — макар и да не смея да призная това пред самия себе си, — че не ме блазни вече мисълта, че ще отида да наблюдавам ескалаторите в някоя мина или трафика в някой космодром.

Днес за пръв път прекъснах наполовина четенето на една книга и излязох от сградата на „Дженеръл Робот Корпорейшън“, обикаляйки с часове из улиците на града.

Искам да видя пак онова момиче.

0264

Клайсерман забеляза, че интересът ми към четенето отслабна и това, изглежда, го дразни. Казах му, че съм разбрал, че МИ Е ПРИЯТНО да обикалям из града, и той се раздразни още повече.

Тази вечер пак я видях. Пътуваше с подвижния тротоар в същата посока като мен. Заговорих я под някакъв предлог и разговаряхме дълго, докато не слязох пред сградата на „Дженеръл Робот Корпорейшън“.

Казва се Алис. Но не й казах кой съм аз. Не й казах, че съм робот.

0288

Не съм я виждал от вчера. Чувствавам се все по-неспокоен тук, в „Дженеръл Робот Корпорейшън“. Учението вече не ме интересува, вече не мога да изчета една книга докрай, излизам всеки път, щом ми се удаде случай.

Клайсерман е крайно недоволен. Питам се как ще свърши всичко това.

0312

Обиколих целия град да я търся. Стоях с часове по местата, където я бях срещал преди, с надеждата да я видя отново. Търсих нейното лице сред хилядите непознати лица в тълпата. Нищо.

Днес в библиотеката не можах да прочета нито ред.

0336

Завръщам се отново в „Дженеръл Робот Корпорейшън“ след поредната дълга разходка из улиците на центъра. Когато минавам край кабинета на Клайсерман, запътен към моя апартамент, струва ми се, че чувам някакъв глас.

Да, това е гласът на Клайсерман. Мисля, че говори по видеофона с някого, чийто глас не мога да чуя. Знам, че не бива да правя това, но се спирам пред вратата на кабинета да подслушвам.

— ...много ярко изразена човешка индивидуалност. От тази гледна точка, страхувам се, че опитът е безуспешен, Клаус. Може би аз съм виновен, не трябваше да му позволявам да излиза толкова често. Знаеш ли какво мисля? Че направо се е влюбил!

Пауза, после чувам отново гласа на Клайсерман:

— В това няма нищо смешно, Клаус. Открих момичето.

Изглежда, че живее тук наблизо. Естествено, свързах се веднага с Гражданския комитет и накарах да я изселят под някакъв предлог. Но едно е сигурно: при следващите екземпляри трябва да направим съществени изменения.

Чувствувам, че в мен се надига и пламва гняв. Възможно ли е един робот да се гневи?

Разтварям широко вратата.

Клайсерман се обръща изведнъж и протяга ръка да изгаси видеофона.

— Какво правиш тук? — пита ме той, но гласът му е неуверен.

— Не е твоя работа — отвърщам аз. Никога не бих повярвал, че мога да говоря така на моя конструктор. — Къде е Алис?

Той се прави, че не чува въпроса ми.

— Има предварителна заявка от „Транс-Муун Карго Сървиз“. Нуждаят се от персонал.

— Това не ме интересува — заявявам аз. — Къде е Алис?

— Твоето обучение може да се смята за завършено — продължава Клайсерман. — Ще заминеш още тази вечер.

— Грещиш, Клайсерман — казвам бавно. — Аз няма да замина.

Гледа ме с ненавист.

— Слушай ме добре, А-1. Ти си робот и знаеш това. Същество от пластмаса и метал. Една машина, машина без душа, машина, създадена да изпълнява задачи!

— Аз няма да замина! — викам, треперещ от гняв. — Не съм парче инертен метал. Аз живея, мисля, действувам.

— Ти си машина! Клайсерман позеленява от яд.

— Ти си копие, карикатура на човек! Ти си роден, за да се подчиняваш, А-1. Ти...

Той прекъсва думите си и се ококорва. Ръката ми се спусна върху него — не знаех, че съм имал толкова сила! Няколко секунди ме гледа глупаво, после се свлича на пода като парцал.

Не знам дали е жив, или мъртъв и не искам да проверявам, защото тъкмо в този момент една светкавична мисъл озарява мозъка ми.

Безброй дребни съмнения, безброй дребни признаци се свързват, за да образуват в паметта ми ужасяваща мозайка. Припомням си за миг целия мой кратък живот от момента на създаването ми.

Създаване? Или програмиране?

Издавал в трескаво отчаяние, вземам един дебел нож за разрязване на книги от писалището на Клайсерман и след като го забивам в дланта си, усещайки силна болка — БОЛКА! — гледам с широко отворени очи кръвта, моята кръв, ИСТИНСКА кръв, която блика от раната и капе по дебелия килим.

Защо, ЗАЩО постъпиха с мене така?

ПИЕРО ПРОСПЕРИ КАПИТАН ДИЗРАЕЛИ

От време на време пред него пламваше светлина. В това беше сигурен: зелена, мигаща светлина. Беше едно от малкото неща, което успя да осъзнае.

А в устата си усещаше сладникавия и лепкав вкус на кръв. И в това беше сигурен.

Преглътна, но това му струваше ужасно усилие, изкашля се два пъти, гърчейки се.

Помъчи се да гледа през онази пробляскваща зелена-светлина. Бавно мозъкът му започна да се прояснява.

Сега успя да види ясно командното табло с онзи глупав, смешен индикатор, който повтаряше, че опасността е минала. Започна да си спомня и разбира.

Катапултирането беше станало, това беше очевидно, защото бе още жив, но спасителната лодка беше повредена. Стената отляво беше ударена и смачкана от парчетата, които при експлозията на адмиралския кораб се бяха разхвърчали на хиляди посоки. Беше истинско чудо, че не се бяха отворили дупки.

С мъка се опита да помръдне. Гърбът му беше облегат в основата на креслото за пилотаж. Ударът го беше хвърлил на пода, дори си спомняше, че се бе блъснал в дюзите, които нагнетяваха с кислород: още чувствуваше острата болка.

Установи, че не може да движи лявата си ръка.

Нещата приеха точните си форми и очертания, подът беше замърсен от кръв. Стисна зъби и се приповдигна, опирайки се на дясната си ръка, като се хвана за страничната облегалка на седалката. Успя да се вдигне на колене.

Олюля се и беше принуден да се вкопчи отново в стола. Опипа предпазливо неподвижната си ръка. Спря поглед на командното табло, където зелената лампичка беше престанала да мига. Уредите показваха, че има повреда в тръбопроводите на охладителната

инсталация и в командите за стрелба, но двигателят и соплата за насочване навярно още работеха.

Опита се да си даде сметка за положението, в което се намираше. Лодката обикаляше в спирална орбита около останките на ескадрилата. Отдясно изтърбушеният остатък от адмиралския кораб се въртеше бавно около собствената си ос, придружен от плеяда парчета с различна форма и направление. Целият комплекс кръжеше, бавно падайки към Сириус. Запита се колко ли от неговите хора са останали живи. Сигурно не много.

Запали главния двигател и лодката се придвижи бавно напред. Направи две обиколки около адмиралския, разглеждайки борда му, разкъсан от бризантната торпила, която беше го ударила и него самия към края на битката.

Защото битката беше приключила, в това нямаше съмнение.

Не можа да разбере точно колко неприятелски звездолети са могли да излязат невредими от схватката, но навярно не са били много: борбата беше жестока. Във всеки случай тук наоколо не кръжеше нито един, имаше само останки. И може би оцелелите бяха предпочели да се върнат обратно, без да се погрижат да преброят мъртвите си.

Отдалечи се от адмиралския. Невъзможно беше вътре да е останал поне един жив. Приблужи се бавно до останките на ескадрилата. Изстребителят-нападател беше разкъсан на две парчета, които заплашваха всеки момент да тръгнат навън от системата в цяла процесия от отломъци, скафандри, обезобразени и окървавени трупове.

Продължи. Една самонасочваща се ракета беше улучила носа на лекия бомбардировач и всичко, което беше останало от него, бе задната част. Близо до нея се люшкаше фигура, затворена в скафандър.

Отправи се към тази точка, като включи радиовръзката.

Минаха няколко минути, фигурата в скафандъра ставаше все по-близка. Жестикულიраше. Тежко дишане връхлетя в слушалките и един глас запита:

— Кой сте?

— Ингемар — думите излизаха с мъка, едва сега забеляза, че гърлото му е почти запушено. — Ингемар, аз съм, Дизраели. Как си?

— Вие ли сте, коменданте! Още съм цял... Боже мой! В момента на експлозията бях в коридора при машинната зала.

— Никой ли не се спаси от бомбардировача?

— Човекът вече беше много близко. От илюминатора можа да различи сивото му като пръст лице, докато отговаряше:

— Всички бяха на носа, коменданте... Разбирате ли? Видях половината звездолет да се запалва и да изчезва. Изгоря като късче хартия. Беше ужасно...

— Остави, Ингемар, нищо не може да се направи. Прилепи се до външния капак и влез вътре.

Ингемар влезе, а той започна да насочва лодката към останките, които бяха най-близо.

— Как е положението... с другите кораби? — попита колебливо Ингемар.

— Адмиралският си отиде — измърмори сякаш на себе си коменданта. — А изтребителят е разкъсан на две.

Продължиха издирванията, като бродеха между парчетата, които светлината на Сириус осветяваше със студени и безполезни сияния. Един от двата разузнавача се беше сблъскал с помощния кораб и неговата муцуна, облицована със здрави антитермични слоеве, беше отворила грамадна дупка по дължината на огромния кораб, който сега кръжеше безмълвно с изпочупени вътрешни облицовки, разбити мотори, каюти, изтърбушени от разгерметизирането, и общи помещения, лишени от въздух. Но разузнавачът изглеждаше в добро състояние.

Дизраели вдигна бавно микрофона.

— Буканийр — рече той. — Филер, Диранков. Този път отговорът дойде веднага.

— Ало, коменданте. Аз съм Филер... заедно с Буканийр. Добре сме. Но Диранков е със счупен крак.

— В какво състояние е корпусът? Филер обясни:

— Бих казал, добро. Мисля, че ще сме в състояние да пътуваме, когато се измъкнем от останките на помощния кораб.

— Добре, Филер. Трябва да намерим другия разузнавач. Следвайте ме.

Но нямаше нужда да го търсят. Вторият разузнавач идваше точно към тях с много малка скорост, защото само главният двигател работеше. Като че ли това бе най-малко пострадалият кораб от цялата ескадрила: един елерон беше откъснат, надстройката на опашката беше

станала на парчета, бяха се повредили и оголили проводите на двигателите, но поне отвън нямаше други повреди.

— Тук е Бенсън — обади се глас от борда на разузнавача. — Можем да кажем, че ни се размина. Трима сме и всички в добро състояние. Каретата се движи още.

Дизраели приближи лодката до борда на разузнавача.

— Радвам се, момчета — зашепна той в микрофона, докато си намъкваше шлема. А после рече по-високо: — Пригответе се, ще ви закарам в къщи. Връщаме се на Земята!

Според една древна приказка хиперпространството било сиво.

Погледът на Дизраели се губеше в невероятна, абсурдна вълна от матови цветове, които непрекъснато се изменяха и избледняваха, после отново се разпалваха и се изпаряваха във фантастична последователност. Нищо не даваше представа за невероятната скорост, с която двата разузнавача се движеха, но тези непрекъснати промени и трансформации на цветове помагаша донякъде да се добие усещане за движението. И никой никога не бе успял да разбере какъв е произходът на тези колебливи цветове.

„По-добре е така — мърмореше Дизраели. — Ако хиперпространството наистина беше сиво, монотонният непрекъснат прилив на пустотата би ни подлудила.“

Мислите му се удавиха в надеждата. Окото му унесено гонеше мълчаливата сарабанда на цветните оазиси в един океан от светлина. Искаше да забрави окървавените тела... Щяха вечно да кръжат в орбита около Сириус... Мълчаливите светкавици на експлозиите... Парчетата почерняла ламарина. И най-вече звездолетите на Врага, които се хвърляха в битката като войни-самоубийци.

Ингемар беше зад него, не беше усетил идването му.

— Време е — каза Ингемар.

Забеляза, че стиска като обезумял рамката на илюминатора. Кокалчетата на юмруците му бяха синкави.

— Готови за излизане от хиперпространството — измърмори той.

През прозореца можеше да се види невероятната панорама на Гибралтарския пролив, със стената, която затваряше Средиземно море. Нямахме време да гледа навън, вицемар шалът Бърджийс най-последно беше благоволил да го заговори:

— Капитан Дизраели — в сухия му тон се чувствуваше известна нотка на благоразположение. Той преглеждаше книгата, разхвърляни по масата. — Имам тук рапортите за разгънатите акции на вашата ескадрила, преди да бъде разгромена в битката при Сириус. Поздравявам ви.

— Благодаря, господине.

Лицето на Бърджийс не беше като думите му. Сякаш бе изсечено от гранит.

— Как е ръката ви? — И това беше формален въпрос.

— Благодаря, по-добре е — той хвърли поглед към превръзката. — Скоро ще бъде наред.

— Добре, капитане — каза Бърджийс. — Дадох нареждания да ви предадат нова ескадрила с нов екипаж. С малка тренировка можете отново да се впуснете в Космоса след един месец.

— Благодаря, господине. „Но кога е решил?“

— Няма да замина.

Бърджийс сякаш беше очаквал този отговор. Задоволи се само да вдигне вежди.

— Повторете, моля!

— Казах, че няма да тръгна — повтори той решително. Бърджийс стисна едва доловимо челюсти. Продължи да разлиства книгата на масата. И неговият глас беше все още странно спокоен.

— Дезертъорство, Дизраели?

— Наречете го, както щете — каза Дизраели, като стана. — Но смятам, че договорът ми е изтекъл. Няма да се върна в Космоса. Оставам в града в очакване да бъда освободен от задълженията.

И се запъти към вратата.

— Един момент, Дизраели — гласът на Бърджийс имаше леко развеселен тембър. — Какво смятате да правите, щом излезете от флотата?

— Ами... — беше застанал неподвижен на прага, полуобърнат към бюрото, все още с шапка в ръка. — Сигурен съм, че ще намеря какво да правя, господине.

— Бедният, луд е! — гласът на Бърджийс прозвуча презрително. — Не бихте могли да отидете никъде. Не си ли спомняте, че сме във военно положение и че в Системата са в сила военните закони?

— От колко време продължава военното положение? — изкрещя Дизраели. — Извинете...

— Ох — усмихна се Бърджийс. — Доколкото знам, може би вечно сме били във военно положение. Но това не е толкова важно: на никой не е разрешено да напуска мястото си. Вие добре знаете каква роля е отредена за Земята в Междузвездната федерация!

— Да — изрече гласът на Дизраели, като че беше извън него. И тонът беше горчив. — Да води война! Ние сме наемниците на федерацията. Не е ли така?

Устата на Бърджийс се сви още повече, превърна се в тясна цепка.

— Наемници е лоша дума, Дизраели. Ние сме войници. И винаги ще бъдем такива. Във федерацията всяка раса си има своите задачи: на сирианите търговията, на капеланите строежа на звездолети, на денебианите мелиорацията на планетите. А на Земята се пада онова, което е най-важното — защитата на федерацията от нападенията на Врага.

— Враговете! — подскочи Дизраели.

— Повече приличат на чудовища, отколкото на хора — добави Бърджийс спокойно. — С коефициент на войнственост 0,97 срещу 0,55 на земляните, най-високият във федерацията. Кажете ми, с подобни противници можем ли да имаме поне един миг покой?

— Това са познати неща — неговото решение вече беше непоколебимо. — Но какво знаем за тях? Откъде идват? Колко са? Какво искат? Защо се бият с нас?

— Това не ви интересува — заяви сухо Бърджийс. — Нашата задача е да се бием, а не да задаваме въпроси.

— В името на небето, Бърджийс — възкликна Дизраели, — ние сме хора, а не бойни машини.

На края Бърджийс загуби самоконтрол.

— Стига. Това са абсолютно ненужни приказки. Остава фактът, че вие отказвате да продължите службата си... Искам да вярвам, че това е поради шока, който сте получили в битката при Сириус...

— Шокът няма нищо общо с тази работа! — изкрещя извън себе си капитанът. — Вие сте способен да разсъждавате само с категориите на военните добродетели, нали? За вас е неразбираемо, че някой би могъл самоволно да предпочете мира пред войната.

— Кръгъл идиот! — сега Бърджийс посиня. — Къде искате да отидете? Искате да живеете в мир! Но на Земята вие и носа си не сте показали извън академията и училището за летци. Никога не сте пътували. Не сте се срещали с хора. Дори сте в неведение, че на Земята единствените цивилни са жените и старците!

Дизраели се подпря на дръжката. Не можеше да бъде вярно!

Бърджийс продължи настойчиво:

— Още ли държите да не заминавате?

— Няма да се върна, за да убивам — гласът му се бе превърнал в шепот.

— Както искате — и вицемаршалът удари с ръка по масата. — Жалко, че ще ви загубя, Дизраели. Вие бяхте чудесет войник.

Това беше официално сбогуване.

Тихомълком двама души в синята униформа на Космическата военна полиция се бяха появили зад гърба на Дизраели. И докато го водеха, той чу още веднъж гласа на Бърджийс.

— Сбогом, Дизраели. Не мислете, че сте единствен. Имаше много като вас, макар и никога да не сте чували да се говори за тях.

Дори когато очите му привикнаха с мрака, не успя да забележи нищо сред чернотата, която го заобикаляше. От колко време беше в тази стая? Часове! Дни? Може би се надяваха да го изтощят, да го победят чрез глад, чрез страх. Но този път беше уверен, че опитите им ще бъдат безполезни.

Или тъкмо сега се бяха събрали на разговор и решаваха какво да правят с него?

Точно в този миг болката го преряза.

Сгъна се, притисна сгърчените си ръце върху корема, хапеше устните си, за да не вика: не трябваше да го чуят да вика. После многоцветни светлини засвяткаха пред очите му и сълзите набраздиха лицето му, без да може вече да ги задържи. Гърлото му се сви завинаги.

Падна без сили на колене. И отново бе ударен.

Сякаш жесток електрически залп прободе ранената му ръка. Един, десет, хиляда пъти. После нещо обгори тила му, пробихи черепната кутия, разкъса мозъка.

Изкрещя нечовешки с променен глас.

Просна се с целия си ръст, ръцете му се бяха вкочанили. Подът го изгаряше, но нямаше повече сили да се изправи. Червена светлина мина пред него, изгаряйки очите му. Опита се да стане, но сякаш железен чук го удари по плещите. Падна отново по гръб, а сноп сини лъчи преминаха като откос през тялото му. Със садистична мудност стоманени пръсти впиха нокти в гърдите му.

Още веднъж нещо го удари между очите, усети как собствената му кръв бликна и почувствува, че мие лицето му, опита вкуса ѝ между разкъсаните си устни: парчета кожа с коса увиснаха над тила му, цялото му тяло гореше от допира до пода през разкъсаната униформа и целият той бе обхванат от вълна на отвратително страдания. Стоманената ръка. Отново червената светлина.

Последва невероятен взрив на болка. Остана тялото, съществуваше ли вече Марко Дизраели? Изтърколи се на горещия под, устата му се отвори и издаде глас, заглъхнал завинаги, лицето, лицето беше само една муцуна, а къде беше кожата му?

Когато в мозъка му се промъкна един проблясък на съзнание, още замъглено от болката, бяха минали... минути? Часове? Седмици? Още преди да изпита радостта, че се чувствува жив, първата му мисъл, неговата нова същност беше ненавистта.

Всичките му фибри крещяха омраза, той повдигна измъченото си безчувствено тяло, тази гротескна карикатура на човек, обезформените кървящи остатъци, които някога бяха ръцете. Онова, което беше лице, бе сгърчено в сатирска гримаса, животинското тяло — покрито с циреи, обгаряния, които щяха да оставят ужасни белези... Лъч светлина като острие разсече мрака. Една врата се отвори пред него.

Плъзна се, клатушкайки се по пустия коридор, стигна до двор, влезе в звездолет, готов за тръгване.

Качи се трмаво на борда, затвори вратичката.

Включи управлението за тръгване.

Неговият нищожен ум, умът, който някога беше на капитан Дизраели, сега имаше само едно желание — да убива. И знаеше цялата

си по-нататъшна съдба. Какво да прави, къде да отиде.
Защото той и всички други като него бяха Врагът.

ДЖУЛИО РАЙОЛА

ХВЪРЧИЛОТО

В слънцето днес има нещо ново...

Джовани Пасколи

Най-сетне дойде септември — месецът на ветровете.

Не знам дали на други места всички ветрове се събират тъкмо през този тъй ведър месец, но в устието на нашата долина това ставаше и все още става така.

В последните дни на лятото над нас тегнеше плътна и тежка жега. Тогава отправяхме поглед към устието на долината, там, където горите се спускаха ветрилообразно към селото, редееха и стигаха почти до първите къщи, откъдето започваше равнината. През тези дни всички ние от време на време поглеждахме към клисурата между хълмовете и по-нагоре, към по-високите и далечни върхове. Все едно че очаквахме някого, за който бяхме сигурни, че ще дойде.

После в една прекрасна утрин виждахме, че най-близките до устието дървета се поклащат леко и така разбирахме, че вятърът вече идва.

Тогава хората излизаха от къщите и се тълпяха по улиците, очаквайки първия хладен полъх — това беше станало вече традиция. Излизахме всички с усмихнати лица — стари, млади влюбени, деца. И така чакахме първия вятър да се спусне над долината.

Понякога излизаше, че това е било лъжлив сигнал. Тогава всеки тръгваше да си гледа работата и облени в пот, проклинахме горещината. Но от време на време пак излизахме от къщи или се подавахме на прозореца и поглеждахме нагоре към горите, очаквайки зелената въздушна каскада.

И ето че най-сетне ветровете идваха. Горите започваха да се разклащат все по-надолу и по-надолу, въздухът ставаше прозрачен и

трептящ като тънка хартия. Виждаше се ясно как вятърът нахлува през голямата клисура и се спуска към нас. От вътрешността на горите се надигаха ята птици — косове и глухари, гарвани и диви гълъби, а понякога самотен сокол кръжеше неспокойно в раздвижения въздух.

Всички растения заиграваха едновременно весело хоро, вятърът се спускаше бързо към селото. После забелязахме, че е стигнал вече до къщичката на старата Матилде по средата на брега, защото на поляната пред нея винаги имаше опънато въже с пране; прострените да съхнат дрехи, неподвижни под слънцето, изведнъж се разиграваха като пощръклели призраци и това означаваше, че вятърът е стигнал дотам.

Останалата част от пътя до селото вятърът изминаваше в карьер, докато най-сетне усещахме върху лицето си свежия полъх като дъх на огромно невидимо животно. И тогава вече знаехме, че лятото е свършило и идва есента.

Там, в селото, в подножието на хълмовете, лятото бе преминало мигновено. Един ден (всички бяхме излезли пред къщи, защото ни се струваше, че настъпва есента) моят син Том каза нещо. „Татко, искам хвърчило“ — каза той. Спомням си съвсем ясно — като че ли това е станало сега — сериозното му лице, обърнато към мен, както винаги, когато имаше да ми каже нещо важно. Погледнах го смаян от това ново желание, той никога не бе се занимавал с хвърчила и изобщо с подобни игри. Казах му това, а той ми отвърна: „Татко, това не е игра.“

Аз и Рита имахме две деца; през топлия сезон идвахме в тази къща, разположена малко извън селото, точно срещу хълмовете, откъдето слизаше вятърът. Освобождавах се от университетската си работа за три-четири месеца и, разбира се, това бяха най-хубавите ни месеци. Аз и жена ми сядахме на сенчестия пруст и гледахме как Кристина и Том играят с нашето куче Амико на поляната пред къщи. Това се повтаряше всяка година, животът ни сякаш бе устроен така — между моята работа долу в града, в Института по физика и почивката в подножието на хълмовете. И продължи така до момента, в който моят син поиска хвърчило.

— Искам хвърчило, татко — повтори Том, като ме погледна отдолу нагоре, — и то да бъде много хубаво, най-хубавото хвърчило на света.

(Още се питам откъде му бе хрумнала тази мисъл, но може би се бе сетил за хвърчило, защото от няколко дни седяхме там да чакаме вятъра, подтиснати от голямата жега. С вятъра бе свързана представата за лекия свеж полъх, при чието преминаване горските птици се събираха на ята, сякаш за да се сбогуват с лятото, което си отиваше. И може би затова у Том се бе породила мисълта да приветствува по някакъв начин новия сезон, който настъпваше, разливайки багрите си по хълмовете.)

И тъй, погледнах децата си (Кристина бе седнала на земята и слушаше много внимателно), а после Рита. И реших, че мога да му направя едно хвърчило — защо не? — имах време и горе-долу някаква представа. Затова казах на Том:

— Добре, сине, ще имаш хвърчило и то ще бъде най-хубавото хвърчило на света, обещавам ти.

Отидохме в моята „работилница“. Това не беше истинска работилница, а дървена барака зад къщата, където държахме сечивата; вътре имаше стоманена тел и дъски, гвоздеи и разни дреболии, колибката на кучето и не знам още какво — все необходими неща. И така се заловихме за работа.

Пренесохме частите на хвърчилото на тревата пред къщи; едва тогава забелязах, че бе станало огромно. Предишните дни, докато Том, Кристина, Амико и аз бяхме заети да размерваме хартиени листове, да дяламе пръчки, за да направим скелета, да бъркаме лепило в бурканите (кучето само въртеше опашка и по този начин участвуваше в общия труд), разбира се, не бях помислял за това. Но сега, когато бе дошъл моментът да сглобим отделните части, да прикачим опашката към корпуса на хвърчилото, едва сега виждах колко е голямо. Частите на огромното хартиено животно бяха пръснати по зелената поляна като крайници на гигантско същество; и бяха в най-различни красиви цветове.

Триъгълният връх беше в червено и жълто като голям огнен шип. Представях си, че когато вятърът го поеме в своите всемогъщи, невидими въздушни ръце, от земята ще изглежда като огнен блясък, като отломка от слънцето над нашите глави. А правоъгълният дълъг корпус беше като тяло на пъргава риба, сребрист и нашарен; гърбът му

блестеше ослепително като острие на сребърен нож, а пъстроцветният корем бе нашарен като зебра. После идваше опашката, направена от стотици хартиени брънки, дълга и виеща се като змия. Тази опашка като понесена от ветровете небесна дъга, там горе във висините, ще бъде — мислех си аз — нашият сигнал, нашият зов, знак за нашето присъствие.

Том се приближи до мен, беше леко намръщен.

— Няма да полети — каза той, — стана много голямо, татко.

Отвърнах му, че съм съвсем сигурен, че вятърът ще го вдигне нагоре, но всъщност изпитвах съмнения: дори да забиехме макара на хълма, вятърът пак нямаше да го повдигне, хартиеният гигант нямаше да полети. Като гледах сина си, спомних си за безбройните хвърчила от моето детство — цветни петна в неспирния бяг на годините. В паметта ми изплува особено едно — кръгло и жълто като месечина, с две сини очи, които ме гледаха от небето, както някое лице гледа във водата морското дъно; ние — мислех си тогава — сме риби на дъното на необятен океан и това лице гледа и наблюдава нашия живот може би от някакъв друг, безкрайно далечен свят.

Сглобихме частите на големия хартиен корпус, жена ми ни гледаше от верандата, а Амико лаеше, с опашка, навита като дъгоцветна змия сред тревата. После се затичахме и се опитахме да пуснем голямото цветно животно в септемврийския вятър, който сега духаше непрекъснато, но претърпяхме пълен провал. Повторихме опита с открит автомобил, препускайки по шосето — Рита беше на волана, а Том, Кристина и аз крепяхме хвърчилото и се мъчехме да му дадем тласък. Но всичко бе напразно, въздухът нямаше сила да повдигне колоса. Привечер се върнахме в къщи и четиримата обезсърчени, Амико вървеше след нас с подвита опашка. Хвърчилото остана облегло на бараката за сечивата като летящо чудовище с прекършени криле.

Беше около два часа през нощта, когато се събудих и усетих, че Рита не спи. Между нас сякаш съществуваше някакъв скрит проводник: ако нещо не вървеше на някого от двамата, другият веднага усещаше. Бяхме проверили тази взаимна чувствителност не знам вече колко пъти, но тя не се поддаваше на никакво точно определение. Така

и този път, щом се събудих, веднага разбрах, че у Рита става нещо и е неспокойна.

Стаята беше тъмна, но през прозорците и тънките пердета се виждаше голямата септемврийска луна, огряла с мека светлина отсрещните хълмове.

Рита усети, че съм буден, и притисна към мен топлото си и гладко тяло.

— Голямо нещастие стана с това хвърчило, Том е подтиснат, като че ли са го били — каза ми тя.

Отговорих, че сме направили всичко погрешно; безполезно е да искаме да построим такъв гигант, след като нямаме възможност да го издигнем във въздуха.

— И всичко това стана, защото искаше най-хубавото хвърчило на света, а то излезе чудовище, което никога няма да полети.

Виждах профила на жена си, очертан на фона на бледата лунна светлина, която бавно нахлуваше в нашата стая. Този профил бе вече пуснал корени в мен — имаше нещо от него в устата на дъщеря ми Кристина, в носа на сина ми Том. Обвих талията ѝ с ръкави я притеглих към себе си.

— Не се сърди — рекох аз, — утре ще му направя друго, по-малко. То сигурно ще полети.

Рита поклати глава мълчаливо. Представях си сърдитото ѝ изражение. В такива моменти нежните ѝ черти се изменяха, лицето ѝ ставаше хладно и рязко, като че искаше да ме отблъсне или да си отмъсти за някоя обида, която съм ѝ причинил несъзнателно.

— Не разбираш ли — каза тя бавно, — че Том искаше точно такова хвърчило, с такива цветове и големина, по-голямо от това, което има синът на госпожа Арго, по-голямо и по-хубаво от всички други хвърчила. И да може да лети най-високо от всички. Хвърчило като тия обикновените не го интересува, ще литне ниско над покривите и ще се заплете в клоните на дърветата... нима не разбираш, че това е негова амбиция.

Седнах в леглото и потърсих на нощното шкафче цигарите.

— Чудо — измърморих, — с една дума, иска от баща си чудо. Аз да не съм светец, та да му правя хвърчила като космически кораби и да ги карам да летят. Той трябва да разбере, че баща му е обикновен човек и не може да прави чудеса.

Сега жена ми се бе отдръпнала от мен и бе обърнала лице към прозореца, така че виждах само тила ѝ под русите коси, прибрани в тънка найлонова мрежичка. Формите на тялото ѝ се очертаваха под чаршафа, който я покриваше — стройните крака, леко разкрасени, нежните бедра, издължени като амфора, тънката ръка, отпусната настрани, сякаш отделена от тялото.

После Рита каза бавно:

— Ако искаш, ти може да му направиш такова чудо. Започнах да се отегчавам от този безсмислен разговор.

Погалих ръката ла жена ми, но тя остана неподвижна, сякаш очакваше отговор от мен.

— Каж ми ти как да го направя — отвърнах аз, — навярно знаеш.

Тогава тя се обърна и в очите ѝ долових нещо, което не бях забелязвал никога досега — нещо като бистра и бляскава вода (може би остатък от лунната светлина), като съдържана и съзнателна насмешка.

— Професоре, нима вашата физика не може да ви подсказе нещо? — рече тя и понеже я гледах смаян, добави полугласно, с престолено безразличие: — Онази история с гравитацията не може ли да ви помогне?

Така тази нощ разбрах, че жена ми знаеше поне отчасти нещо, за което не бях говорил никога и с никого извън бариерата на „пропускателния пункт“ на Института по физика. Разбрах също, че нашите предпазни мерки са били напълно излишни, щом тя бе научила за това. Докато я гледах със зяпнала уста, Рита избухна в смях и ме прегърна, принуждавайки ме да легна. И като се отпусна върху мен, каза ми шепнешком това, от което се боях:

— Мили, но ти в съня си нощем говориш само за това.

„Историята“ с гравитацията, както я наричаше Рита, бе започнала в деня, в който Клаус ме потърси по телефона в лабораторията.

— Можеш ли да дойдеш при мен тази вечер? — попита ме той с обичайния си спокоен тон. И аз отговорих „да“.

Клаус беше такъв човек, който се нарича „самотник“, един от ония хора, които цял живот търсят крайно индивидуални идеали, обикновено в противоречие с идеите, а често пъти и с интересите на всички останали. Такъв човек става досаден за околните, особено ако е умна глава като Клаус. В университета — където бяхме състуденти — Клаус смайваше и понякога дразнеше професорите със своята огромно интуиция. На края бе намразен от цялото преподавателско тяло, което не можеше да му прости, че знае много. Това завърши с един паметен бой с юмруци в един от коридорите на нашия институт между него и якия професор по диференциално и интегрално смятане. Клаус загуби два зъба, а професорът остана с две счупени ребра. След което, отвратен от тази среда, Клаус Полди напусна факултета, отказвайки да се дипломира.

— В един свят на дипломирани некадърници — каза той, като си отиваше — няма място за такъв като мен.

Занимаваше се със самостоятелни изследвания. С парите на баща си — богат земевладелец — Клаус Полди си бе обзавел лаборатория, където понякога стоеше по цели дни, без да излиза. Знаех, че от години прави важни проучвания в различните области на физиката, но не ми бе известно точно върху какво.

Това беше една незабравима вечер. Клаус ме накара да седна в едно кресло до камината, наля ми порядъчна доза „Мартел“, след което постави на една масичка до нас няколко листа с бележки, като каза съвсем просто:

— Чети това, ако обичаш.

Бележките, написани с неговия ситен, почти нервен почерк, всъщност представляваха цял научен труд в областта на физиката и математиката. Клаус поставяше пръст в една стара рана, съществуваща в теориите за гравитацията. Съсипваше окончателно — с редица гениални математически доказателства — бедния стар Нютон; отричаше Айнщайн, макар и да приемаше някое негово схващане; поставяше под съмнение последните „корпускуларни“ теории и отново отваряше врата — но по непогрешим и оригинален начин — към големия сектор на „магнитните полета“.

Колкото по-нататък четях, толкова по-ясен ми ставаше гениалният план, очертан от Клаус. Всъщност това беше ново космологично схващане, според което гравитационните свойства на

небесните тела добиваха съвсем ново значение и същност. Слънчевата система, галактиките и цялата вселена на края изглеждаха — по-ясно казано — като гъста мрежа от силови линии и сякаш върху тази необятна, триизмерна мрежа различните сектори на космоса са били разпределени от архитект въз основа на исполински изчисления. Да се овладее по някакъв начин огромната енергия, протичаща по тия силови линии, които представляваха големи потоци или реки в космоса, би означавало невъобразим и смайващ напредък в областта на физиката и на нейното приложение — истински поврат в човешката история.

Вдигнах очи и погледнах Клаус, който седеше смълчан и спокоен в своето кресло срещу мен, наблюдавайки внимателно кехлибарената течност в чашата.

— Това е голяма работа — възкликнах аз, а той се усмихна малко уморено. После се изправи на крака и разпери ръце в знак на примирение.

— Трябва да се изпробва — рече той, — но е нужна лаборатория, съвсем различна от моята. Само ония от властта биха могли да я направят.

Спомням си, че всичко стана много бързо. Обадох се по телефона на директора на института, пристигнаха големците с титли и без титли, заредиха се дни и нощи за монтажа на големите машини и необходимите уреди. После първите опити и на края — голямата експлозия, при която Клаус загина, а аз бях отведен в болницата за цели три месеца.

Сега — след малко повече от година — бяхме започнали отново и по-голямата част от работата легна върху моите плещи. Имахме — така да се каже — един „мотор“, който експлоатираше силовите линии, изсмуквайки енергията от близките до нас полета и сектори. Бяхме го сглобили след безброй затруднения; преимуществото му беше, че имаше минимални размери, но дори и да беше много по-голям, пак нямаше да улови достатъчно енергия, тъй като максималното ни постижение бе издигането на тежест от около три килограма и половина на височина по-малко от хиляда метра над морското равнище.

Това остана нашата максимална граница и от месеци наред се мъчехме да направим нещо по-добро и по-голямо. Навярно имаше

някаква грешка в изчисленията или в тяхното приложение, но за съжаление нещастният Клаус не беше вече между нас със своята мощна интуиция и със своята съвършена подготовка: трябваше да се справяме бързо сами.

От тази нощ насетне нашата лятна почивка, която беше вече почти към края си, стана за мен мъчителна и непоносима. След моя категоричен отказ Рита се бе затворила в някакво апатично мълчание. И Том от своя страна, мрачен и намръщен, цял следобед седеше на верандата да чете някакви вестничета, които никога не му бяха харесвали. Кристина, най-малката, от време на време изтичваше да види дали хвърчилото, опряно на нашата „работилница“ зад къщи, стои още там, като че ли всеки момент можеше да литне в небесата от само себе си. Само Амико както винаги въртеше опашка наоколо, но беше някак омърлушен, сякаш бе разбрал, че сме скарани.

Горях от нетърпение да се завърна в града, към моята работа. Оставах още петнадесет дни и с удоволствие бих предложил на Рита да се върна сам, ако не се страхувах, че ще се разсърди или още по-лошо, че ще посрещне това равнодушно.

„Всичко това е много глупаво — мислех си аз. — И жена ми особено се държи като дете. Как може да иска от мен подобно нещо?“ Помъчих се да я заговоря по този въпрос, но тя веднага отвърна, че съм съвсем прав, по-добре да не говорим вече за това. В думите ѝ обаче и най-вече в държането ѝ на престорено безразличие почувствувах, че неоправдано ми се сърди.

Обзеха ме съмнения. Започнах да се питам какво значение има в живота ми моето семейство. Понякога стигах до заключението, че съм егоист; но малко след това успявах да се опомня и си казвах, че съм луд.

„Ето например децата — мислех си. — Работиш, за да им осигуриш бъдещето, отглеждаш ги, докато са малки, стопляйки ги с дъха си — те са като семена, които се разпукват. И на края един лош ден разбираш, че не си направил за тях всичко, каквото би могъл да направиш. Разбираш това от нещо незначително — от един поглед, от един жест, от някакво обвинение или упрек, отправени към теб в момент на слабост. И ти се струва (или наистина е така?), че си сбъркал всичко, че си развалил нещо много важно. И тогава се чувствуваш неудачник.“

Прехвърлях тези мисли в главата си по всяко време — денем и нощем. Когато заспеше Рита (усещах как дишането ѝ става ритмично, спокойно и само раменете ѝ потръпват от време на време — знак, че сънува), аз ставах безшумно и отивах да нагледам децата си, които спяха в своята стая. Свита на кравай като котенце, Кристина дишаше толкова леко, че дори не можех да я чуя сред тишината на къщата. Том имаше навик да се покрива с чаршафа чак до ушите и да стиска възглавницата, като че ли някой ще му я открадне. Една вечер, като седях в тяхната стая, забелязах, че сънят на Том е неспокоен. От време на време детето измърморваше нещо. И като се наведох над него, успях да доловя сред тия откъслечни и неясни фрази думата „хвърчило“, която той бе повтарял толкова често предишните дни, а сега, в дълбоката нощна тишина, ми се стори изпълнена с някакво тайнствено значение, напомняща за необятни и далечни пространства.

„Какво страстно желание“ — помислих си смутен, докато гледах къдравата главица на моя син, потънала във воалите на приказни сънища. И веднага разбрах, че — макар и само веднъж в живота — усмивката на сина ти, неговата детинска и може би безумна радост могат да бъдат по-ценни от всичко друго на света, включително и от спокойствието на собствената ти съвест. Така реших да замина с колата рано сутринта, трябваше да сляза в града, за да взема от лабораторията на института някои неща. Само две метални жички — от специална сплав — и още няколко дреболии: тогава голямото хвърчило щеше да литне в синьото небе дори и да няма вятър. И щях да видя Том отново да се смее, протягайки ръце към огромната хартиена птица там горе във висините, така както много пъти бях правил аз самият в далечните години на моето детство. Освен това чувствавах, че ако нещастният Полди беше още между нас, щеше да ми помогне да осъществя красивата мечта на моя син; изобщо бях сигурен, че в този момент той ме вижда и, одобрява постъпката ми.

Следобедът бе окъпан в злато. Искан да кажа, че слънцето бе разпръснало малкото облаци от сутринта и сега всичко блестеше от неговата светлина. През септември винаги ставаше така, сутрин изпаренията на равнината трептяха над полята и къщите, като че ли земята изпускаше своя синкав дъх. Но следобедите бяха окъпани в злато, мъглата изчезваше, а така също и облациите, ако все още имаше някой облак. Светът се обличаше в червени и жълти багри, петна

пъстрееха по хълмовете, които заприличваха на гигант, проснат в равнината. Гигант, облечен като арлекин, който е полегнал настрани да спи.

Бях на зелената поляна пред къщи. Рита, както обикновено заедно с Кристина, бе отишла да си почива. Том, седнал в шезлонга на верандата, държеше в ръце някакво илюстрирано вестниче. Знаех, че се преструва, че чете, а всъщност следи всяко мое движение. Защото аз бях отишъл да взема хвърчилото и го бях донесъл на поляната.

Подготвих всичко най-прецизно. Извадих от джоба си една празна кибритена кутийка и поставих в нея малко метално цилиндърче, дебело колкото малкия ми пръст и дълго колкото половината. Ако някой го отвореше, щеше да намери вътре малки навивки от метална жица и някоя и друга неразбираема дреболийка. Забодох кутийката на централното ребро на скелета, така че оста на цилиндъра да бъде разположена паралелно на оста на хвърчилото. На края извадих нещо като черна касетка, не по-голяма от една табакера, снабдена с градуирано ключе и малък циферблат. Настъпи решителният момент — всичко бе вече готово.

Погледнах още веднъж хвърчилото, проснато на поляната със своите прекрасни багри и дълга опашка. Навред бе спокойно и тихо, вятърът бе спрял. Завъртях съвсем леко градуираното ключе и веднага забелязах характерния ефект, който бях виждал вече толкова пъти по време на нашите опити: въздухът над хвърчилото започна странно да трепти, като че ли се образуваше вихрушка, която се губеше във височината.

И веднага след това голямата птица, задрямала на тревата, се събуди. Видях как отваря огромните си синкави очи и големите ѝ розови клепки трепкат. Перата ѝ настръхнаха и нервно помръдна безкрайната си опашка. Крилатото животно започна да трепти и да трепере, като че у него бавно нахлуваше живот. Завъртях градуираното ключе на друга степен и една стрелка на циферблата започна да се движи едва доловимо.

Хвърчилото отскочи и полетя към висините. Виеше се като пъстроцветен вихър, като дълъг наниз от флагчета, който се издига към върха на невидима мачта. За кратко време се издигна на тридесет, петдесет, седемдесет, сто метра височина, докато успях да го издигна още по-високо, на сто и петдесет метра и повече.

Това беше удивителна гледка и аз стиснах зъби от възбуда. Бях забравил сина си, къщата зад гърба ми, поляната — всичко. Следях само хвърчилото, гледайки го очарован. Високо в небето навярно имаше вятър, защото опашката започна да плющи като странно и дълго корабно платно, а хартиеният колос сякаш си играеше с въздушните течения, като ту се спускаше по невидими наклони, ту кабрираше шеметно над пропастта. Със своя червен и жълт връх като голям огнен шип приличаше на същество, излязло от утробата на хълмовете, потънали в есенни багри. Вятърът го обръщаше със своите всемогъщи въздушни ръце, така че от земята то ми изглеждаше като огнен блясък, като отломка от слънцето сред синевата. Правоъгълният дълъг корпус беше като тяло на пъргава риба, сребрист и нашарен, и показваше ту гърба си, ослепително блестящ като острие на сребърен нож, ту корема си — пъстроцветен и нашарен като зебра. Виеше се в небето като въртележка с ярки трептящи цветове, за каквато може би и аз още от дете винаги бях мечтал.

Усетих, че синът ми ме докосна по лакътя, усетих как ръката му ме стиска и трепере. Чух гласа му, изпълнен с почуда, с възторг и радост:

— Татко, моето хвърчило... лети, лети.

После се хвърли на шията ми — викаше и се смееше като обезумял. Засмях се и аз и го целунах, паднахме на земята от радост и почнахме да се търкаляме щастливи по тревата, докато Амико тичаше около нас и лаеше възбудено, а жена ми, която се бе събудила, се появи на верандата с полуспящата Кристина на ръце.

През това време, докато радостта изпълваше сърцата ни, най-хубавото хвърчило на света летеше безтегловно в синьото небе между хълмовете и равнината, порейки високите въздушни течения като кораб с дъгоцветни платна — приказен господар на висините.

Летателният апарат навлезе бързо в големия околоръстен път. Това беше известен вече път, отбелязан съвсем точно на картите. Корабът бе в зеленикав цвят, прорязан с тъмни напречни линии. Оттам се виждаше съвсем ясно голямата планета с нейните странни морета — пространства със солена вода, както показваха уредите.

Вътре в корпуса настъпи леко раздвижване. В течността, която изпълваше целия летателен апарат, съществото се премести плавно, раздвижвайки своите крайници, докато безформеното му тяло потръпваше от удоволствие. Едно светецо табло разкъса мрака, спускайки се пред него. Милиарди вериги предаваха бързо сменящи се образи.

С изострени сетива, съществото наблюдаваше внимателно. Странен и ужасен свят. И все пак сред тези залежи от отровни газове, на тези континенти, заобиколени от разяждащата солена вода, живееха някакви същества. Диваци. Разделени на големи племена, измъчвани от първична омраза, от долни страсти, от отвратителни желання. Ако архивите бяха точни (както са били досега), тези диваци почти винаги бяха убивали своите божества. Сега, впуснали се в най-жестоко варварство, с гордост наричаха техническия прогрес цивилизация. И съвсем справедливо Великият закон забраняваше доближаването до тази планета или до други подобни планети. Всеки, който извършеше това, носеше големи отговорности.

Съществото издаде мислено команда и милиарди и милиарди клетки, милиарди вериги в един миг се свързаха безшумно. Образите на екрана се смениха и се появи големият околоръстен път, а по-нататък — други чудесни пътища, които кръстосваха пространството и уверено водеха към далечни светове. Съществото установи, че диваците от тази близка планета (третата планета около тази звезда) със своите сетива виждаха въздуха в небесносин цвят, ако светлината го огряваше. Когато щяха да успеят „да изучат“ вселената и да пътуват между звездите, щяха да са изминали дълги пътища пипнешком, осланяйки се само на своите уреди. Със своите сетива щяха да възприемат образа на една безкрайна, тъмна пустиня и никога нямаше да могат да чуят голямата обогрена музика, която витаеше сред звездите. Никога нямаше да успеят „да видят“ големите енергийни пътища, бавните течения между една звезда и друга, прекрасните небесни дъги, увиснали в пространството, златните и платинени поляни, които се простират между съзвездията. Съществото потръпна от състрадание към тези несвършени същества, осъдени на вечно изгнание.

Усети приближаването на малкия. Крайниците му веднага се раздвижиха, цялото му същество се изпълни с радост. Малкият се спря пред екрана, който междувремежно бе започнал отново да предава образи от ужасния близък свят.

Младото същество гледаше захласнато екрана. Виждаха се големи планини и безкрайни равнини с някакъв странен цвят — ту зелен, ту жълт, дълбоки синьозелени морета и някакви странни същества, които се движеха като мравки в населените зони, сред гигантски постройките. И после пак хълмове и пътища, и отново равнини и водни течения, и пак... малкото същество изпусна един импулс на учудване, на смайване. Екранът се върна бързо към образите от преди няколко секунди, показва една верига хълмове с тясна клисура между тях, после гористи склонове и на края група сгради в подножието на възвишенията. Но по-нагоре във въздуха летеше някакво фантастично животно с много дълъг крайник. Не, не беше животно, а някакъв апарат, дори — установи малкият — не е и апарат, може би е само някаква играчка или сигнал. Бързо сравни чудесните играчки, които имаше на разположение в летателния апарат, и ония, които можеше да получи и използва в своя свят, с това огромно животно, направено от съществата от третата планета. И веднага цялото му същество бе обзето от желание, безумно, почти трескаво желание.

Ето нещо, което трябва да поиска, което трябва да притежава — единственото ценно нещо в този ужасен свят. Надигна се вълна от противоречиви чувства и желания. Първото същество изразяваше тревога и ужас, несъгласие и ужас. Та това е варварска играчка, недостойна за едно мислецо същество! Малкият се противопоставяше, изразявайки своето трепетно желание, стремежа да притежава тази играчка. Потече верига от образи от едното до другото същество. Да, голямата летяща птица ще следва неотлъчно кораба им като чудесен сигнал, като отличителен белег, който несъмнено ще бъде единствен сред цивилизованите същества. Тя наистина ще бъде най-големият трофей от това тяхно пътешествие: трябва да я притежава. Малкият движеше пипалата си сред мрака на жизнения флуид, който изпълваше кораба, докато възрастното същество, развълнувано и изплашено, стоеше неподвижно. Не бива да се нарушава Великият закон, който наруши

Великия закон, носи голяма отговорност. Но желанието на малкия е толкова силно, толкова неудържимо... и всъщност трябва да се извършат малко и лесни неща, за които никой никога няма да узнае.

Изминаха няколко мига на колебание, докато желанието на малкия сякаш се материализираше, свършените апарати улавяха все по-силния и неудържим порив. После се появи знак на съгласие, отначало бавно, колебливо, а после все по-ясно, пълно. Чувство на дълбока детинска радост отекна като високи трели и изпълни кораба, който плуваше по големия път около планетата. И веднага започна преобразяването. Свършени машини капсулираха двете същества, разделиха на части телата им, изсмукаха нежно жизнените им сокове, добавиха някои елементи, други отнеха, работейки непрекъснато. Последва само миг затишие и ето че в огромния борд се отвори една кръгла врата. Космическата лодка се плъзна в пространството, няколко мига се задържа паралелно с кораба, а после бавно почна да се отделя от него, завивайки към планетата. Лодката бе управлявана от висок човек с остри черти и неописуеми златисти очи. До него седеше дете, което наблюдаваше захласнато един стереоскопичен екран, поставен до командното табло сред безброй уреди. През това време големият кораб продължаваше своята бавна обиколка около планетата, а пространството бе тъмно, огромно и студено, само тук-там мигаха далечни звезди, които се губеха в безкрая.

Почивах си спокойно на верандата под топлите лъчи на залязващото слънце. Наоколо цареше спокойно щастие. Бяхме играли с хвърчилото дълги часове, Том не беше на себе си от радост, Кристина от време на време крещеше от учудване, Амико лаеше и подскачаше щастлив около нас.

После аз и Рита се бяхме прибрали в къщи като двама младоженци, докато децата и кучето продължаваха да лудуват на поляната. Бях задържал хвърчилото на височина около двеста метра и така изглеждаше като завързано с невидим конец, но непрекъснато се движеше, защото високо в небето имаше вятър. После жена ми ме прегърна със сияещи от радост очи, бе настъпил часът на желанието. Така, благодарение на хвърчилото, нашата любов бе познала един от своите най-щастливи часове. Сега Рита, малко уморена, седеше на

плетения диван до мен и полека лека бе задрямала. Чувах гласовете на Том и Кристина и песента на един щурец, който се сбогуваше с лятото. Бях щастлив човек.

Изведнъж нещо в мен се скъса. Не бих могъл да кажа как, но това съвършено душевно спокойствие бе нарушено, като че ли някой започна да драци с остри нокти в мозъка ми, без да ми причинява болка.

Това беше като лека вълна, която се разбиваше шумно в брега на моето съзнание. Една ефирна вълна, една ритмична пулсация, която ту отслабваше, ту се засилваше. Помъчих се да остана спокоен, защото исках да разбера какво става с мен. Вълната се удряше в главата ми или може би в сърцето ми, или в цялото ми тяло с шум на жива вода. Смътно разбирах, че някой иска да говори с мен и за да направи това, бе принуден да влезе в мозъка ми. Бях в пълно съзнание и за миг си помислих, че това е някакво телепатично явление.

Само че това беше нещо съвсем друго. Беше някакво усещане, за което не можех да намеря обяснение във всичко онова, което бях прочел по въпроса за „предаване на мисълта“ (без да го приемам изцяло като нещо сериозно). Повтарям, това усещане беше приятно и — ако мога така да се изразя — приятелско; останах неподвижен, докато сърцето ми биеше от вълнение: кой се мъчеше да събуди в мозъка ми способности, каквито не бях и помислял, че притежавам?

Отпуснах се, защото бях разбрал, че трябва да се отворя, без да оказвам съпротива. Шумът на водата бе изместен от ритмична кантилена, един рефрен от няколко звука, който се повтаряше непрекъснато като сигнал, но не неприятен. После ме обля вълна от звуци, багри, геометрични форми, някои от които познати, други съвсем странни, неразбираеми. В този поток, който ме заливаше, имаше и нови усещания, страх, който не беше страх, нито недоверие, една неудържима радост, която сякаш имаше необикновен вкус и която не можах да разбера, макар че я „почувствувах“ дълбоко; и после милост — това чувство разбирах отлично, — и някакво усещане за отваряне, за безкрайност, което възбуждаше любопитството ми и ме изумяваше.

Забелязах, че телевизорът на масичката срещу дивана, на който седях, се бе запалил от само себе си. Веднага разбрах, че се бе запалил в същия този миг и че не бе останал запален: копчето наистина

показваше „затворено“, но въпреки това телевизорът работеше. На екрана проблеснаха още няколко светкавици, а после на един жълтеникав фон, прорязван от силни трептения, се появи главата на човек.

Човекът беше красив като портрет на древна статуя, но очите, които ме гледаха, имаха златист блясък, какъвто в действителност не можеше да съществува.

Не можех да разбера какво става в телевизора, но очевидно там ставаше същото, което ставаше с мен.

Човекът ме наблюдаваше с лека приятелска усмивка на устните и не проронваше нито дума. Но чувство на дълбока сърдечност изпълваше сърцето ми и аз разбрах, че той храни към мен тези чувства.

Започнах да улавям някакви мисли. Картината се разшири и така видях човека в целия му ръст, облегнат на един странен апарат със сферична форма. Доколкото можах да видя на екрана, апаратът се намираше зад една гъста гора, която познавах отлично, на около сто метра по въздушна линия от къщичката на Матилде. До човека стоеше дете, което му подаваше ръката си и веднага се виждаше, че са баща и син.

Залязващото слънце огряваше странната сфера зад гърба на двамата и металът хвърляше силни отблясъци. Като го гледах в телевизора, този метал ми се струваше сребро. После на екрана се очерта главата на детето, и то със златисти очи, но във всичко останало беше обикновено дете на седем-осем години като моя Том. Детето вдигна ръка, сякаш да посочи нещо, и се засмя.

Веднага видях, че се появи къс небе, а в ниското моята къща и зад нея — селото; горе, в ясното небе, кръжеше хвърчилото. Детето пак го посочи с ръка, а после отново ми се усмихна.

Разбрах веднага: „Хвърчилото ли? — казах мислено. — Хвърчилото ли искаш?“ Детето на екрана ококори щастливо невероятните си и красиви очи, които станаха — ако това е възможно — още по-красиви и блестящи.

Усмихна се и мъжът. Каза ми мислено, без да мърда устни: „Идваме отдалече, отвъд голямата мъглявина. Сега ще доведе моя син при теб.“

Екранът угасна изведнъж и всичко стана, както преди. Само далечният шум като вълна, която се удря в брега на моето съзнание, остана да звучи у мен, за да ми напомня, че това не бе сън.

Станах и погледнах жена си, която спеше, отпуснала глава на облегалката. Излязох на поляната, Кристина се затече срещу мен, влачейки за ръка любимата си голяма кукла, и влезе в къщи. Слънцето вече се бе скрило зад хълмовете и над долината се спускаше здрач.

Том бе седнал на дървената стълба на верандата и гледаше хвърчилото, което блестеше във висините, все още огрято от слънцето.

— Том — рекох му аз, — трябва да ти кажа нещо.

Навярно тонът ми беше много сериозен, защото синът ми ме загледа веднага с внимание.

— Да, татко — отвърна той. Продължих, подбирайки внимателно думите:

— Слушай, Том. Ако от много далече дойде някое дете като теб, добро и послушно дете, и му хареса нещо твое, например някоя играчка, която то няма, ще му я дадеш ли, за да го зарадваш?

Синът ми се усмихна:

— Разбира се, че ще му я дам, татко. Нали миналата година за Коледа подарих кънките си на онова бедно дете, което си нямаше нищо, не помниш ли?

Спомнях си много добре. Едно бедно дете не бе получило никакъв подарък за Коледа и затова моят син му бе подарил новите си кънки, които бе намерил току-що под елхата, аз бях развълнуван и горд от постъпката му.

— Добре — рекох, — както оня път. Но ще му подариш ли всичко, което му хареса? — Том ме погледна въпросително и кимна с глава, за да каже „да“. — Дори и хвърчилото ли? — запитах аз.

Синът ми се ококори от изненада.

— Но за мене, татко, хвърчилото не е играчка. Хвърчилото е моят звездолет и аз го управлявам далече сред звездите. Защо искаш да го подаря на друго дете? — Гласът му трепереше и разговорът ставаше все по-мъчителен за мен.

— Слушай, Том, сега ще дойде едно дете с татко си. Идват от звездите, видели са хвърчилото. И това дете ще ти го поиска, разбираш ли? Те не са виждали никога хвърчило, а аз ще ти направя ново, по-

голямо, така това звездно дете ще се радва, ще се радваш и ти. Съгласен ли си?

Том помисли малко, после ме запита:

— Много по-голямо ли ще бъде новото хвърчило, татко?

— Много, много по-голямо, сине, обещавам ти — отвърнах аз.

— Добре тогава — усмихна се Том, — съгласен съм.

Вечерта вече се спускаше. Видяхме, че чужденецът идва със сина си по пътеката откъм хълмовете. Носеше го на ръце, за да го предпази от тръните и камъните, а може би и за да не се измори. Когато стигна на синора на поляната, пусна го на земята и като го хвана за ръка, тръгна към мен.

Аз и Том бяхме станали прави и ги гледахме мълчаливо. Човекът с невероятните очи кимна с глава и ни каза, без да помръдне устни.

— Благодаря ви — а през това време чувство на радостна, неизразима благодарност обземаше моето сърце и сърцето на Том. Моят син съвсем не беше учуден, децата не се учудват, когато приказките стават действителност, Приблужи се към детето на чужденеца и го хвана за ръка. Запътиха се заедно към средата на поляната, където междуременно бях приземил хвърчилото. Децата го гледаха захласнати и започнаха да тичат около неговия гигантски корпус, проснат на тревата.

Подадох на чужденеца кутийката. Той я огледа за миг, после се усмихна.

— Ще ти дам — каза ми мислено той — онова, което ти липсва в голямата тайна. То е нещо съвсем малко, рано или късно ти щеше да стигнеш до него: ще ти открия пътищата към звездите.

Подадох му едно листче и молив, които имах в джобчето си. И на светлината на луната, която изгриваше, той написа втората част на формулата, оная част, която Клаус не бе успял да открие и която аз може би никога нямаше да изнамеря.

Човекът ми подаде листчето и докато го слагах в джобчето на ризата си, сгънато на четири като най-обикновена бележка, аз треперех. Спомням си, че си стиснахме крепко ръце и дълго се гледахме в очите развълнувани. Така узнах всичко или почти всичко за него: и тайната на неговата променлива природа, и чудесната гледка на космоса, изпълнен със светлини и багри, видими само за хората от неговата фаса. Узнах също, че някой ден пак ще се видим.

Той завъртя ключето, с което се управляваше хвърчилото, и то се издигна леко в хладния нощен въздух. Синът му изтича до него и той го вдигна на раменете си, отправяйки се към пътеката за хълма. Стояхме и ги гледахме как изчезват в мрака, докато хвърчилото се носеше над главите им и ги следваше във висините.

Том ме погледна и ме хвана за ръката.

— Татко, много далече ли ще отиде хвърчилото? — запита ме той.

Усмигнах се, докато му отговарях:

— Много далече, сине, не можем дори да си представим колко далече.

— Но ти ще ми направиш друго, нали, татко? — рече Том. Вдигнах очи към септемврийското небе и галактиката над нас ми се стори огромна, с безброй светове.

— Този път — казах му аз — ще ти направя истински звездолет и заедно ще им отидем на гости там, сред звездите.

РИКАРДО МИНУТИ НУЛЕВО ВРЕМЕ

Из доклада, който шерифът Джеймс Келтсам ще предаде утре в Службата за сигурност във Вумера, на границата на голямата австралийска пустиня:

„Вчера, 6 октомври, пристигнах на мястото, което наричаме ZERO Н^[1] в 23,55 часа, двадесет минути след като ми телефонира федералният агент Слудж. Става дума за секретен изследователски център и именно агентът Слудж, когото не познавах преди тази вечер, е натоварен от администрацията да се грижи за неговата секретност. Той ме повика, защото директорът на центъра, проф. Уегенър, бе починал внезапно при провеждането на опит и смъртта трябваше да бъде обявена пред местната власт.

Намерих трупа проснат в подножието на голяма кръгла машина, в центъра на обширна зала, заемаща изцяло най-големия от шестте циментови бункера, които образуват центъра ZERO Н. Агентът Слудж не е бил там в момента на смъртта. Присъствували са д-р Мортън, д-р Иза Барток и проф. Сантос.

Естествено те не пожелаха да ми изяснят същността на опита. Мортън ми каза, че веднага след като било включено голямото централно табло, разположено точно над мястото, където намерих тялото на Уегенър, се чул шум като удар с чук върху метална плоча и Уегенър паднал по гръб. Когато се притекли, той бил вече мъртъв. Агентът Слудж счита, че се касае до злополука. Аз обаче...“

В този момент се чува металическият звук. По-късно Иза Барток ще каже, че това било по-скоро ясен звук на малка камбана, а не удар с чук, както твърди Мортън. Колко трае звукът? Една пета от секундата, а може би и по-малко — толкова, колкото е необходимо да го доловят сетивата. Иза наблюдава внимателно голямото светещо табло, следи измерителите на мощността и машинално посяга към индикатора, когато се чува звукът. Ръката

довършва движението и когато върховете на пръстите докосват кристала, звукът вече е спрял. Кой знае защо, Ида по-късно ще счита, че се е отнасяло за един миг или за цяла вечност. Може би защото за електроните, които кръжат в гигантския пръстен на ZERO H, ускорителят, проектиран и построен от групата на Уегенър, една пета от секундата е огромен период от време, и докато то бързо тече, те биха могли, благодарение на ускорението, което им придават магнитните полета на ZERO H, да обиколят планетата и да се завърнат. Иза знае това много добре. За летящите електрони краткият ясен шум трае цяла вечност или поне една относителна вечност: може би сто хиляди години — сто хиляди години за хората, не за електроните.

Може би странният ясен шум поражда мислите на Иза. Но ако човекът можеше да лети като един от тези електрони, за него една пета от секундата би била вечност, би била сто хиляди години. А къде би прекарал сто хиляди години? Това Иза не знае и не би могла да знае. Тя знае, че човекът може да установи скоростта на една елементарна частица, като електрона, но не и нейната посока. Ако пък установи посоката, не е в състояние да измери скоростта. Един промеждутък от сто хиляди години е история вече станала и история бъдеща, която за летящия електрон се реализира наведнъж в толкова кратката вечност на една пета от секундата.

Ето, звукът замира. Ръката на Иза докосва кристала на таблото и зад гърба и се чува друг шум, прозаичен и земен, и Уегенър безмълвно пада мъртъв.

Из доклада, който ще напише утре д-р Мичелсън от полицията, пристигнал десет минути след шерифа:

„... по тялото на Уегенър не намерих следи от рани, нито изгаряния от електрически ток... Извърших необходимите микрорентгеноскопични изследвания. Ето накратко резултатите: белодробно бронхиална система — нищо, освен наличност на въздушни ядърца, изглеждащи особено кондензирани; храносмилателен тракт — нищо; черепна кухина — нищо. При това последно изследване

изглежда, че микрорентгеноскопичният апарат не работеше нормално, давайки бяло еднообразно изображение на мозъчната маса — изображение, което би се получило при празна черепна кухина. От степента на *rigor mortis*^[2], отчетена по електронен път, се установява, че смъртта е настъпила в 23,35 часа...“

Грамадната зала е тъмна. Мортън изключи централните прожектори ZERO H изглежда още по-голяма, огромна — грамадно заспало чудовище. Преди час в нейния гигантски стоманен пръстен летяха милиарди полудели електрони със скорост малко по-ниска от тази на светлината, а сега... Но и сега нещо се движи или поне така изглежда. Чува се лека въздишка, едвам доловима, като че ли заспалото чудовище ще се събуди. На голямото централно табло всички уреди са замрели, но по кристалната плака трепка светлинка, едно слабо и неустойчиво пламъче. Ако имаше някой тук, може би щеше да разбере, че пламъчето по плаката е само отражение на светлина, произхождаща от една точка на гигантския пръстен, малка точка, където предпазните прегради от дебела стомана, издържаща високи температури, са нацепени като късчета станиол. Те са, които проблясват и леко се люлеят, издавайки особена въздишка, все едно че са раздвижени от пролетен зефир.

От време на време въздишката замира и интервалът на абсолютна тишина трае така дълго, че изглежда, че всичко ще замълчи завинаги. Когато зефирът отново задухва и късчетата станиол отново затрептяват, въздишката сякаш идва от нощта на времето.

55 години
преди новата ера

Квинт Флак Фламиний върви пъргаво край тръстиките по протежение на жълтия бряг. Студено му е — не е свикнал на този климат — и по гърдите му под грубата ризница от желязо и кожа често пробягват тръпки. Бледото слънце стои ниско на хоризонта. То е болно,

мръсно слънце, което предизвиква особени отражения по морската повърхност с цвят на желязо. Такъв цвят Квинт Флак не е виждал никога преди да попадне тук. Той командува XXIII лигурийска кохорта и е подчинен пряко на Лабиен, заместника на Цезар. В този час Лабиен напредва на север в тази своеобразна зелена и студена земя, чието небе изглежда винаги покрито от облаци или мъгла. Разправят странни легенди за жителите на тази земя — хора диви и същевременно вещи в изкуството да извличат и обработват калая, който — това Лабиен го е казал на Квинт Флак — е бил закупуван на място от древните финикийски търговци по времето, когато Рим е бил още невзрачно овчарско селище.

Зад възвишението, в дадено в морето, от дясната страна на Квинт Флак, стои на котва флотата на Цезар, която трябва да върне легионите в Галия след кампанията в Британия. Докато Лабиен и Цезар напредват към непознатия Север, задачата на Квинт Флак е да стои тук и да охранява флотата от набезите на келтските пирати, които непременно ще се опитат да нападнат, за да затворят римските легиони в смъртоносен капан.

И тази вечер като всяка друга той е длъжен да провери постове. Сега поздравява центуриона Ганик, грамаден аквитанец, който отговаря на поздрава, размахвайки копие. Сега ще се срещне с Марцел, лигуриец като него. Би трябвало да ускори ход, а се спира да гледа мъгливото, особено небе над Ламанш. Глух шум като една единствена влудяваща нота избухва в мозъка му и той напразно се оглежда, за да разбере откъде идва. Притиска длан към челото си, пристъпва няколко крачки и обувките му докосват мътната ледена вода.

Наблизо има остра издатина на скалата и Квинт се обляга на нея: изглежда, че влудяващият звук достига пълната си сила. Струва му се, че възсяда този звук и препуска много, много далече от този мръсен бряг, в друга епоха. Машинално, с привичен жест, бърка в джоба на самото, за да извади цигара. Ръката обаче напипва груба кожена ризница, каквато професор Уегенър никога не е носил.

Той я гледа удивен, като че я вижда за пръв път. Когато вдига поглед, пред него стои жестикулираща и възбудена фигура. Това е Марцел, който вика, че зад широката ивица тръстики е забелязал стройна пиратска пирога. Квинт Флак би трябвало да вдигне постове

в тревога, да приведе кохортата в състояние на отбрана, за да спаси корабите. Но кой е този човек, който крещи в такова абсурдно облекло, дошъл сякаш от минали векове? Квинт Флаг — Уегенър не го познава и не разбира думите му, казани на неразбираем архаичен език. Вдига машинално десница и ето, Марцел се оттегля сигурен, че командирът му ще стори необходимото.

Когато остава сам, Квинт Флак се обляга отново на скалната издатина, усеща, че не ще издържи, че този звук го убива. Откачва меч си от бедрото и той безшумно се търкулва на пясъка. Коленичи, с усилие закрива главата си с ръце и пада, докоснал с устни солената вода.

На по-малко от петстотин метра, безшумно — никой не е дал тревога — бързата флотилия на келтите стига брега и пиратите бързо слизат на сушата.

Те прекосяват ивицата с тръстиките и тичат по брега. Слънцето вече се скрива зад хоризонта. Няколко минути още и ще стигнат до лагера на кохортата, ще го атакуват с изненада и ще унищожат изплашените до смърт воители. После ще изтребят и другите флотилии, които чакат по-далеч, ще се втурнат срещу римските кораби, които ще бъдат вече в пламъци, когато здрачът се превърне в нощ. Лабиен и Цезар не ще се завърнат никога от набега в обширния зелен остров.

4 306 години

след настъпване на новата ера

Ксау мислено повтаря мнемонически зададените заповеди относно плана „З Б“, който следва да изпълни веднага след като товарният космически кораб „Зевис“ се установи до кулата за слизване на малкия земен космодрум „Мир“. Преди шестнадесет часа тя бе на Диалфа, малка планета от четвъртия външен пояс на мъглявината Андромеда — планетата, на която обикновено отиват Ксау да прекарат полагащите им се след всяка работна смяна сто и осемдесет часа почивка.

Но всяка Ксау знае, че тези 180 часа почивка могат да бъдат винаги прекъснати, ако дойде заповед, защото службата на Ксау е

важен механизъм на политическата и военна система на извънслънчевите планети.

Една Ксау е като всички други: от другарките ѝ я отличава само едно число, което дори и тя не знае. То изразява честотата на вълната, на която всяка Ксау получава заповедите на службата, към която се числи, Службата за сигурност на „Системата“. Всяка Ксау е така устроена, че да се подчинява безпрекословно на заповедите, да ги възприема, сякаш, подчинявайки им се, се подчинява на свободната си воля. Никаква заповед не може да учуди една Ксау и не е имало Ксау да не се покори.

Когато стъпва на Земята — за пръв път в живота си, — тя няма време да възприеме никакви особени впечатления. Чрез приемателя, вграден над дясното ѝ ухо, пристигат последните разпореждания на службата и Ксау е погълната от тях. По-късно връзката ще бъде прекратена, за да се избегне всяко възможно засичане.

Ксау е възприела новия си вид — видът, който придобиват стариците на вселената, които отиват на Диалфа, за да се подмладят, и станали отново двадесетгодишни, пристигат на Земята, за да изпитат с мъжете на древната планета отново намерената свежест на своите сетива. Ксау търси сега един мъж, който сигурно ще повярва на новата ѝ самоличност, определен мъж, който службата ѝ е отредила съобразно с тайнствените си проекти, за да упражни върху него възможностите, с които разполага една Ксау.

Приемателят набива в ухото ѝ сигнала за максимално внимание — винаги е така, когато една акция започва. Малкият космодром е почти безлюден, тъй като на него спират само търговски товарни кораби: Мир не е климатична станция и тук не идват жени от Земята. Това е причината да бъде избран Мир, защото именно тук и в стотиците други Мир, запокитени във все още обитаемия пояс на планетата, пристигат жените, подмладени на Диалфа, самоизмамвайки се, че срещат мъже, които не ги очакват, мъже, които пребивават в Мир не за почивка и развлечение, а по служба. Така те си въобразяват, че срещата е изключителна и „различна“.

Сигналите не дават възможност на Ксау да отдели повече от няколко секунди за такива разсъждения: всъщност това не е важно за нея, защото ще срещне един мъж, а да среща мъже, да ги обича и да ги кара да я обичат, дори за ден или час, това влиза в занаята ѝ. Но за нея,

както и за всяка Ксау, всяка среща е винаги изпълнена с вълнение като първата любовна среща в живота: Ксау са устроени точно така. В противен случай, ако занаятът би й станал навик и сърцето й не биеше усилено сега, когато търсеше този, когото трябваше да намери, тя не би била никаква Ксау.

Среща го късно следобед. Не е много млад — може би от дълго време не е ходил на Диалфа, за да премахнат бръчките му.

Планът „3 Б“ е съвършен като всеки план, изготвен от службата. В Мир Маркус очаква да мине на другия ден неговият товарен космически кораб. Срещата с Ксау е съвсем случайна — така вярва Маркус и не би могъл да мисли друго. Би ли могъл да знае, че вчера вечерта в автоматичния ресторант на космодрома в напитката му е бил сервиран съвсем малко радиоактивен кобалт, който не му е причинил абсолютно никакво смущение? Приемателят на Ксау улавя слабите излъчвания на кобалта, когато тя минава край Маркус. Сигналът на службата автоматично се прекъсва и Ксау разбира, че този е човекът, когото трябва да срещне.

Отдавна е преминал моментът на здрача, когато Ксау и Маркус прекъсват разходката си в обширната брезова гора край Мир. Върховете на високите стари дървета се поклащат на вятъра. Маркус се навежда нежно към Ксау и леко я целува. Ксау отговаря на целувката.

Планът „3 Б“ е в пълен ход: сега тя трябва да внимава, трябва всичко да запомни, за да го предаде по-късно на службата, когато радиовръзката с ръководството се възстанови. Това, което Ксау трябва да запомни, е едно уравнение, неразбираемо за нея. Маркус ще й го каже несъзнателно, когато, кой знае след още колко целувки под брезите, тяхната любовна нощ ще се изпълни.

Такава е задачата, такава е работата на една Ксау. Преди хиляди години техните древни предшественички, жриците на Мая, бяха открили този способ, за да изтръгват от ума на мъжете най-скритите мисли заедно с екстаза на сетивата им. Но Ксау не знаят, че имат толкова древни и знатни предшественички в техния особен занаят на любовници-шпионки.

Когато обаче целувките стават по-пламенни и всичко е пред прага на изпълнението, неочаквано Ксау забравя плана „3 Б“ и службата. В мозъка й е проникнало нещо, което, изглежда, идва от

други времена и изтласква от него всичко съществувало преди: „Системата“, службата, нарежданията, дълга.

Към емоционалния заряд, спътник на екстаза, и към засилващите се удари на сърцето — това се дължи на естествената ѝ нагласа на съвършена Ксау, която я кара да счита сега, както и винаги преди и след този случай, че прегръща бленувания мъж — се прибавя нещо ново: един звънлив, влудяващ звук, който поради различната си мощност не избухва в мозъка ѝ, както при Квинт Флак, и не я замайва до смърт, както става в същия този миг с римския пълководец. Не я зашеметява, а напротив, поражда в нея съвсем нови чувства, обещава ѝ любов, каквато тя наистина никога не е изпитала, защото досега е преживявала винаги всяка прегръдка като една Ксау. Металическият и същевременно мек звук я увлича и ѝ се струва, че тялото ѝ е отнесено в тинесто море, а в очите ѝ блести ослепяващо слънце.

Уравнението не ще бъде открито и никаква мярка не ще бъде взета за отбрана на службата и „Системата“ срещу бунта на Земята. Защото уравнението, което Ксау не изтръгна от Маркус, съдържа формулата на нови оръжия и мига, в който ще бъдат употребени. Затова „Системата“ ще бъде пометена, а историята променена.

Ускорените електрони летят свободно, с нарастваща скорост. В техния луд бяг ги съпътствуват материални частици на Уегенър, с когото се е сблъскал снопът електрони, когато за безкрайно малка част от секундата е излетял от сърцевината на ZERO H през начупените прегради. При тази грамадна скорост мозъчната маса на Уегенър се е разпаднала на йонизирани атоми и те безшумно са се разбили на елементарни частици. Тази грамадна скорост обаче не е променила естеството им и те мислят.

При сблъсъка с атомите, съставляващи молекулите на мозъчното вещество на Уегенър, електроните запазиха поведението си на елементарни частици на електрична енергия — елементарни частици, заредени отрицателно — и в същото време снаряди, притежаващи толкова по-малка маса, колкото е по-висока потенциалната им енергия и колкото е по-висока честотата на вълната, придружаваща движението им. Но това, с което се сблъскаха, не бе инертна материя, нито материя, притежаваща енергия, подобна на тяхната, т.е. енергия на електричен заряд. Те не,

срещнаха протони, елементарни частици с положителен електричен заряд, както досега при другите опити в пръстена на ZERO H. Сега мишена бяха частици със заряд, аналогичен може би на притежавания от мислещите частици — загадъчният барионов заряд на най-големите и съвсем непроучени елементарни частици, известни досега. Защото субмолекулярните частици на мозъчното вещество на Уегенър са изпълнени с невронна енергия и ако молекулите са се разпаднали безшумно при удара, елементарните частици не са се променили, въпреки че поради енергията, която са срещнали, разстоянието между ядрата и обикалящите електрони се е увеличило неимоверно, а в самото ядро неимоверно са се увеличили разстоянията между протоните и неутроните. С една дума, атомите на мозъчното вещество на Уегенър са се разтегли твърде много: превърнали са се в планетни системи, чиито външни частици летят като комети около слънцето, следвайки силно разтегнати елипси, защото енергията на протоните не надвишава енергията на неутроните, нито енергията на електроните надвишава енергията на ядрото. Възбудена е целокупната енергия на системата и милиардите системи, съставляващи дезинтегрираната мозъчна материя на Уегенър, реагирайки всяка една спрямо другите и всяка спрямо снопа от електрони, връхлетял върху тях, кръжат в пространството около планетата и може би на около сто хиляди години във времето. Разпаднал се на основните си съставки, мозъкът на Уегенър не е променил природата си и продължава да мисли.

Неговият потенциал така много се е увеличил, невронната скорост е толкова висока, че мисълта му е хиляда пъти по-мощна, а интуицията му хиляда пъти по-ясна. Той веднага разбра всичко и идеята се роди с пределна яснота от далечния спомен на школския Айнщайнов пример. Течението на времето е като грамофонна плоча, върху която са и краят, и началото. Когато иглата е в началото, там вече и краят. Достатъчно е игличката да се премести към вътрешния край на плочата.

Срещата на двете криви на пространството и времето, срещата на иридиевата игличка с повърхността на плочата определят събитието, факта, който се помещава в дадена точка и който, тъй като настъпва след други факти и предхожда бъдещите, определя вечния ход на времето. Енергията, която би била в

състояние да накара игличката да отскочи от началото към края, да я върне обратно, да подскочи пак напред, ето това би била „машината на времето“, мечтана от векове.

Но за да се задвижи едно мислецо човешко същество по въобразяемата плоча, необходимо е грамадно количество енергия — толкова, колкото може би човекът никога не ще бъде в състояние да овладее. Мислеците частици, които се движат на вълната на електроните, разбират, че „тази“ е свършената машина на времето — единствената възможна, тъй като тук не мисълта се пренася от енергията, а самата тя е енергия.

Сега проблемът е да се овладееят мощностите, за да се попречи този бяг да протича лудо и безсмислено — от Ксау до Квинт Флак, от едно хилядолетие към друго, — за да може тази необикновена машина да послужи за разкриването на този — ако е имало такъв, — който е саботирал ZERO Н Мислеците мозъчни частици на Уегенър могат да направят това.

За да го постигнат, необходимо е най-напред да се измерят проявилата се и латентната енергия на електронния сноп, после да се изчисли чрез същите величини възбудената барионна енергия на мислеците частици, да се съставят уравненията и да се решат теоретически. По-късно — не, веднага — трябва да се проверят взаимодействията между свръхускорените електрони и да им се „заповяда“ да се подредят, ако може така да се каже, в нови орбити около това, което остава от елементарните частици на мозъчните атоми на Уегенър. Това е, което трябва да се направи. Ще бъде ли достатъчна барионовата енергия на мислеците частици, за да се решат съставените уравнения и прилагайки изведените корени, да се наложи послушание на електронния сноп, така че да може непосредствено след това да се вземат под контрол мощностите и скоростта му? Това е въпросът.

42 000 години
преди новата ера

Това лято вожд на ордата е Уху. Лятото е много късо — шестдесет дни, през които снегът престава да вали и дава възможност

да са навлезе в замръзналата тундра, за да се търсят пътищата на карибу^[3]. Това е третото голямо заледряване, най-ужасното изпитание за новородения Човек (хиляди години по-късно ще бъде наречен Кроманьонец).

Шестдесетте дни на лятото са дни на отчаяно залагане на всичко, за да се открият следите на големите елени, да се избият по възможност повече от тях и по-късно — когато пак започнат снежните бури — убитите животни да се занесат на жените, останали назад. После, в продължение на триста дни, мъжете и жените от ордата ще се мъчат да преживеят, хранейки се с месото на карибу и топлейки се с наскоро одраните кожи. Броят на тези, които оцеляват, намалява всяка година.

Ордата върви вече двадесет и четири дни, но не открива никакви следи. Уху е загрижен, но не споделя страховете си със своите братя: те са вече достатъчно наплашени от този поход по ослепителната заледена почва.

Уху не иска да им каже, че закъснението се дължи вероятно на приближаваща се нова опасност — ордата на братята неприятели, хората от Неандертал, страшния род на подивелия *Homo sapiens*, хората зверове, които той никога не е срещал, но за които старците много пъти са му разправяли с чувство на ужас. Това, което Уху не знае, е, че неговата е единствената орда кроманьонци, оцеляла в големия студ и войната с диваците.

Опасенията му се сбъднаха. След ден на безполезно търсене, на залез, съвсем наблизко в мъглата, която се издигаше от тундрата, изникнаха животинските сенки на неандерталците. Братята на Уху крещяха от страх и той би трябвало да заповяда незабавно нападение, атака, чрез която, тъй като бяха много по-малобройни, можеха да се надяват на предимството на по-доброто си въоръжение: кремъчни брадви срещу грубо издялани тояги.

Обаче Уху не дава никаква заповед. Гърлото му е пресъхнало, умът му е замаян от продължителен и силен звук, от непрекъснат гръм. Както четиридесет хилядолетия по-късно щеше да постъпи Квинт Флак, той захвърля оръжието и притиска ръце към челото, изплашен от тези обвити в кожи груби хора, които се тълпят около него и които той вече не познава.

Решаващият миг отминава и инициативата е в ръцете на диваците. Сега те се втурват напред със страшен бяс. В едно мигновение, в студената тишина, която смекчава виковете и стоновите на ранените, ордата на Уху е пометена. Жените са обречени на смърт от глад и студ и родът на Кроманьонците, който трябваше да наследи владението на Земята, ще изчезне безследно от планетата.

14 375 години
след настъпване на новата ера

Ксивак е съвършена машина: едновременно и обсерватория, и крепост, страшно оръжие и мислещ мозък. Задачата ѝ е да контролира Черния сектор на звездното пространство, на границите на това, което някога се е наричало Магеланов облак.

Трябва да следи да няма никаква светлина и тук, и в другите сектори на Големия пояс, защото Светлината е оръжието, с което неприятелите — хората, оцелели при големия и победен бунт на роботите — се опитват да организират отчаяна съпротива. Опитите се повтарят на равни промеждутъци, когато се появяват много, много далечни малки червени светлини на нападащите хора, които искат да разкъсат блокадата. Екраните на Ксивак ги улавят, изчакват ги да се приближат, да станат жълти и после бели и на края ги унищожават.

Червените светлини се появяват отново. Уредите на Ксивак ги улавят и дават тревога. Но автоматичната централа не разпространява никакво нареждане: по веригите тече сигнал с необичайна честота, сигнал, който изглежда, че всеки миг руши цели сектори от съвършената памет на Ксивак. Светлините стават жълти, после бели, после сини — те са толкова близо, че става възможен електронният контакт.

Ксивак мълчи дори когато нападението започва. В мозъка на машината протичат най-необикновени вълни, ирационални мисли, неизразими чрез уравнения, омраза и любов, непредвидени от никоя математика. Когато веригите се разпаднат, поразени от сините светлини, Ксивак дори не схваща значението на това, което става. В Черния сектор се извършва пробив и Светлината прониква отвъд Магелановия

облак. За бунта на роботите е отмъстено след четири хилядолетия и историята прави непредвиден обрат.

Въпросът за контрола на мощностите е решен. С интуиция хиляди пъти по-бърза и от най-бързия електронен мозък, мислещите частици на Уегенър съставиха система от уравнения, решиха ги, изчислиха параметрите на взаимодействията, силни и слаби едновременно, между частици с барионов заряд и „наложиха“ развързката. Сега бягството в пространството и времето е под контрол. Мощностите вече не се колебаят произволно от единия до другия край на скалата, както преди, според случайно срещаните магнитни полета по дъгата от сто хиляди години. В процеса на установяването на контрола електроните, излетели от ZERO H, се подреждат по силно издължени орбити около елементарните частици на мозъка на Уегенър, който сега „управлява“ тази необикновена машина на времето. Управлявайки с точност последователността на силни и слаби взаимодействия, Уегенър придава или отнема енергия от образуваните най-нови системи, насочва хода и регулира скоростта им според точните си изчисления. Моментът настъпва.

Вчера е равно на Днес

Слудж тръгва от Вумера. След малко Уегенър и другите ще бъдат заети със събранието, което винаги предшества всеки опит, и залата на ZERO H ще бъде празна. Изведнъж се сеца, че ще трябва да спре по средата на пътя, за да зареди колата си с турбинен двигател. Той спира при сервиза в пустинята.

Невъзможно е да не се подчини на решението си да спре, което неочаквано се е появило в ума му като че ли по нечия заповед. Миг преди това той съвсем не мислеше така, а сега е спрял пред сервиза: невъзможно е да се постъпи по друг начин, когато едно решение „избухва“ със силата на камшичен удар.

Карол е момиченце на девет години, което живее в една от малкото къщи по пътя от Вумера, на три километра от бункерите на ZERO H. Детето е само: в пустинята няма другарки. Едничката му приятелка е електрическата моторетка, подарък от дядо му от Вумера.

То я кара всеки следобед в пустинята, докато слънцето се скрие. Тогава спира — така направи и сега, защото слънцето е пред залез — и почва да търси червени пустинни гуцери. Ето, улавя един, но кой знае защо, веднага го пуска да избяга. Това я учудва, защото ловът на гуцери, на който я научи Уегенър, странният учен от грозните бункери, е нейна страст. Но тя трябва да извърши нещо. С електрическата моторетка стига до първия бункер. Слудж го няма. Тя влиза и взема една металическа тръба от железния шкаф.

В този бункер не е влизала никога преди това, нито пък в другите, но сега се оправя и намира това, което ѝ е необходимо, сякаш си е в къщи. Тя е уверена и сигурна, че не греша.

С моторетката тя се връща обратно по пътя за Вумера и спира пред сервиза до една голяма кола с турбинен двигател.

Никой не я забелязва, когато пуска тръбата през отворения капак на двигателя.

Слудж тръгва отново на път. Когато бункерите се появяват зад последния завой, нещо избухва под капака на двигателя. Появяват се бели огнени езици. Колата и човекът се превръщат в пепел.

Лиза Уегенър е в Майами. Очаква Слудж да ѝ телефонира, след като всичко приключи и съпругът и, умирайки, я остави свободна. Телефонът звъни. Тя поглежда часовника: малко е рано. Вдига слушалката, но не чува говор. Все пак нежното ѝ ухо долавя нещо. Тя пребледнява и разтваря широко очи, изпуска слушалката, тича към балкона, опитвайки се да изкрещи, но гласът ѝ се губи в стон. Надвесва се през перилото и пада долу, на паважа, от височината на дванадесетия етаж.

Някой на другия край на жицата или в същата тази хотелска стая, или пък в самия ѝ мозък ѝ заповядва да се убие и тази заповед се превръща автоматично в нейно решение.

23,30 часът на 6 октомври. Уегенър, следван от своите асистенти, започва опита. Голямото табло се осветява. Неподвижна, Иза Барток гледа внимателно индикатора. Протяга машинално дясната си ръка към кристала и, ето, чува се ясният звук.

Квинт Флак Фламиний изслушва внимателно Марцел. Връща се обратно, заповядва на помощника си да свири тревога. Келтите

дебаркират, но се натъкват на бойците, заели позиция сред тръстиките. Сражението е кратко и пиратите са отхвърлени в морето. Флотата на Цезар е спасена.

В момента, в който Маркус прегръща Ксау по-силно, тя открадва тайната от ума му. Тя се състои от три числа и две букви. Запомня ги точно, защото малко по-късно ще трябва да ги предаде на службата, която ще вземе противомерки. Новото оръжие ще бъде обезвредено и последният бунт на Земята ще бъде овладян.

Уху не се колебае. Издава кратки гърлени заповеди и неговите братя, размахвайки брадви, се втурват на отчаян шурм. Редовете на диваците се разкъсват, изострените кремъци пробиват черепите, земята на тундрата пращи под тежестта на падащите гиганти. Към края на тежкия преход братята на Уху намират пресни следи на карибу. И тази година са спасени.

Ксивак долавя червените светлини, сигнализира на другите крепости и реагира спокойно, с безстрастна точност, която я прави непобедима. В съответния момент завеса от мрак се спуска над човешките светлини: те са разрушени. Големият пояс е неуязвим.

Ръката на Иза Барток докосва кристала на индикатора и ясният звук преминава в еднообразно, приглушено бръмчене — песента на електроните, кръжащи в грамадния недокоснат стоманен пръстен на ZERO H.

Измина една пета от секундата от момента, в който вчера в огромната полутъмна зала на ZERO H започна да се чува ясният звук, който на Мортън се стори звук от удар с чук по метална плоча. Измина една пета от секундата от момента, в който вчера Иза Барток посегна да докосне кристала на индикатора; една пета от секундата от момента, в който преди повече от четиридесет хилядолетия родът на Homo sapiens изчезна в ледената нощ; от момента, в който след четиринадесет хилядолетия човекът неочаквано ще унищожи Ксивак, непобедимия пазач на Черния сектор, и ще разбие гранитната система на неуязвимите роботи. Една пета част от секундата от момента, в който преди двадесет века Цезар, а заедно с него и римската република, която трябваше да владее света, изчезна в мъглата на

Британия; от момента, в който, след двадесет века, Маркус ще разбие реда на извънслънчевата система.

Но в този днешен ден ясният звук не спря рязко, не бе задушен изведнъж. За една пета от секундата всичко се случи два пъти: свръхускорените електрони не напуснаха пръстена на ZERO H, защото Слудж умря, преди да извърши саботажа на машината, и заедно с него умря Лиза Уегенър, като заплати с живота си своето съучастие в престъплението, което нейният съучастник не можа да извърши. Снопът електрони не улучи Квинт Флак, Ксау, Уху, Ксивак и историята, написана от тях в миналото и бъдещето, не претърпя промени. Не се случи нищо. Утре шерифът Келтсам и д-р Мичелсън не ще пишат доклади и никой не ще помни първата пета от секундата.

---

[1] Нула H (итал.). — Б. пр. ↑

[2] Вцепеняване на тялото след настъпила смърт (лат.). — Б. пр. ↑

[3] Rangifer Caribou — североамериканско преживно животно, по едро от северния елен; стадата извършват дълги преходи. — Б. пр. ↑

ДЖАНИ РОДАРИ

НЕОБИКНОВЕНА СЛУЧКА С КУЛАТА В ПИЗА

Ето ти го и тази сутрин господин Карлето Паладино пак там, както винаги, в подножието на кулата в Пиза да продава сувенири на туристите, когато един голям звездолет от злато и сребро се спира в небето и от търбуха му излиза едно такова нещо, нещо като хеликоптер, което слиза на ливадата, наречена „на чудесата“.

— Гледайте! — вика господин Карлето. — Космически нашественици!

— Бягай, спасявай се! — крещят хората на всички езици. Но господин Карлето нито бяга, нито се спасява, за да не остави кутията си, сложена на столче, в която добре строени — сиреч всички изкривени — стоят множество моделчета на наклонената кула: от гипс, мрамор, алабастр.

— Сувенир! — започва да вика той, като сочи стоката си на пришълците, които слизат, трима на брой, но поздравяват с дванадесет ръце, защото имат по четири на глава.

— Елате насам, бай Карлето — викат отдалече другите продавачи на сувенири, уж загрижени за живота му, но всъщност ревнуват, а пък се страхуват да се приближат и да продават и те на пришълците хубави статуйки.

— Сувенир!

— Кротко, пизанецо — обажда се един космически глас. — Първо да се представим.

— Приятно ми е, Карлето Паладино.

— Госпожи и господа — продължава гласът с прекрасно италианско произношение. — Молим да ни извините за безпокойството. Идваме от планетата Карпа, която отстои от вашата на тридесет и шест светлинни години и двадесет и шест сантиметра.

Смятаме да останем няколко минути. Не се страхувайте от нас, защото сме тук само с търговска мисия.

— Веднага ми стана ясно — заявява господин Карлето. — Ние, деловите хора, тутакси се разбираме помежду си.

Докато космическият глас, усилен от невидим високоговорител, повтаря няколко пъти съобщението, туристите, продавачите на сувенири, деца, любопитни се показват от скривалищата си и се приближават, окуражавайки се взаимно. Под звуците на сирени пристигат полицаи, карабинери, пожарникари и регулировчици с цел да запазят обществения ред. На края пристига и кметът, възседнал бял кон.

— Драги гости — казва кметът след три изсвирвания на фанфарите, — радостни сме да ви поздравим с добре дошли в нашия древен и прочут град Пиза, в подножието на нашата древна и прочута камбанария. И ако бяхме предупредени за вашето пристигане, ние щяхме да ви устроим прием, достоен за древната и прочута планета Карпа. За съжаление...

— Благодаря — прекъсва го единият от тримата пришълци, размахвайки две от четирите си ръце. — Не се безпокойте за нас. Имаме работа за четвърт час най-много.

— Искате ли да измиете ръцете си? — пита кметът. — Аз нарочно ви донесох няколко безплатни билета за дневния хотел.

Тримата пришълци, без да обръщат внимание на думите му, се отправят към камбанарията и започват да я опипват, сякаш за да се уверят, че е истинска. После почват да разговарят помежду си на език, доста подобен на каракалпакския, но не много различен от кабардинобалкарския. Техните лица в скафандъра са истински лица на карпиани; много напомнят на индианци.

Кметът угоднически приближава към тях.

— Не бихте ли желали да встъпите в контакт с нашето правителство, с нашите учени, с пресата?

— Защо? — отвръща най-главният от пришълците. — Не искаме да досаждаме на толкова важни хора. Вземаме кулата и веднага отлитаме.

— Ще вземете... какво?

— Кулата.

— Извинете, господин карпианецо, може би не съм разбрал добре. Искате да кажете, че ви интересува кулата и че дори вие и господата ваши приятели искате да се качите на върха, за да се наслаждавате на панорамата и същевременно, за да не се губи време, да направите някакъв научен експеримент върху свободното падане на телата?

— Не — отговаря търпеливо карпианецът. — Тук сме, за да вземем кулата. Трябва да я занесем на нашата планета. Виждате ли тази госпожа там? — той посочва към един от скафандрите. — Това е госпожа Клок Клок, която живее в град Суп на няколко километра от столицата на Северната карпианска република.

Госпожа пришълката, като чува името си, се обръща живо и се наглася с надеждата, че ще бъде фотографирана. Кметът се извинява, че не може да прави снимки, и продължава да пее все същата песен:

— Какво общо има тук госпожа Клок Клок? Става дума за това, че вие без позволение на архиепископа и на началника на отдела за изящни изкуства не можете дори да пипнете кулата, а камо ли да я отнесете!

— Не ме разбрахте — обяснява космическият шеф. — Госпожа Клок Клок спечели кулата в Пиза на нашия голям конкурс Брик. Купувайки редовно известните кубчета бульон Брик, тя събра един милион талончета за набиране на точки и ѝ се падна по жребий втората награда, която се състои тъкмо в наклонената кула.

— Ах — признава кметът, — чудесна идея!

— Ние пък го казваме по друг начин. Казваме: „Каква идея шик е бульонът Брик!“

— Добре казано. А първата награда в какво се състои?

— Първата награда е един остров от Южните морета.

— Не е лошо! Струва ми се, че наистина сте се привързали към Земята.

— Да, вашата планета е много популярна у нас. Нашите летящи чинии са я фотографирали надлъж и нашир и много фирми, които произвеждат кубчета бульон, си създадоха име, след като си завоюваха възможността да раздават земни обекти в конкурсите си, а пък фирмата Брик получи изключителни права на най-облагодетелствуванa фирма от правителството.

— Сега разбрах добре — избухна кметът. — Разбрах, че за вас кулата в Пиза е ничия вещ! Първият, който я грабне, и хоп — негова си е!

— Госпожа Клок Клок ще я сложи в градината си и ще има без съмнение голям успех: ще тичат карпианци от цяла Карпа, за да я видят.

— Моята баба! — вика кметът. — Това е снимка на баба ми. Давам ви я безплатно, госпожа Клок Клок би могла да си я сложи в градината, за да направи добро впечатление на приятелите си. Но кулата няма да се пипа! Чухте ли добре?

— Гледай — вика космическият шеф на кмета, като сочи копчето на комбинезона си, — виждаш ли това? Ако го натисна, Пиза ще хвъркне във въздуха и няма да се върне вече на земята.

Дъхът на кмета секва. Около него тълпата се ужасява и се смълчава. Чува се само в дъното на площада гласът на една жена, която вика:

— Джорджина! Ренато! Джорджина! Ренато! Господин Карлето Паладино промърморва мислено:

— Ето как с добри обноски се добива всичко.

Не успява да довърши тази забележителна мисъл, когато кулата... изчезва, оставяйки дупка, в която въздухът връхлита със свистене.

— Видяхте ли? — пита пришълецът. — Много е просто.

— Какво направихте с нея?

— Ами че ето я там — казва карпианецът. — Умалихме я мъничко, та да можем да си я пренесем. После в къщата на госпожа Клок Клок ще ѝ предадем нормалните размери.

И наистина, там, където кулата се издигаше с цялата си височина и наклоненост, в центъра на гладката повърхност, останала след нейното изчезване, сега може да се види една съвсем мъничка куличка, която досущ прилича на сувенирите на господин Карлето Паладино.

От гърдите на хората се изтръгна едно дълго „оохх“, по време на което се чува отново женският глас, който вика: „Ренато! Джорджина!“

Госпожа Клок Клок понечва да се наведе и прибере миникулата, за да я сложи в чантата си, но преди нея някой, и по-точно господин Карлето Паладино, се хвърля върху жалките останки на древния и

прочут паметник, както кучетата се хвърлят (така поне казват) върху гроба на господаря си. Карпианците, изненадани, закъсняват с реакцията за един миг, но после с всичките си ръце, без всякакво усилие, те обездвижват господин Карлето, повдигат го и го поставят отново на съответното разстояние.

— Ето готово — казва космическият шеф. — Сега имаме кулата, но за вас остават много други красиви неща. Мисията, с която бяхме натоварени за сметка на фирмата Брик, е изпълнена. Не остава нищо друго, освен да ви кажем довиждане и благодаря.

— Вървете по дяволите! — отвръща кметът. — Пирати! Ще съжалявате. Един ден и ние ще имаме летящи чинии...

— А бульон с талони за точки вече си имаме — добавя глас сред тълпата.

— Ще съжалявате! — повтаря кметът.

Чува се едно „щрак“ от чантата на госпожа Клок Клок, затворена с карпиански темперамент. Чува се и цвиленето на коня на кмета, но не се разбира какво е искал да каже. После се чува гласчето на господин Карлето, който казва:

— Извинявай, господин карпианецо...

— Кажете, кажете.

— Бих искал да ви отправя една молба.

— Петиция? Тогава използвайте обгербована хартия.

— Но става въпрос за една дреболия. Щом като госпожа Клок Клок получи своята награда... ако желаете...

— Какво?

— Ето тук имам едно макетче на нашата хубава камбанария. То е играчица от мрамор, както виждате. А на вас нищо не би ви струвало да я уголемите до естествената ѝ височина. Така поне ще ни остане едно споменче за нашата камбанария...

— Но това ще бъде нещо подправено, без никакво историко-художествено туристическо-наклонено значение — забелязва изумен космическият шеф. — Ще бъде заместител като цикорията.

— Какво да се прави! — настоява господин Карлето. — И на това ще сме доволни.

Шефът пришълец обяснява странната молба на своя колега и на госпожа Клок Клок, които избухват в смях.

— Каква комедия! — протестира кметът. — Не искаме никаква цикория.

— Не се месете, господин кмете — казва господин Карлето.

— Добре — съгласява се шефът пришълец. — Дайте я тук. Господин Паладино му връчва моделчето, космическият шеф го настанява на точното място, насочва към него, едно копче от комбинезона си (друго, не това за бомбите) и... ето! Готово! Ето я отново кулата в Пиза е на мястото си.

— И таз добра! — продължава да протестира кметът. — Отдалече се вижда, че е фалшива като Юда. Още днес ще разруша този срамен паметник.

— Както искате — казва космическият шеф. — Хайде, ние си отиваме оттук, нали така? Довиждане и весел Великден.

Карпианците се качват отново на своето нещо като хеликоптер, връщат се на звездолета от злато и сребро и скоро в небето остава само един самотен врабец, който се връща на върха на древната кула.

После се случва нещо необикновено. Пред цялото това отчаяно множество и безутешните сили на обществения ред, пред кмета, който хлипа, господин Карлето Паладино започва да танцува тарантела и да подскача.

— Бедничкият! — казват хората. — Побъркал се е от мъка.

— Луди сте вие — виква им обаче господин Карлето. — Глупаци и тъпаци, нищо друго не сте! И сте заваяни като коня на кмета. Не забелязахте ли, че им подмених кулата под носа, на карпианците?

— Но кога???

— Когато беше умалена и аз ѝ се хвърлих отгоре, като се преструвах, че правя като кучето върху гроба на господаря си. И я замених с един от моите сувенири. В чантичката на госпожа Клок Клок има фалшива кула! А истинската е тук, тази тук; и си ни я върнаха точно такава, каквато си беше — голяма и наклонена. И на всичко отгоре ни се и изсмяха. Но гледайте, пипайте, четете всички имена, които сте надраскали отгоре...

— Истина е, истина е! — извиква една госпожа. — Ето тук имената на моите деца, Джорджина и Ренато. Написаха ги точно тази сутрин с химикалка.

— Юнаци! — казва един регулировчик, след като проверява. — Точно така. Какво ще направите, госпожо, сега ли ще платите глобата,

или да ви я пратя до в къщи?

Но глобата по изключение я плаща великодушно кметът от своя джоб, докато господин Карлето Паладино е носен на ръце, което за него е чиста загуба на време, защото в това време туристите купуват сувенири от конкуренцията.

ИТАЛО КАЛВИНО

ДИНОЗАВРИТЕ

Неизвестни остават причините за бързото изчезване на динозаврите, които еволюирали и израснали по време на триаския и юрския период на мезозойската ера и в продължение на 150 милиона години били неоспорваните владетели на континентите. Изглежда, не са могли да се нагодят към големите промени в климата и растителността, които станали през кредния период. В края на тази епоха всички те измрели.

— Всички, освен мен — уточни Qfwfq, — защото и аз за известен период от време бях динозавър: за около петдесетина милиона години. И нека ви кажа, че не съжалявам. Да бъдеш динозавър по онова време беше съвсем естествено — всеки ни уважаваше и почиташе.

По-късно нещата се промениха, излишно е да ви разказвам подробностите; заредиха се какви ли не неприятности, поражения, грешки, съмнения, предателства, болести и мор. По земята бе тръгнало друго население, което бе наш враг. Нападнаха ни от всички страни, много ни се струпа. Сега някои казват, че страстното ни желание да бъдем унищожени било част от психиката на динозаврите още открай време. Не знам дали това е вярно, такова чувство не съм изпитвал никога, а ако другите са го изпитвали, то е, защото вече са се чувствали загубени.

Предпочитам да не се връщам със спомените си в епохата на големия мор. Тогава не ми се вярваше, че ще прескоча трапа. Спаси ме само дългото и отчаяно бягство. Прекосих безкрайни гробници от оглозгани скелети, от които само някой гребен, някой рог, плочица от броня или люспено парченце кожа напомняха за древния блясък на живите същества. Над тези останки сега работеха човките, клюновете,

зъбите и вентузите на Новите — сега господари на планетата. Като престанах да виждам повече следи от живи и мъртви, спрях.

По ония пустинни плата прекарах безкрайни, дълги години. Бях надживял опасностите и засадите, епидемиите, глада и студа, но бях сам. Да остана вечно сам там горе повече не можех, затова взех да се спускам надолу.

Светът се беше променил — не можех да позная ни планините, ни реките, ни растенията. Когато за пръв път зърнах живи същества, се скрих: беше едно стадо от Новите, дребни, но силни екземпляри.

— Хей ти! — викнаха ми те, щом ме видяха. Останах учуден от фамилиарния им тон и побягнах, но те ме настигнаха. От хилядолетия бях свикнал да всявам ужас край себе си и да изпитвам ужас от реакциите на другите. А този път като че ли не правех дори впечатление.

— Хей ти! — подвикнаха ми и се приближиха; не изглеждаха нито уплашени, нито враждебно настроени, сякаш нямаха пред себе си чудовище.

— Защо тичаш бе? Какво те прихваща? — попитаха ме те задъхани. Искани само да им посоча пътя за някъде си. Заекнах, че не съм от тези места.

— Защо бягаше бе? Да не си видял... динозавър? — рече един от тях, а другите се засмяха. Но в тоя им смях за пръв път усетих нотка на безпокойство — смееха се някак насила. А друг от тях добави сериозно:

— Не ги споменавай дори на смях. Не знаеш какви са...

Така значи, ужасът от динозаврите беше останал и у Новите, които изглежда от доста поколения не бяха срещали такива като мен, затова не ги и познаваха. Продължих пътя си. Бях станал по-внимателен и все пак нямах търпение да повторя същия експеримент.

До един извор видях девойка от Новите да пие. Беше сама и полека-лека се доближих. Проточих врат да пийна и аз, до нея, и вече предчувствах отчаяния ѝ вик и задъханото ѝ бягство, щом ме съзре. Щеше да вдигне тревога, Новите щяха да се притекат, да се нахвърлят отгоре ми... В същия миг вече съжалявах за постъпката си. За да се спася, налагаше се веднага да я унищожа... чудех се дали не мога незабелязано да се измъкна, когато девойката се обърна към мен и ме попита:

— Студена е, нали? — и взе да разговаря любезно, както обикновено се разговаря с чужденци, разпитвайки ме отдалеч ли ида, настигнал ли ме е по пътя дъжд или съм имал хубаво време. Никога не съм си представял, че с нас, динозаврите, може да се говори по този начин, и стоях в очакване като онемял.

— Аз все тук идвам да пия — каза тя, — при „Динозавъра“.

Сепнах се и втренчено я погледнах.

— Да, да, така го наричаме. Извора на динозавъра, още от стари времена. Разправят, че някога тук се криел динозавър, един от последните, и който идвал да пийне водица, звярът скачал отгоре му и в миг го разкъсвал... ох, майчице!

Искаше ми се да потъна в земята. Сега ще разбере кой съм, мислех си, сега ще ме огледа и ще ме познае. Засрамен, стоях с наведени очи и сучех опашката си, не знаейки къде да се дяна. Толкова силно бе нервното ми напрежение, че когато тя усмихната се сбогува с мен и продължи пътя си, почувствах се уморен, сякаш излизах от сражение. Не бях в състояние да й кажа дори сбогом.

Стигнах до брега на една река, където бяха бърлогите на Новите. Тук те живееха от риболов. За да завардят реката на едно място, където водите не бяха така бързи и можеха да задържат рибата, бяха почнали да строят яз, ограждайки го с клони и дървета. Щом ме зърнаха, оставиха работата и ме загледаха, ту мен, ту себе си, сякаш си задаваха мълчаливо някакъв въпрос. „Сега я наредихме“ — помислих си, не ми остава нищо друго, освен скъпо да продам кожата си. Дори се приготвих за скок.

За щастие успях да се спра навреме. Тия рибари нямаха нищо против мен. Виждайки ме такъв здравеняк, искали само да ме попитат дали не желая да останапри тях и да поработя при пренасянето на дървения материал.

— Тук мястото е сигурно — настояха те, като ме видяха смутен и колебаещ се. — Динозаври не са се мяркали от незапомнени времена.

На никого не минаваше през ум дори да се запита кой бих могъл да бъда. Останах. Климатът беше добър, ех, храната не беше по мой вкус, но затова пък работата не беше особено тежка, като се има предвид и силата ми. Извадиха ми прякора „Грозния“, защото не бях като тях, не за друго. Тия, Новите, бяха от някакъв съвсем безформен вид, от който фактически произлезе целият техен род, но по онова

време, нека отбележа, от един индивид към друг се преминаваше през най-невероятни сходства и разлики, така че макар да бях от съвсем друг род, струваше ми се, че не бях чак толкова по-различен от тях.

Не че прегърнах напълно тази идея; чувствах се винаги динозавър сред неприятели и вечер, когато започвах да си разказват случки за динозаври, предавани от поколение на поколение, аз се отдръпвах в сянката и стоях на тръни.

Разправяха се ужасяващи неща. Пребледнелите слушатели от време на време надаваха вик на уплаха, зяпнали в устата оня, който разказваше с треперещ глас. Скоро ми стана ясно, че тия истории са всеизвестни, но всеки път извикваха нови тръпки на уплаха. Динозаврите бяха представяни като чудовища, единственото занимание на които било да гонят и трепят Новите, сякаш Новите са били още отначало най-важните обитатели на Земята и всички останали от сутрин до вечер са се занимавали само с тях. Лично за мен споменът за динозаврите ме връщаше назад, към дългата поредица от неприятности, агонии и скърби. Историите, които Новите разказваха за нас, бяха толкова далеч от спомена ми за онова време, че би трябвало да ме оставят безразличен, все едно, че се говори за непознати. И все пак, докато слушах, установявах, че никога не съм се замислял как сме изглеждали в очите на другите и че между многото измислици в тия разкази, някои от подробностите — разбира се, от гледището на тия, дето разказваха — отговаряха на истината. Разказът за преживения от тях ужас се смесваше със спомените ми за преживения от мен ужас и колкото повече научавах за ужаса, който сме всявали, толкова повече треперех.

Редуваха се да разправят всеки по някоя история. По едно време някой рече:

— А Грозния какво ще ни разкаже?

Други ме попитаха:

— Ти нямаш ли нещо за разправяне? В семейството ти не се ли разправят истории за случки с динозаври?

— Е, да — заекнах, — само че оттогава е минало толкова време... Ако само знаехте...

В тия трудни моменти обикновено на помощ ми идваше Папратов цвят, девойката от извора.

— Я го оставете на мира... Нали виждате, че е чужденец, още не се е аклиматизирал, езика ни дори не говори добре.

Те променяха темата и аз си отдъхвах.

Между Папратов цвят и мен се беше установило нещо като взаимно доверие. За интимност помежду ни изобщо не можеше да става дума: не бях посмял дори да я докосна, но си говорехме надълго и нашироко. По право тя ми разказваше разни случки от своя живот, а аз от страх да не се издам и да събудя съмнението ѝ относно моята самоличност, се придържах все към общи теми. Папратов цвят ми разказваше сънищата си:

— Тази нощ ми се яви голям, страшен динозавър, от чиито ноздри излизаха пламъци. Приблужи се до мен, хвана ме за врата и ме понесе, за да ме изяде жива. Беше ужасен сън, но чудно, въобще не се изплаших, как да ти кажа... Дори ми беше приятно.

От тоя неин сън трябваше да ми станат ясни много неща и най-вече едно: че Папратов цвят не желае друго, освен да бъде нападната. Сега беше моментът да я прегърна. Но динозавърът, който се представяше тя, беше много различен от динозавъра, който бях аз, и тази мисъл ме правеше още по-различен и плах. Изобщо, пропуснах един добър случай. По-късно братът на Папратов цвят се завърна от равнината, където бил на риболов, девойката бе поставена под много по-строг контрол и разговорите ни станаха по-редки.

Този неин брат, на име Zahn, от първия момент, в който ме видя, се усъмни:

— Тоя пък кой е? Откъде идва? — попита той, сочейки ме.

— Това е Грозния, чужденец, който работи на яза — и на свой ред попитаха: — Защо? Какво странно има?

— Него искам да питам за това — отговори Zahn намръщен. — Я ти бе, какво странно има в теб?

Какво трябваше да отговоря?

— Аз ли? Ами нищо...

— Така значи? С други думи, според теб ти не изглеждаш странно, така ли? — и се засмя. Този път ми се размина, но занапред не трябваше да очаквам нищо добро.

Zahn беше един от най-смелите в селището. Обиколил бе света и доказваше, че знае много повече неща от другите. Щом чуеше да се

разказват истории за динозаври, на лицето му се изписваше раздразнение.

— Приказки! — казваше той. — Искам да видя какво ще правите, ако тук дойде истински динозавър!

— А бе то добре, че от доста време не се мяркат... — рече един от рибарите.

— Не чак от толкова... — злобно се захили Zahn — не се знае дали някоя глутница не обикаля още из равнината... Там нашите стоят на пост ден и нощ, но те си имат доверие един на друг, не прибират външни лица, които не познават... — и закова погледа си върху ми, съвсем преднамерено.

Излишно беше да протакам повече, по-хубаво веднага да изплюя камъчето. Излязох крачка напред.

— Имаш предвид мен, нали? — попитах го.

— Имам предвид всеки, който не знае от кого е роден, нито откъде идва, а претендира да яде от нашия хляб и да ухажва нашите сестри...

Някой от рибарите се опита да ме защити:

— Защо? Грозния си изкарва хляба, работи здравата...

— Знаем, че го бива да пренася дънери на гръб — настоя Zahn, — но в момент на опасност, когато ще трябва да се защитаваме с нокти и зъби, кой ни гарантира, че той ще се държи както трябва?

Започна се общ спор. Чудно беше наистина, че никой не допускаше възможността да съм динозавър; приписваха ми само вината, че не съм като тях, че съм чужденец, следователно — вероломен. Спореха доколко присъствието ми увеличава опасността от евентуално завръщане на динозаврите.

— Бих искал да го видя в боя, с тая негова гущерска устичка — продължаваше Zahn да ме предизвиква, гледайки ме презрително.

Застанах до него, очи в очи, и му казах грубо:

— Можеш да ме видиш още сега, ако не побегнеш!

Zahn не очакваше това. Огледа се, а другите ни заобиколиха. Сега друго не ни оставаше, освен да се бием.

Приближих, отклонявайки ухапката му, като извих врат и му стоварих една лапа, която го прекатурна по гръб с краката нагоре. Хвърлих се върху него. Но това бе погрешен ход: като че ли не бях виждал да умират динозаври, ухапани отдолу, по корема и гърдите в

момент, когато смятах, че са затиснали здравата врага. Все още можех да си служа с опашката, за да не падна и на мой ред да дигна краката; напъвах, но чувствах, че отпускам...

Тогава някой от публиката извика:

— Още малко, давай, динозавре!

Щом чух и разбрах, че съм демаскиран, почувствах, че у мен се връщат силите ми от едно време. Сега щях да ги накарам да изпитат стария страх. Ударих Zahn един, два, три пъти... Намесиха се и ни разтърваха.

— Казвахме ли ти, Zahn, че Грозния не се шегува! — смееха се всички и ме поздравяваха, потупвайки ме с лапи по гърба.

Продължих да се дърпам, смятах, че съм разкрит. Едва по-късно разбрах, че обръщението „динозавре“ било техен израз, с който подвиквали и приканвали борещите се, за да им вдъхнат смелост, нещо като: „Давай, ти си по-силният!“, макар да не се разбра дали бяха извикали на мен или на Zahn.

От този ден всички започнаха да ме уважават. Zahn също ме караше да показвам силата си и ме хвалеше. Нека спомена, че обичайните разговори се бяха променили малко, като всяко нещо, за което омръзва да се говори, а и модата налага други теми. Сега, за да критикуват някои порядки в селището, бяха възприели навика да казват: „Такива неща между динозаври не биха се случили!“ или даваха динозаврите за пример в много неща, сочеха държанието им при този или онзи случай (например в частния живот) като безупречно, и така нататък. С други думи, сякаш се бе създадо посмъртно уважение към динозаврите, за които никой не знаеше нещо по-точно.

Един път ми дойде до гуша и казах:

— Да не прекаляваме, какво мислите в края на краищата, че представлява един динозавър?

Скочиха като ужилени.

— Млък! Какво знаеш ти за динозаври, като не си видял ни един?!

Може би сега беше моментът да назова бялото бяло черното черно.

— Разбира се, че съм виждал — викнах аз — и ако искате, мога да ви обясня как изглеждаха.

Никой не ми повярва. Помислиха, че се занасям. Този техен нов начин да говорят за динозаврите беше също тъй неприятен, както и предишният им, и понеже отвътре и отблизо познавах живота на динозаврите, знаех колко бе ограничен манталитетът ни, изпълнен с предразсъдъци, неспособен да се нагоди с напредъка на времето. И сега трябваше да гледам как тия тук вземаха за пример онзи наш назадничав, дори бих казал скучен свят. Просто ме караха да уважавам рода си повече, отколкото го уважавах самият аз.

Но в края на краищата може би беше редно да е така — тези Нови не бяха чак толкова различни от динозаврите на хубавото старо време. Защитени от своите язове и укрепено селище, те също бяха почнали да си дават важност... Понякога изпитвах към тях същата неприязън, каквато изпитвах към моята някогашна среда, и колкото повече се възхищавах, толкова повече намразвах и тях, и динозаврите.

— Знаеш ли, тази нощ сънувах, че покрай къщи ще мине един динозавър — каза ми Папратов цвят — един великолепен динозавър, принц или крал на динозаврите. Аз се разкрасях, слагах си панделка около главата и все поглеждах от прозореца. Опитвах се да привлека вниманието му, направих му реверанс, но той въобще не ме забелязваше и не ме удостои с поглед...

Този намек ми даде нов ключ, за да проникна в душевното състояние на Папратов цвят. Изглежда, девойката бе приела моята свенливост за презрителна гордост. Сега, като се сетя, разбирам, че е трябвало да запазя това си поведение, да се държа още известно време настрана, за да я спечеля окончателно. Аз толкова се трогнах от обяснението ѝ, че се хвърлих в краката ѝ, и през сълзи казах:

— Не, не, Папратов цвят, не е така, както ти мислиш! Ти си по-добра от всеки динозавър, сто пъти по-добра, и аз се чувствам тъй нищожен пред теб...

При тия мои думи Папратов цвят отстъпи крачка назад и се вкамени.

— Какво говориш! — рече тя изумена. Бе очаквала от мен съвсем друго държание, но сега бе късно. Бързо се оправих; помежду ни вече се бе промъкнала атмосфера на напрежение и неудобство.

Това, което се случи след това, не ми остави време да се замисля. В селището нахлуха задъхани пратеници.

— Динозаврите се връщат! — едва успяха да кажат. Глутница непознати чудовища били забелязани да тичат настървени откъм равнината. Ако глутницата се движела все така, щяла да връхлети селището на следващата сутрин. Вдигната бе тревога.

Можете да си представите вълната от чувства, която забушува в гърдите ми при тази новина. Родът ми не бе затрит, можеше да се присъединя към братята си, да започна стария живот. Но споменът ми за този живот беше само безкрайна поредица от поражения, бягства и засади; да започна отново този живот, щеше да е само временно продължение на агонията, връщането към един етап, на който бях сложил кръст. Вече бях свикнал със спокойния живот в селището, трудно щеше да ми е да го напусна.

Душата на Новите също бе раздвоена от противоречиви чувства. От една страна, те бяха напълно в плен на паниката, а от друга — желаеха да тържествуват над стария си враг. В лагера трескаво подготвяха отбраната.

— Чакайте! — викна Zahn. — Сред нас има само един, който е в състояние да поеме командването, най-силният сред всички нас, Грозния!

— Истина е! Грозния трябва да ни води! — викнаха всички в хор и заставаха зад мен в очакване на заповеди.

— Чакайте, не може така, все пак аз съм чужденец сред вас, не бих могъл... — опитвах се да се измъкна. Но нямаше начин да ги склоня.

Какво трябваше да правя? Тая нощ не мигнах. Гласът на кръвта ми диктуваше да дезертирам и да се събера с моите братя, а честността и лоялността към Новите, които ми бяха дали подслон и доверие, ми налагаха да остана при тях. Лошото бе, че не изпитвах желание да си мръдна пръста нито за динозаврите, нито за Новите, понеже за мен и едните, и другите не го заслужаваха. Ако динозаврите се опитваха да възстановят властта си с груба сила и опустошения, това говореше, че нищо ново не са научили, че по погрешка са оцелели. А явно, че поверявайки командването в мои ръце, Новите бяха намерили добро разрешение да хвърлят всичката отговорност върху един чужденец, който би могъл да бъде както техен спасител, така и в случай на поражение, изкупителна жертва, която да предадат на неприятеля, за да го умилостивят. Ето защо не исках да зная нито за едните, нито за

другите! Исках да побягна колкото се може по-бързо и да ги оставя да се пържат в собствената си мас, да не се занимавам повече със стари истории.

Същата нощ, пълзейки в тъмнината, напуснах селището. Първият ми подтик беше да побягна колкото се може по-далеч от полесражението, да се завърна в моите тайни скривалища. Но любопитството да видя себеподобните си, да разбере кой ще победи, беше по-силно. Скрих се на върха на някакви скали, надвиснали над речния завой, и зачаках утрото.

Заедно с изгрева на хоризонта се появиха фигури. Настъпваха, готови за атака. Преди още да ги различа добре, вече се усъмних, че това са динозаври; ако не друго, динозаврите се движеха с много повече грация. Когато ги разпознах, не знаех дали да се смея или да се срамувам. Към мен идеха носорози, стадо носорози, едни от първите — едри, смешни, грубовати, с по два рога, но фактически — безопасни, тревоядни. И то с кого бяха сбъркали древните крале на Земята.

Стадото носорози премина шумно покрай мен, спря се да подуши някакви хрусталаци и отново се понесе към хоризонта, без изобщо да забележи селището на рибарите.

Тичешком се върнах.

— Нищо не сте разбрали! Това не са динозаври — рекох им аз. — Няма никаква опасност — и за да оправдая дезертърството си през нощта, добавих:

— Бях излязъл на разузнаване, да издебна врага и да ви съобщя.

— Ние може и да сме разбрали, че не са динозаври, но затова пък разбрахме, че не си никакъв герой — спокойно отговори Zahn и ми обърна гръб.

Безспорно, бяха останали разочаровани и от динозаврите, и от мен. Сега разкажете им за динозаврите се превърнаха във вицове, но вече не се чувствах засегнат от техния жалък хумор. В себе си чувствах, че давам право на онова достойнство, което ни бе накарало да изберем участта да изчезнем от лика на Земята, вместо да живеем в свят, който вече не е за нас. И ако случайно бях оцелял, то сякаш това бе станало нарочно, за да мога да се чувствам все още динозавър сред тая жалка паплач, която прикриваше с банални подигравки атавистичния си страх.

Папратов цвят от своя страна промени държанието си и ми разказа следния сън:

— Присъни ми се един смешен, съвсем млад динозавър, когато всички закачаха и подръпваха за опашката. Тогава аз го доближих, разгоних тълпата, изведох го настрана и го погалих. Макар и смешен, установих, че този динозавър беше най-тъжното от всички същества и от жълточервените му очи се стичаха реки от сълзи.

Какво изпитвах при тия й думи? Отвратен бях, че ме оприличава с образа от съня, образ, който извикваше само чувства на състрадание и гавра с динозавърското достойнство. За миг изтръпнах, но гордостта бързо заговори в мен и аз изтърсих право в лицето й презрителните слова:

— Защо ме отегчаваш вечно с тия твои детински сънища! Не можеш ли да сънуваш друго, освен глупости?

Папратов цвят избухна в плач. Отдалечих се, повдигайки рамене.

Това се случи на яза; не бяхме сами. Рибарите не чува разговора ни, но забелязаха сълзите на девойката.

Zahn реши, че е в правото си да се намеси.

— За какъв се мислиш ти бе, че си позволяваш да обиждаш сестра ми? — рече той с дрезгав глас.

Спрях се, без да отговоря. Готов бях и да се бия, ако се наложеше. Но стилът в селището напоследък беше друг — обръщаха всичко на шега. Сред рибарите се надигна врява: — Хайде, хайде, динозавре! — Знаех много добре, че това е шеговит израз, който употребяваха в последно време, като да кажат: „Хайде, не се надувай толкова!“. Но кръвта ми закипя и викнах:

— Да, динозавър съм, ако искате да знаете, истински динозавър! Ако досега не сте виждали динозавър, ето ме, добре ме разгледайте!

Избухна общ смях.

— Вчера видях един, беше се показал от снега — обади се някакъв старец. Изведнъж всички около него млъкнаха.

Старецът се връщаше от едно пътуване в планините. Размразяването бе разтопило един стар ледник и оттам се показал скелетът на динозавър.

Новината обиколи селището.

— Хайде да идем да видим динозавъра! — и всички хукнаха нагоре към планината, а с тях и аз.

Изкачихме някакви каменни морени, тръгнахме по склонове с изкоренени дънери и птичи скелети. Скоро пред нас се откри долчинка. Лек воал от лишеи вече се зеленееше по освободените от леда скали. С проточен врат от оголени прешлени и разпиляна в дълга серпентина опашка, пред нас лежеше скелетът на огромен динозавър. Гръдният му кош се издуваше като корабно платно и щом вятърът засвиреше между плоските му реберени дъги, сякаш отвътре продължаваше да бие някакво невидимо сърце. Черепът бе настрани, лежеше в неестествена поза, с отворена уста, в която беше застинал един последен, предсмъртен вик.

Новите дотичаха с весела глъчка, но пред черепа, който ги загледа с очните си кухни, те се отдръпнаха мълчаливо няколко крачки встрани. После обърнаха гръб и подеха врявата.

Достатъчно бе някой да премести поглед от скелета към мен, докато стоях надвесен над него да го съзерцавам, за да открие тутакси, че сме еднакви. Но никой не го стори. Тия кости, тия зъби и хищни нокти говореха на непознат език, вече не казваха никому нищо, освен онова неясно име, останало без връзка с настоящето.

Продължих да гледам скелета на моя събрат и сякаш виждах моите собствени оглогани кости, моите собствени черти, врязани в скалата — всичко, което сме били и сме престанали да бъдем: нашето величие, нашите грешки, нашата разруха.

Сега тези останки щяха да послужат на новите нехайни завоеватели на планетата да означат това случайно за тях място като „Заслона на динозавъра“ или нещо подобно. Не трябваше да позволя това. Истинската природа на динозаврите трябваше да остане скрита. През нощта, докато Новите спяха около скелета, украсен със знаменца, пренесох и зарових кост по кост моя скъп покойник.

На сутринта Новите не намериха никаква следа от скелета, но не останаха дълго да се чудят. Това беше нова загадка, която се прибави към многото загадки, свързани с динозаврите. Те бързо я прогониха от умовете си. И все пак гледката на скелета остави у тях някаква следа. За всички тях представата за динозаврите беше свързана с тъжния им край, затова и в историите, които сега разказваха, се чувстваше нотка на съжаление. Това тяхно съжаление ме дразнеше най-много. Какво беше това тяхно преклонение? Ако някога някой род е имал толкова богата еволюция, толкова дълго и щастливо царство, това бяхме ние.

Изчезването на нашия род бе грандиозен епилог, достоен за миналото ни. Какво им побираха главите на тия глупаци от всичко това? Щом ги чувах да оплакват нещастните динозаври, идеше ми да ги подиграя и да им разкажа невероятни, измислени истории. Така или иначе, истината за динозаврите нямаше да бъде разбрана от никого и щеше да остане тайна, която щях да запазя само за себе си.

По същото време група скитници спря в селището. Сред тях имаше една девойка. Щом я зърнах, тръпка ме прониза. Ако очите не ме лъжеха, във вените ѝ не течеше само кръвта на Новите — беше мулатка, динозавърска мулатка. Даваше ли си тя сметка за това? Изглежда, че не, ако се съди по нейната непринуденост. Може би някой от прадедите ѝ да е бил динозавър — тъй явно в нея изпъкваха особеностите на нашия род, в движенията, в походката. Беше грациозна и весела. След нея тръгна веднага цяла тумба от ухажъори, а сред тях най-настойчив и влюбен беше Zahn.

Започваше лятото. Младежта имаше празник на реката.

— Ела с нас! — покани ме Zahn, който след толкова свади се опитваше да се сприятели с мен. Малко след това го видях да плува до мулатката.

Приближих се до Папратов цвят. Може би беше дошъл моментът да се обясним.

— Какво сънува тази нощ? — попитах, колкото да поведе разговор.

— Видях един ранен динозавър, който се гърчеше в агония — рече тя с поглед, забит в земята. — Благородната му и нежна глава клюмаше, а той страдаше, страдаше... Гледах го и не можех да откъсна очи от него, но почувствах, че изпитвам леко удоволствие, като го виждам да страда...

Устните на Папратов цвят се изпънаха и устата ѝ се изкриви в зла гримаса, която досега не бях забелязвал. Искаше ми се да ѝ покажа, че в тая нейна игра на двусмислени и мрачни чувства не желаех да участвам. Обичах да се радвам на живота, чувствах се наследник на щастлива раса. Взех да подскачам и танцувам около нея, удрях с опашка в реката и я пръсках с вода.

— Само тъжни приказки знаеш! — казах ѝ шеговито. — Остави всичко, ела да танцуваме!

Не ме разбра и направи някаква гримаса.

— Ако не танцуваш с мен, ще поканя някоя друга! — рекох. Взех мулатката за лапата, измъквайки я под носа на Zahn, който ни изгледа да се отдалечаваме, без да разбира нищо, толкова беше вгльбен в любовното си съзерцание, но изведнъж подскочи, ужилен от ревност. Много късно — аз и мулатката бяхме скочили в реката и плувахме към другия бряг, за да се скрием в храстите.

На следващата сутрин керванът със скитниците трябваше да замине. Мулатката се съгласи да прекара нощта в храсталаците с мен и, нека призная, любовният ни изблик бе взаимен.

Впрочем, това бяха мимолетни случки на един иначе спокоен живот, лишен от събития. Бях оставил да потъне в забрава истината за мен и ерата на нашето царство. За динозаври повече не се говореше, а може би и никой вече не вярваше, че някога са съществували. Папратов цвят също бе престанала да ги сънува.

Когато тя ми разказа:

— Сънувах, че в една пещера беше останал единственият от един род, чието име не помнеше никой. Отидох да го попитам за името му; не виждах в тъмното нищо и макар, без да мога да го опиша, да знаех кой беше и как изглеждаше, дори не можех да разбера той ли отговаря на моите въпроси или аз на неговите... — За мен това беше знак, че между нас е започнало любовно разбирателство, което търсех, откак бях спрял първия път на извора и не знаех ще отърва ли кожата.

Оттогава научих много неща и най-вече начина, по който динозаврите побеждават. Преди вярвах, че изчезването на събратята ми е великодушно преклонение пред поражението; сега знаех, че динозаврите колкото повече изчезват, толкова повече разпростират властта си в обърканите умове на тия, които остават след тях, над много по-обширни гори от тия, които покриват континентите. От сянката на страха и съмненията, легнала над невежи поколения, динозаврите продължаваха да подават дълги вратове и остри нокти, а името им да господства и да увековечава присъствието им в отношенията между живите същества. Сега, когато бе заличено и името, очакваше ги единствено да се отъждествяват с немите и анонимни щампи на мисълта, посредством които понятията получават форма и съдържание — както от Новите, така и от ония, които щяха да дойдат след тях.

Огледах се: за селището, в което пристигнах като чужденец, вече можех да кажа, че е мое, моя можех да нарека и Папратов цвят, по начина, по който може да го каже един динозавър. Затова кимнах мълчаливо на Папратов цвят за сбогом, напуснах селището и си отидох завинаги.

По пътя гледах дърветата, реките и планините и вече не можех да отлича ония от времето на динозаврите от тия, които се бяха появили после. Край леговищата си се бяха настанили скитници. Отдалеч познах мулатката, все тъй апетитна, макар и леко напълняла. Не исках да ме види и се скрих да я погледам от гората. След нея вървеше синчето й, което току-що бе проходило и едва се крепеше на краката си, като размахваше опашка. Колко отдавна не бях виждал малък динозавър от толкова чиста порода, тъй изпълнен с динозавърско самочувствие и в същото време неподозиращ нищо за своето потекло!

Причаках го в една просека в гората, за да му се порадвам как играе, като гони пеперуди и хвърля шишарки. Приблжих се — това беше синът ми!

Погледна ме с любопитство.

— Кой си ти? — попита ме.

— Никой — рекох му. — А ти кой си? — попитах го на свой ред.

— И таз хубава! Всички знаят, че съм от Новите! — рече момчето.

Именно това очаквах да чуя. Погалих го по главичката, казах му: — Браво! — и си тръгнах.

Прекося долини и равнини, докато най-сетне стигнах до някаква гара, взех влака и се смесих с тълпата.

ИТАЛО КАЛВИНО

СВЕТЛИННИТЕ ГОДИНИ

Колкото една галактика е по-далеч, толкова по-бързо се отдалечава от нас. Галактика, която се намира на 10 милиарда светлинни години от нас, ще има скорост на отдалечаване, равна на тая на светлината — 300 хиляди километра в секунда. Скоростта на откритите наскоро квазари е близка до тази граница.

Както обикновено, една нощ наблюдавах небето с моя телескоп. Забелязах, че от една галактика, отстояща на сто милиона светлинни години, се подаваше плакат, на който бе написано: ВИДЯХ ТЕ. Пресметнах бързо: за светлината на галактиката са били необходими сто милиона години да стигне до мен и тъй като оттам можеха да видят какво става при мен със сто милиона години закъснение, моментът, в който са ме видели, сигурно е бил преди двеста милиона години.

Преди още да проверя в бележника си какво съм правил точно в този ден, бях обхванат от вледеняващо предчувствие: именно преди двеста милиона години, нито ден по-рано, нито ден по-късно, беше ми се случило нещо, което се бях старал винаги да скрия от другите. Надявах се с времето епизодът да бъде напълно забравен, тъй като той рязко се отличаваше — поне така ми се струваше — от обичайното ми държание преди и след тази дата, така че и да се опиташе някой да повдигне дума за случая, чувствувах, че мога спокойно да го опровергая, и то не само защото би му било невъзможно да представи доказателства, но и за това, че след като бе изминало толкова време, вече и аз вярвах, че такова събитие не се е случвало. А ето че от някакво далечно небесно тяло някой ме беше видял и сега цялата история изплуваше отново.

Разбира се, бях в състояние да обясня всичко, което се беше случило и как се беше случило. Помислих си да отговоря веднага с един плакат, използвайки някаква защитна формула от типа

ПОЗВОЛЕТЕ МИ ДА ВИ ОБЯСНЯ или БИХ ИСКАЛ ДА ВИ ВИДЯ НА МОЕТО МЯСТО, но това нямаше да е достатъчно и дългият разговор, който би последвал, не би могъл да влезе в лаконичните рамки на плакатите, нито да бъде прочетен от такова разстояние. Но най-вече трябваше да внимавам да не правя грешни стъпки, та да не излезе, че без да искам, признавам онова, за което се намекваше във ВИДЯХ ТЕ. С други думи, преди да се изпусна да направя каквото и да е изявление, трябваше да узная какво точно са видели от другата галактика и какво не. За тази цел беше достатъчно да вдигна плакат от този вид: ВСИЧКО ЛИ ВИДЯ, ИЛИ ОТЧАСТИ? или Я ДА ВИДИМ ДАЛИ КАЗВАШ ИСТИНАТА: КАКВО ПРАВЕХ? — после да изчакам времето, докато там видят моя надпис, и още толкова време, докато видят отговора им, за да знам какво поведение да възприема. Но всичко това щеше да ми отнеме други двеста милиона години, дори някоя година в плюс, защото докато образите идваха и си отиваха с бързината на светлината, галактиките продължаваха да се отдалечават една от друга, така че и това съзвездие нямаше да бъде вече там, където го виждах, а малко по-нататък и образът на моя плакат трябваше да бърза да го догони. Следователно тази беше бавна система, която щеше да ми наложи да дискутирам отново след четиристотин милиона години събития, които имах интерес да бъдат забравени час по-скоро.

Най-правилният начин на поведение беше да се правя на две и половина и да омаловажавам значението на онова, което другите бяха узнали. Затова побързах да издигна високо, за да се вижда отдалеч, плакат, на който бях написал чисто и просто: Е, И КАКВО ОТ ТОВА? Ако ония от галактиката са смятали да ме поставят в неудобно положение с тяхното ВИДЯХ ТЕ, моето спокойствие щеше да ги обърка и те щяха да се убедят, че не си струва да отдават повече внимание на случая. Ако, от друга страна, приемех, че нямат подръка достатъчно козове против мен, един неопределен израз като: Е, И КАКВО ОТ ТОВА? щеше да ми послужи като предпазлив сондаж, който да ми подсказва какво са имали пред вид с това ВИДЯХ ТЕ. Разстоянието, което ни отделяше (от сто милиона светлинни години галактиката се бе отдалечила с един милион века, потъвайки в тъмнината), щеше да попречи да разберат, че моето Е, И КАКВО ОТ ТОВА? идва в отговор на тяхното ВИДЯХ ТЕ отпреди двеста милиона

години, но не ми се искаше да вмъквам в плаката нарочни обяснения, и ако приех, че след три милиона века оттогава паметта им ще започне да избледнява, нямаше защо да съм аз той, който ще им я освежи.

В края на краищата мнението, което си бяха съставили за мен във връзка с оня конкретен случай, не би трябвало да ме вълнува особено. Делата и постъпките в моя живот, такива, каквито се бяха редували от оня ден нататък, в течение на години, векове и хилядолетия, говореха в моя полза; така че най-добре беше да оставя да говорят фактите. Ако от това далечно небесно тяло бяха видели какво съм правил в деня преди двеста милиона години, то те са ме видели и на следващия, а и на по-следващия, и на още по-следващия ден и сигурно малко по малко са променили отрицателното си мнение за мен, съставено единствено въз основа на онзи изолиран случай. Нещо повече — достатъчно беше да помисля за годините, минали след написването на ВИДЯХ ТЕ, за да се убедя, че лошото впечатление вече е било заличено от времето и вероятно заменено от една по-положителна преценка, отговаряща на действителността. Подобно логическо разсъждение обаче не ме утешаваше напълно: докато не получех доказателство за промяна на мнението им в моя полза, постоянно щях да изпитвам неприятно чувство от това, че откак ме бяха изненадали в онова неловко положение, мнението им бе останало все същото.

Вие ще кажете, че спокойно бих могъл да не обръщам внимание на това какво мислят някакви непознати жители на една самотна галактика. Наистина не се тревожех за мнението, което създавам в тая или оная галактика, а за обстоятелството, че щом съм бил видян един път, образът ми се предаваше от галактика на галактика, като верижна реакция. Около онази галактика имаше и много други, някои в радиус, по-близък от сто милиона светлинни години, с нарочни наблюдатели, от чийто поглед не убягваше нищо. Преди да успея да зърна надписа ВИДЯХ ТЕ, той сигурно е бил прочетен от жителите на други небесни тела и препредаван до безкрайност. Въпреки че никой не можеше да знае с точност за какво по-специално се отнасяше това ВИДЯХ ТЕ, все пак подобна неяснота едва ли беше в моя полза. Дори бих казал, че тъй като лошите приказки винаги намират по-добър прием от добрите, то положението, в което наистина ме бяха видели преди сто милиона светлинни години, сигурно бе стигнало до другите галактики преиначено и преувеличено. Лошото впечатление, което бях оставил

по време на оная моя моментна безразсъдност отпреди два милиона века, сега преувеличено и размножено, навярно се отразяваше във всички галактики на вселената. Не ми беше и възможно да го опровергая, без да влоша положението си, тъй като не знаех до какви крайни клеветнически изводи са стигнали ония там и затова нямах представа откъде да започна и къде да свърша с опроверженията си.

В това душевно състояние продължавах всяка вечер да наблюдавам наоколо си с телескопа. След две нощи забелязах, че и върху друга една галактика, отстояща на сто милиона години и един ден, бяха издигнали надпис ВИДЯХ ТЕ. Нямаше съмнение, че и те намекваха за оная случай. Следващите нощи продължавах да откривам нови надписи ВИДЯХ ТЕ, издигнати на нови и нови съзвездия. Като изчислявах светлинните години, излизаше, че са ме видели все оная път. На всеки един от тия плакати отговарях с фрази, пропити с презрително безразличие, като: ТАКА ЛИ? МНОГО МИ Е ПРИЯТНО, или МНОГО ВАЖНО, а един път дори ВЪРВЕТЕ ПО ДЯВОЛИТЕ, но все пак бях нащрек.

Макар логиката на фактите да ми подсказваше, че мога да гледам на бъдещето с оптимизъм, съсредоточаването, било то и случайно, на всички ония ВИДЯХ ТЕ върху една единствена точка от живота ми, дължащо се на особените условия на междузвездната видимост (единствено изключение правеше някакво небесно тяло, на което, все във връзка с оная дата, се появи плакат с надпис НИЩО НЕ СЕ ВИЖДА, ме караше да се чувствавам на тръни.

От друга страна, всички тия небесни тела бяха част от галактики, които се отдалечаваха една от друга със скорост, пропорционална на разстоянието помежду тях, и всеки един от наблюдателите, който даваше знак, че е получил някакво съобщение, преди още да получи второ такова, вече се бе отдалечил в пространството и продължаваше да се отдалечава с нарастваща скорост. В даден момент най-отдалечените галактики, които ме бяха видели (и които бяха видели надписа ВИДЯХ ТЕ на някоя по-близка до нас галактика или пък ВИДЯХ НАДПИСА ВИДЯХ ТЕ на някоя още по-отдалечена), щяха да стигнат границата на десетте милиарда светлинни години, зад която скоростта им на отдалечаване щеше да е равна на триста километра в секунда, тоест по-бързо от светлината, което значеше, че никакъв образ нямаше повече да може да ги настигне... Ето защо

съществуваше рискът ония там да останат с временното си погрешно мнение за мен, което от тоя момент щеше да стане окончателно, безапелационно и поради това в известен смисъл правилно, тоест отговарящо на истината.

Нужно беше, с други думи, недоразумението да бъде изяснено час по-скоро. А за да го изясня, можех да се надявам единствено на едно: че след оня път съм бил видян и друг път, в съвсем друг вид, тоест в истинския ми и постоянен вид. В течение на последните двеста милиона години имаше такива случаи, а мен ми беше необходим един единствен, съвсем явен, за да сложа край на всички недоразумения. Спомням си например един ден, в който бях такъв, какъвто исках другите да ме видят. Този ден — пресметнах набързо — беше точно преди сто милиона години. Следователно от оная галактика, която бе отдалечена на сто милиона светлинни години от мен, ме виждаха точно в този момент в онова достойно за престижа ми положение и мнението им за мен сигурно се променяше, заличавайки беглото впечатление от преди. Виждаха ме именно сега или почти сега, защото разстоянието, което ни отделяше, би трябвало да бъде вече не сто милиона светлинни години, а поне сто и една. Така или иначе, не ми оставаше друго освен да чакам равен брой години, докато светлината оттам стигне дотук (пресметнах и точната дата, като взех пред вид и „константата на Хъбл“) и си дам сметка за тяхната реакция.

Вече се радвах на количеството надписи ВИДЯХ ТЕ, които се появяваха наоколо ми, тъй като това беше знак, че вниманието към мен е будно, така че нямаше да им убегне най-светлият ми ден.

Тук влизаха и ония небесни тела, които било от разсеяност или поради лошо местоположение бяха видели не мен, а само някои от галактиките с надписа ВИДЯХ ТЕ наоколо им. Сега тия небесни тела също бяха издигнали плакати и надписи: КАТО ЧЕ ЛИ СА ТЕ ВИДЕЛИ или ВНИМАВАЙ, ОТ ДРУГАТА СТРАНА СА ТЕ ВИДЕЛИ (изрази, в които чувствавах, че се прокрадваше ту любопитство, ту сарказъм). Сега оттам бяха устремили към мен алчни погледи, заради това че първия път бяха пропуснали да ме видят и втори път нямаше да искат да се лишат от подобна възможност.

Така ехото от втория, благоприятния за мен момент щеше да се разпространи във времето и пространството, щеше да достигне най-далечните и бързи галактики, а те щяха да се отскубнат от всеки

допълнителен образ, бягайки с триста хиляди километра в час и отнасяйки за мен онзи образ отвъд времето и пространството.

Стотина милиона века не са в края на краищата една вечност, а на мен ми се струваше, че все не минават. Но ето че съдбоносната нощ настъпи. Бях насочил телескопа доста време преди това в посока на оная, първата галактика. Доближих дясното око до окуляра, без да повдигам клепача, после полека лека го повдигнах, виждам съзвездието точно в квадранта, а по средата — плакат. Не се чете добре, нагласям на фокус... написано е ТРА-ЛА-ЛА. Само това: ТРА-ЛА-ЛА.

В момент, в който бях изявил цялата същност на личността си, открито, честно и без риск за каквито и да било недоразумения, в момент, в който бях дал ключа за тълкуване на всички постъпки от моя минал и бъдещ живот, оня, който имаше не само възможността, но и моралното задължение да наблюдава и да си взима бележка за действията ми, бе видял какво? Нищо! Не беше видял нищо, не бе отбелязал ни една подробност. Откритието, че толкова голям дял от репутацията ми е била поверена на такъв безотговорен тип, ме съкруши. Доказателството кой съм и какво върша бе отишла на вятъра — едва ли биха се създали отново благоприятни обстоятелства да представя подобно доказателство; всичко бе минало незабелязано, окончателно загубено за цял един район от вселената само защото оня господинчо си бе позволил да бъде пет минути разсеян и нека добавим — безотговорен, заблеян като хапльо. И сега на плаката му се мъдреше тая глупост, може би мелодията, която си е подсвирквал в момента, нехаен към дълга си. Тра-ла-ла... Какво безобразие!

Една единствена мисъл ме утешаваше донякъде: че по другите галактики е имало по-прилежни наблюдатели. Никога, както в този миг, не съм бил по-доволен от големия брой наблюдатели, отразили старата неприятна случка и готови този път да отбележат новото положение. Заставах отново зад телескопа и през една от следващите нощи някаква галактика, отстояща на желаното разстояние, застава пред окуляра ми в целия си блясък. Имаше и плакат, надписът беше следният: **ИМАШ ВЪЛНЕН ПУЛОВЕР.**

Със сълзи на очи взех да си блъскам главата, за да намеря някакво обяснение. Може би на онова място там с течение на годините бяха усъвършенствували дотолкова телескопите, че се забавляваха да

наблюдават най-незначителни подробности, кой какъв пуловер носи, от вълна ли е, или от памук, а всичко останало за тях нямаше значение. И така достойното ми държание, нека кажем — великодушната ми и благородна постъпка не беше отчетена. За тях по-важен беше вълненият ми пуловер! Вярно, прекрасен пуловер, няма какво да се каже, може би при други обстоятелства не би ми било неприятно да го забележат, но не сега, не сега!

Ех, очаквах още много доказателства, не бях от тия, дето изпадат в паника от нищо-нещо. Наистина от една галактика, разположена малко по-встрани, получих най-после доказателство, че някой беше забелязал държанието ми, давайки правилната си, бих казал, въодушевена оценка. На плаката пишеше: БИВА СИ ГО ОНЯ ТАМ. Най-после получих пълно удовлетворение след толкова дълго очакване, но изведнъж вниманието ми бе привлечено от израза ОНЯ ТАМ. Защо ме наричаха оня там, възможно ли беше да не съм им известен? Нагласих по-добре фокуса на телескопа и открих в края на същия този плакат надпис с по-дребни букви: но кой е, един господ знае. Бихте ли могли да си представите по-голямо нещастие? Ония там, които имаха всички предпоставки да установят самоличността ми, не бяха ме познали. Не бяха свързали този похвален епизод с оня, уличаващия, отпреди двеста милиона години, който продължаваше да ми се приписва, а достойният оставаше някакъв безличен анекдот, част от историята на някой си.

Първата ми реакция бе да дигна плакат: АЗ СЪМ БЕ!, но се отказах. Какъв смисъл? Щяха да го видят след повече от сто милиона години и плюс онези триста и нещо, които бяха минали от първия момент (да го наречем момент хикс), ставаха кажи-речи половин милиард години; за да съм сигурен, че ще ме разберат и познаят, трябваше да извадя наяве отново оная стара история, която фактически исках най-много да скрия.

Вече започнах да се чувствавам неспокоен. Страхувах се, че и от другите галактики няма да ми дойде по-голямо удовлетворение. Те ме удостояваха с вниманието си само отчасти, фрагментарно, разсеяно.

Само един-единствен плакат гласеше нещо от това, което очаквах: ЗНАЕШ ЛИ, ЧЕ МНОГО ТЕ БИВА? Побързах да разгърна бележника си, за да установя каква е била реакцията на тая галактика в момента хикс. И какво мислите? Установих, че именно оттам бяха

издигнали плаката НИЩО НЕ СЕ ВИЖДА. Безспорно в този район на вселената се радвах на най-добро мнение, нямаше какво да се каже, трябваше най-после да се поздравя, а то не почувствувах никаква радост. Досетих се, че тези мои почитатели не бяха измежду ония, получили по-рано погрешна представа за мен и затова сега изобщо не ме интересуваха. Те не можеха да ми дадат доказателства, че вторият момент, моментът игрек, опровергава и заличава момента хикс.

Разбира се, за наблюдателите, пръснати из вселената, моментът хикс и моментът игрек бяха само два измежду безбройните наблюдаеми моменти, така че всяка нощ от съзвездията, разположени на най-различни разстояния, се появяваха плакати, които се отнасяха до други епизоди, плакати с ето такива надписи: ТАКА СИ ДОБРЕ, ВСЕ ТАМ ЛИ СИ? ВНИМАВАЙ КАКВО ПРАВИШ! За всеки един от тези надписи можех да изчисля светлинните години от мен до тях и от тях до мен, за да установя към коя случка се отнасят: всички постъпки в живота ми, всеки път, когато бях бръкнал с пръст в носа си или бях скочил от трамвая в движение, пътувах от галактика в галактика, преценявах ги, тълкувах ги. Установих, че всяка достигнала до мен преценка отговаряше на конкретен случай. Например надписът Ц-Ц-Ц — за случая, когато внесох една трета от заплатата си за благотворителна подписка; надписът ТОЗИ ПЪТ МИ ХАРЕСВАШ — когато бях забравил във влака ръкописа на трактата, над който бях работил години; прословутата ми встъпителна лекция в Гьотингенския университет бе коментирана с надписа ПАЗИ СЕ ОТ ТЕЧЕНИЕ.

В известен смисъл можех да бъда спокоен: нищо от това, което вършех, добро или лошо, не се губеше напълно. Все нещо оставаше, макар и като ехо, но връзка между действията ми не можеше да се установи, сиреч една нова постъпка не можеше да обясни или да поправи друга, а просто постъпките ми се групираха една след друга, ту с отрицателна, ту с положителна оценка, подобно на някакъв дълъг полином, който е невъзможно да бъде сведен към по-прост израз.

Какво можеше да направя при това положение? Беше невъзможно да продължавам да се занимавам с миналото. Досега каквото било — било. Трябваше да се погрижа да оправя нещата в бъдеще. Важното беше да преценя от всичко, което вършех, кое е най-важното, да знам къде да поставя ударение, какво да изтъкна и какво не. Снабдих се с огромен плакат и указател на посоката, от ония, които

представяват ръка с насочен показалец. Когато извършвах някакво действие, върху което желях да привлека чуждото внимание, вдигах плаката, поставяйки показалеца, насочен към най-важната подробност от сцената. За случаите, когато предпочитах да мина незабелязан, си направих друг плакат с ръка, чийто показалец сочеше в посока, обратна на моята, с цел да отклоня вниманието.

Не ми оставаше друго освен да мъкна тия плакати непрекъснато с мен и да издигам ту единия, ту другия, в зависимост от случая. Разбира се, това беше дългосрочна операция, понеже отдалечените на хиляди светлинни години наблюдатели щяха да приемат след стотици хиляди години това, което вършех сега, а аз — да чакам други стотици хиляди години, за да прочета техните реакции. Но това закъснение беше неизбежно. Имаше друго неудобство, което не бях предвидил; какво трябваше да правя, когато разбера, че съм дигнал погрешния плакат?

Например в даден миг бях сигурен, че съм на път да извърша нещо, което би допринесло за достойнството и престижа ми; бързах да развея плаката с показалеца, насочен към мен, и точно в тоя момент оплесквах всичко, допускайки непростим гаф, та чак ми идеше да потъна в земята от срам — толкова мизерно чувствавах положението си. Но жребият бе хвърлен: образът ми с показалеца, насочен към мен, пътуваше из пространството, вече никой не можеше да го спре, той летеше със светлинните години от галактика до галактика, предизвикваше в течение на милиони векове смях и подигравки, които от дълбините на хилядолетията щяха да се върнат към мен и щяха да ме принудят към още по-излагащи оправдания и нескопосни опити да загладя провала си.

Друг един път трябваше да се справя с едно неприятно положение. Имам пред вид един от ония случаи в живота на всекиго, при които, както и да постъпиш, знаеш, че нищо свястно няма да излезе. Прикрих се под плаката с показалеца, сочещ в обратната посока, и тръгнах. Неочаквано при това деликатно и щекотливо положение проявих такова себеотрицание, душевно равновесие и решителност, каквито едва ли някой, а най-малко аз самият би се надявал да открие в мен. Но междувременно плакатът отвличаше погледите на наблюдателите, насочвайки ги към намиращата се наблизо ваза с божури.

Опитах се да си направя трети плакат с надпис НЕ ВАЖИ, който да издигам, когато искам да опровергая предишния плакат, но този надпис щеше да се вижда от всяка галактика едва след оня, който би следвало да се поправи. Белята щеше да е налице и щях да стана повторно за смях. Дори си мислех, че и плакатът с надпис НЕ ВАЖИ, ПРЕДИШНОТО НЕ ВАЖИ щеше да е така безсмислен, както и първият.

Продължавах да съм на тръни, очаквайки оня далечен момент, когато от галактиката щяха да пристигнат коментарите за новите епизоди. Вече подготвих отговорите, подредени според случаите. Междувременно галактиките, пред които се бях компрометирал, се бяха отдалечили на десет милиарда светлинни години и докато моите послания ги настигнеха, те щяха да изчезнат зад последния хоризонт на пространството, отвъд чиито граници не може да се види ни един видим предмет. Така те щяха да отнесат със себе си безвъзвратно мнението си за мен.

И мислейки за това тяхно мнение, което нямаше как вече да променя, почувствувах изведнъж облекчение, като се надявах успокоението ми да дойде само от момента, от който към цялото това произволно регистриране: на недоразумения нямаше да има нищо какво повече да се прибави или извади, а галактиките, които постепенно изчезваха от погледа ми като светли точки — да отнесат със себе си единствената възможна истина за мен. Стоях и чаках, изгарян от нетърпение, да видя как една по една ще потънат в бездънната тъма.

Издание:

Онирофилм

Сборник италиански научнофантастични разкази

Книгоиздателство „Георги Бакалов“, Варна, 1980

Библиотека „Галактика“, №13

Редактор: Светозар Златаров

Водещ редактор: Гергана Калчева

Оформление: Богдан Мавродинов, Жеко Алексиев

Илюстрация на корицата: Текла Алексиева

Художествен редактор: Иван Кенаров

Технически редактор: Пламен Антонов

Коректор: Паунка Камбурова

Италианска, I издание

Дадена за печат на 29.XI.1979 г. Подписана за печат на 14.II.1980

г.

Излязла от печат на 5.III.1980 г. Формат 32/70×100 Изд. №1334

Печ. коли 11. Изд. коли 7,12. Усл. изд. коли 8.28. Цена 1 лв.

ЕКП 9536623231/5637–35–80. Страници: 176

08 Книгоиздателство „Г. Бакалов“ — Варна

Държавна печатница „Балкан“ — София

Ч–850

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.